ANZAVUR'UN İLK AYAKLANMASINA AİT BELGELER*

Bana elifi öğreten saygıdeğer hocam
Prof. Dr. Mücteba İlgürel'e...

ÖZCAN MERT

Anzavur'un Kimliği

Ahmet Anzavur, 1864 yılındaki büyük Çerkes sürgününde Kafkasya'dan Marmara bölgesine gelen Ançok isimli bir Adige ailesine mensup olup Bigalıdır[1]. Okuma yazma bilmediği halde[2], kızkardeşinin II. Abdülhamit'in sarayında cariye olmasından dolayı jandarma zabitliğine tayin edilerek Makriköy (Bakırköy/İstanbul) Jandarma Karakolu Kumandanlığı'na getirildi. Vazife-

* Bu çalışmada kullanılan kısaltmalar aşağıda gösterildiği gibidir:
a.b.: Aynı belge
a.e.: Aynı eser
a.ya.: Aynı yazar
a.yer.: Aynı yer
BOA.: Başbakanlık Osmanlı Arşivi
BEO.: Bâbıâlî Evrak Odası
bk.: Bakınız
c.: Cilt
D.: Dosya
F.: Fihrist
G.G.D.: Gelen-Giden Defteri
GKA.: Genel Kurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüdler Başkanlığı Arşivi
K.: Klasör
nu.: Numara
s.: Sayfa
vd.: Ve devamı
yay.: Yayınlayan

[1] Sefer E. Berzeg, *Türkiye Kurtuluş Savaşı'nda Çerkes Göçmenleri*, c. II, İstanbul 1990, s. 15.

[2] *Vakit*, 2 Kânûn-ı evvel 1335/1919, s. 3.

sinde birtakım suistimallere karışınca Konya'ya sürüldü. Bir ara da Kütahya'da tabur kumandanlığında bulundu[3].

Anzavur, 1908 yılında ilân edilen II. Meşrutiyet döneminde, geçmiş devrin mazlumları arasında görünerek çevresinde hürriyet kahramanı olarak tanındı. İki sene sonra binbaşı rütbesi ile *"Aydın Kuvve-i Ta'kîbiye ve Çakırcalı Tenkîline Kumandan"* olarak İzmir dolaylarındaki Çakırcalı Mehmet Efe'nin takibinde ve ortadan kaldırılmasında görev aldı[4]. Bu vazifesindeki başarısından ötürü V. Mehmet Reşat tarafından bir kılıç ile taltif edildi[5].

İstanbul'daki Çerkes Kulübü'nün tanınmış isimlerinden Yusuf İzzet Paşa ve Muallim Üzeyir Bey'in yardımlarıyla, Teşkilât-ı Mahsûsa'ya girdiği öne sürülen Anzavur[6], mektepli değil de alaylı bir subay olarak yükseldiği jandarma binbaşılığı rütbesindeyken emekli oldu. Birinci Dünya Harbi yıllarında (1914-1918) Biga'da oturdu. Meşhur olmamakla birlikte itibarlı bir kimse olarak tanındı[7]. Koşu atı yetiştirerek ve at koşularına katılarak geçimini sağladı[8].

Büyük harp bitince Anzavur, 1918 yılının sonlarına doğru Hudâvendigar (Bursa), Kal'a-i Sultaniye (Çanakkale) ve Karesi (Balıkesir) Bölge Jandarma Kumandanlığı'na tayin edilmiş olan Miralay ve Müfettiş Hilmi Bey'in yardımcılığına, binbaşı rütbesiyle getirilerek bölgede asayişin sağlanması çalışmalarına katıldı[9]. Daha sonra 23 Nisan 1919 tarihinde üçüncü sınıf maaşla İzmit Sancağı Mutasarrıflığı'na tayin edildi[10].

17 Haziran 1919 günü İzmit Sancağı Mustasarrıfı Anzavur Ahmet Bey'in ikinci dereceden maaşla ve Karesi Sancağı Mutasarrıfı Hilmi Bey'in

[3] Zühtü Güven, *Anzavur İsyanı, İstiklâl Harbi Hatıralarından Acı Bir Safha*, Ankara 1965, s. 41-42; Uluğ İğdemir, *Biga Ayaklanması ve Anzavur Olayları (Günlük Anılar)*, Ankara 1973, s. 91.

[4] BOA., Yıldız Esas Evrakı, Sadrazam M. Kâmil Paşa Evrakı, D.86-41, nu. 4.105. Bu vesikanın fotokopisi ve sureti için makalenin sonundaki *BELGELER* bölümü sıra nu. 1,2 ve 2-A'ya bk.

[5] İğdemir, a. yer.

[6] Kemal Özer, *Kurtuluş Savaşında Gönen*, Balıkesir 1964, s. 139.

[7] Güven, *a.e.*, s. 18.

[8] İğdemir, *a.e.*, s. 91. Anzavur'un Birinci Dünya Harbi içinde gönderildiği doğu cephesinde görev yaptığına dair bk. Özer, *a.e.*, s. 139.

[9] *Ses*, 7 Teşrîn-i sânî 1334/1918, s. 2; 14 Teşrîn-i sânî 1334/1918, s. 1.

[10] BOA., BEO., GGD., nu. 86, sıra nu. 728; Belgeler, sıra nu. 3; Sina Akşin, *İstanbul Hükümetleri ve Milli Mücadele, İstanbul 1983, s. 385.*

de kendi maaşı ile becayiş ve nakilleri kararlaştırıldı[11]. Lâkin 7 Temmuzda bundan vazgeçilip adları geçen kimselerin yerlerinde kalmaları uygun bulundu[12]. Anzavur'un İzmit Mutasarrıflığı 1919 yılının Ağustos ayında bu göreve Ali Suat Bey'in getirilmesine kadar devam etti[13].

Anzavur, 1919 yılının Ekim ayından itibaren 1920 yılı ortalarına kadar geçen sürede Balıkesir ve çevresi ile Adapazarı dolaylarında millî harekete karşı çeşitli isyan hareketleri ve tertiplerin içine girdi ise de Kuvây-ı Milliye tarafından yenilgiye uğratıldı. Son olarak Anzavur, daha önceki mutasarrıflık tayininde olduğu gibi yine Damat Ferit Paşa'nın sadâretinde mutasarrıflığa getirildi. 8 Nisan 1920 tarihinde mirmiranlık rütbesiyle Karesi Sancağı Mutasarrıflığı'na tayin edildi[14].

Anzavur 15 Nisan 1921 tarihinde, Karabiga yakınlarındaki Adliye köyü civarında, Çiftlikköylü Mehmet Efe tarafından öldürüldü ve başı kesildi. Başsız vücudu Biga'nın Buzağılık (diğer adı Cihadiye) köyü mezarlığına gömüldü[15].

Anzavur'un mezarına bir mezartaşı konmuştu. Mezar kitâbesi şöyleydi:

"Din, millet ve memleket uğrunda cansiperane çalışırken, Kuvayi Milliye tarafından, bir sureti gaddaranede, şehit edilerek milletin kalbinde unutulmaz bir yara bırakan Kuvayı Muhammediye kumandanı İzzetlû Anzavur paşa ruhuna elfatiha..."

1922 yılında mahallî yönetim, çevredeki Çerkes köylerinin Anzavur'un mezarını bir tekke haline getirmeye kalkışmaları üzerine, mezartaşı kitâbesini kazıtarak bunu engelleme yoluna gitmiştir[16].

Ayaklanma Bölgesinin Durumu

Anzavur ayaklanmasına sahne olan ve bu isyandan en çok etkilenen yerler Karesi ve Kal'a-i Sultaniye bağımsız livaları ile Hudâvendigâr vilâyetidir.

[11] BOA., BEO., nu. 343.378; Belgeler, sıra nu. 5; BEO., GGD., nu. 86, sıra nu. 1.044; Belgeler, sıra nu. 4.

[12] BOA., BEO., GGD., nu. 86, sıra nu. 1.181; Belgeler, sıra nu. 6.

"Balıkesir mutasarrıflığına nakledilen İzmit mutasarrıfı Ahmet Anzavur Bey'in, güya eşkiya tenkilinde gösterdiği faaliyetten dolayı ve mahallinden gelen bir heyetin ricası üzerine vazifesinde ibka edildiği görüldü." Bk. M.Tayyib Gökbilgin, *Millî Mücadele Başlarken*, c.II, Ankara 1965, s. 142-43.

[13] BOA., BEO., GGD., nu. 86, sıra nu. 1.317.

[14] BOA., BEO., nu. 346.879; Ali Fuad Türkgeldi, *Görüp İşittiklerim*, Ankara 1984, s. 263.

[15] Güven, *a.e.*, s. 97-98, 112.

[16] *a.e.*, s. 112.

Ayaklanmanın merkezi durumundaki Karesi livasına Bandırma, Erdek, Gönen, Balya, Edremit, Burhaniye, Sındırgı ve Ayvalık kazaları bağlı bulunmaktaydı. Kal'a-i Sultâniye ise Biga, Ayvacık, Ezine ve Bayramiç kazalarından ibaretti[17]. Buralar ile çevre vilâyetlerde isyan öncesindeki ve sırasındaki durumu değerlendirmek ayaklanmanın mahiyetinin daha iyi anlaşılmasına imkân sağlayacaktır.

Osmanlı Devleti, 1910'lu yıllarda art arda girdiği savaşları yenilgilerle kapatmıştı. Bundan dolayı, savaşların yükünü omuzlamış olan Türk halkı yorgun, yoksul ve karamsar bir durumdaydı. Savaştan dönenlerin bir kısmı sakattı. Ayrıca bölgede salgın hastalık, kıtlık, yokluk, açlık ve bunun tabiî bir sonucu olarak da eşkıyalık çok yaygındı[18].

Tam bir asayişin sağlanmadığı güney Marmara bölgesinde, herşeyden önce etnik yapı son derece ilgi çekicidir. Yörede Türk, Çerkes, Arnavut, Pomak, Boşnak, Çeçen ve Kumuk gibi müslümanlar ile az sayıda da olsa Rum ve Ermeni gibi gayr-ı müslim unsurlar mevcuttu[19].

Yukarıda adları yazılı unsurlar arasında özellikle Çerkeslerin öteki unsurlardan hemen hemen hepsiyle anlaşmazlıkları ve çatışmaları mevcuttu. Meselâ 1919 Haziranında Gönen'de Türklerle[20], aynı yılın Eylül ve Ekiminde Karacabey ve Kirmasti'de (Mustafakemalpaşa/Bursa) Arnavutlarla[21] ve yine Eylül ayında Burhaniye'de Boşnaklarla[22] anlaşmazlığa düştükleri ya da çarpıştıkları görüldü.

Daha Birinci Dünya Savaşı yıllarında Ezine, Biga, Lâpseki, Bayramiç, Gönen, Manyas ve civarında tam bir asayişsizlik mevcuttu. Buralarda bazıları da etnik unsurlara dayalı olarak kurulmuş çok sayıda çete bulunmaktaydı. Bu çeteler, zenginleri haraca bağlamak, insan ve hayvan kaçırmak, yol kes-

[17] *Sâlnâme-i Devlet-i ʿAliyye-i Osmâniyye*, sene: 68; Dersaʿâdet 1334, s. 780-88.

[18] *İzmir'e Doğru*, 27 Kânûn-ı evvel 1335, s. 2; Sabahattin Özel, *Kocaeli ve Sakarya İllerinde Millî Mücadele (1919-1922)*, İstanbul 1987, s. VIII.

[19] Güven, *a.e.*, s. 16. Karesi sancağının 1917 yılı nüfusu 368.404'ü Türk ve müslüman 85.547'si gayr-ı müslim olmak üzere toplam 453.951 idi. Bk. Salâhi R.Sonyel, *Türk Kurtuluş Savaşı ve Dış Politika*, c.I, Ankara 1973, s. 37. Sancağın birkaç yıl sonraki nüfusunun 374.518'i müslüman ve 88.493'ü hıristiyan olmak üzere toplam 463.011'e ulaştığına dair bk. *Ses*, 13 Mart 1335/1919, s. 2.

[20] Hacim Muhittin Çarıklı, *Balıkesir ve Alaşehir Kongreleri ve Hacim Muhittin Çarıklı'nın Kuvayı Milliye Hatıraları (1919-1920)*, yay.Şerafettin Turan, Ankara 1967, s. 18.

[21] *a.e.*, s. 60. Ayrıca bk.not 41,43.

[22] Çarıklı, *a.e.* s. 77.

mek, çeşitli soygun, gasp, darp ve katl olaylarına sebebiyet vermek suretiyle asayişi bozmaktaydılar. Halk bazan bir eşkiya çetesine karşı diğer bir eşkıya grubundan yardım görmekteydi[23]. Çoğu Çerkes ve Arnavut olan bu eşkıyayı, Babıâli, 1918 yılının sonları ile 1919 senesinin başlarında affetti. Aralarında gayr-ı müslimlerin de bulunduğu birçok eşkıya, bundan yararlanarak *"dehâlet ve istîmân"* ettiler. Bunlardan biri olan Kara Hasan çetesi, mahallî otoritenin zayıflamasından istifade ederek, Biga ve köylerinde vergi, zabıta ve adalet işlerini ele aldı[24].

Bölgede silâh[25] ve tütün kaçakçılığı gibi zabıta olaylarına da rastlanıyordu[26]. Bütün bunların yanında asker kaçakları, bölgenin huzurunu bozan bir başka unsuru teşkil etmekteydiler[27]. Kazdağı eşkıyanın yanısıra asker kaçaklarının da saklandığı bir yer olmuştu[28]. Hükûmet, asker kaçaklarını 1918 yılının Kasım ayında affetti[29].

Bâbıâlî, Mondoros Mütarekesi'nin imzalandığı (30 Ekim 1918) sıralarda, Karesi Livası'ndaki asayiş işini ciddiyetle ele alır gibi oldu. Önce Umum Jandarma Kumandanı Refet Bey, Balıkesir'e gelerek bölgede eşkıya takibine girişti[30]. Ardından da Miralay ve Müfettiş Hilmi Bey; Hudâvendigâr, Kal'a-i Sultaniye ve Karesi'ye Umum Jandarma Mıntıka Kumandanı olarak tayin edilirken yardımcılığına Binbaşı Anzavur Ahmet Bey getirildi[31]. Bunu Karesi Mutasarrıflığı'na Hâcim Muhittin (Çarıklı) Bey'in tayini takip etti. Mutasarrıf, yeni jandarma kumandanları ile işe ciddî bir biçimde başladı. Öncelikle eşkıyanın istimanını sağlamaya çalıştı. Nitekim onun 24 Şubat 1919 tarihine kadar devam eden hizmet döneminde aralarında Rumların da bulunduğu 1.000-1.500 eşkıya aman diledi[32].

[23] Güven, *a.e.*, s. 21-22.

[24] BOA., BEO., nu. 342.811, 343.871, 345.428, 345.561; GKA., K.44, D.110-173, F. 6; Rahmi Apak, *İstiklâl Savaşında Garp Cephesi Nasıl Kuruldu?*, İstanbul 1942, s. 95; Güven, *a.e.*, s. 24-25.

[25] *Ses*, 31 Teşrîn-i evvel 1334/1918, s. 1.

[26] Güven, *a.e.*, s. 5-6,7.

[27] *a.e.*, s. 5, 7, 16; Özer, *a.e.*, s. 42.

[28] Güven, *a.e.*, s. 4.

[29] *Ses*, 7 Teşrîn-i sânî 1334/1918, s. 1; Güven, *a.e.*, s. 23.

[30] *Ses*, 31 Teşrîn-i evvel 1334/1918, s. 1.

[31] Bk. not 9.

[32] *Ses*, 14 Teşrîn-i evvel 1334/1918, s. 1; 28 Teşrîn-i sânî 1334/1918, s. 1; 12 Kânûn-ı evvel 1334/1918, s. 2; 20 Şubat 1335/1919, s. 2; 27 Şubat 1335/1919, s. 1,2.

Alınan bütün tedbirlere rağmen, ülkenin pek çok yöresinde olduğu gibi Marmara bölgesinde de asayişsizlik devam etti. Bu arada affedildikleri halde yeniden soygunculuğa başlayan eşkıyaya rastlanıyordu[33]. Hattâ gayr-ı müslim çete ve işbirlikçilerin de katılmasıyla asayişsizlik daha da arttı[34]. Karesi livası *"Anadolu'nun Makedonya'sı"* haline geldi[35]. 17 Ekim 1918-13 Mart 1919 tarihlerinde iki sayfa halinde Balıkesir'de yayınlanan bir mahallî gazete olan *Ses*'in hemen her nüshasında eşkıyalık ve asayişsizlikle ilgili haberlere rastlanmaktaydı. Gazetenin altıncı sayısındaki *"Aldığımız şakâvet ve şenâ'at haberleri o kadar çok ve o kadar fazla, ki bunları yazmaya -kâbil değil- gazetemiz yetişemiyor. Hattâ her gün bu hacımda bir gazete çıkarsak ve başka hiçbir haber ve makâle yazmasak yine yapılan fecâyi'i tasvîr edebilmemize imkân yoktur."* ifadesi[36] durumu bütün çıplaklığı ile gözler önüne sermektedir. Köylüler, eşkıya baskınları yanısıra gayr-ı müslimler ve işbirlikçilerden korkmakta ve çekinmekte idiler[37]. Çünkü bu tür olaylarda, en fazla zararı köylüler görmekteydiler[38]. Bu işbirlikçiler arasında bazan Türk ve müslüman eşkıyaya da rastlanmaktaydı[39].

Anzavur isyanının patlak verdiği 1919 yılında ayaklanma bölgesi ve çevresinde tam bir kargaşa hüküm sürmekteydi. Meselâ Nisan ayında Karacabey'de asayiş bir türlü sağlanamıyordu. Yöneticilerin acz içinde bulunmaları ve nüfuzlarını kötüye kullanmaları karşısında halk adeta kaderine razı olmuş bir biçimde eşkıyaya müsamaha ile davranmaktaydı[40]. Eylül ayında Karacabey'de Çerkes ve Arnavutlar arasında günlerce süren çarpışmalar oldu. Çerkesler, Arnavut çiftlik ve köylerini yağmaladılar[41]. Ekim ayına gelindiğinde düşmanla işbirliği yapan kimselerin de kışkırtmaları[42] ile asayişsizlik olayları yaygınlaştı ve şiddetlendi. Karacabey'in Samandıra Çiftliği'nde kötü idare sonucu çıkan olaylar komşu çiftlik ve köyler yanında kasabaya da yansıdı. Olaylarda ikişer Çerkes ve Arnavut öldü. Her iki unsura mensup eşkıya çeteleri can ve mal güvenliğini ortadan kaldırdılar. Bunun üzerine çiftlik ve köylerden kaçan halk kaza merkezine gelerek can güvenliklerini sağlamaya

[33] *Ses*, 9 Kânûn-ı sânî 1335/1919, s. 2.
[34] Özel, *a.e.*, s. 10-15.
[35] *Ses*, 24 Teşrîn-i evvel 1334/1918, s. 1.
[36] *Ses*, 21 Teşrîn-i sânî 1334/1918, s. 2.
[37] Yunus Nadi, *Ankaranın İlk Günleri*, İstanbul 1955, s. 50.
[38] *Ses*, 17 Teşrîn-i evvel 1334/1918, s. 1.
[39] İbrahim Ethem Akıncı, *Demirci Akıncıları*, Ankara 1978, s. 185.
[40] BOA., BEO., nu. 342.786.
[41] GKA., K.185, D.20-90, F. 140; Çarıklı, *a.e.*, s. 60.
[42] Bk. not 94.

çalıştılar. Kaymakamlık ise izdihamı ve karışıklığı önleyebilmek için kasabaya sığınmış olanların köy ve çiftliklerine dönmelerini istedi. Diğer yandan bu Arnavut-Çerkes çatışması Kirmasti'ye de sıçramıştı. Bir Çerkesi kurtarmak için Çerkes reisleri kasabayı bastılar. Maaşları zamanında ödenmeyen ve bir işe yaramaz hale gelmiş veya getirilmiş olan jandarma kuvvetleri olayları bastıramadı. Hattâ olayları soruşturmakla vazifelendirilmiş olan mülkiye müfettişi, Bâbıâlî'ye, kendini emniyette görmediğini bildirdi. Bir yandan da kasaba dışına çıkmış olan Arnavutların saldırısından korkulmaktaydı[43].

Yine 1919 Ekim ayı civarında, Lâz kıyafetindeki bazı kişilerin takalarla gelip Üsküdar ve Çatalca kazaları ile Edirne vilâyetinin Karadeniz kıyılarına ve hattâ Boğaziçi'ne saldırdıkları görüldü. Bu kimseler, *"Mustafa Kemâl Paşa'nın bolşevik çetesinden olduklarını"* söyleyerek kendilerine Kuvâ-yı Milliye süsü vermekteydiler[44]. Kuvâ-yı Milliye taklitçisi eşkıyaya Bursa ve çevresinde de rastlanmaktaydı[45]. Bunlardan başka çevrelerinde terör havası estiren, Bandırma dolayında 30 kadar Rum'un oluşturduğu Kırman çetesi ile Gemlik civarında Lâz, Gürcü ve Ermenilerin meydana getirdiği 96 kişilik bir eşkıya çetesi mevcuttu[46].

Asayişsizliğin bir sebebi de halkı sefalete düşüren göç hareketleriydi. Bölgede görülen muhaceret olayları başlıca üç sebepten kaynaklanmaktaydı. Birincisi Yunan işgaline uğrayan yerlerden halkın gelmesiyle olmaktaydı[47]. İkincisi eşkıyanın can, namus ve mal güvenliğini ortadan kaldırdığı kır kesiminden kasabalara kaçan halkın sığınmasıyla meydana gelmekteydi[48]. Üçüncüsü ise bir kısım Kuvâ-yı Milliyecilerin ağır vergilerinden bazı kimselerin komşu kasabalara ve İstanbul'a kaçmasıyla ortaya çıkmaktaydı[49]. Bu sonuncuları genellikle çok zengin olup da millî harekete fazla katkıda bulunmak istemeyen eşrâftan kimseler teşkil etmekteydi[50]. Balıkesir ve çevresinde

[43] BOA., BEO., nu. 344.480.

[44] BOA., BEO., nu. 345.088.

[45] *Vakit*, 31 Teşrîn-i evvel 1335/1919, s. 3; 30 Teşrîn-i sânî 1335/1919, s. 3.

[46] *Vakit*, 1 Kânûn-ı evvel 1335/1919, s. 3; 16 Kânûn-ı evvel 1335/1919, s. 2.

[47] BOA., BEO., nu. 343.348; 343.431, 343.922; *Ses*, 6 Mart 1335, s. 2; Çarıklı, *a.e.*, s. 21; Hamdi Baytulluoğlu, "Millî Mücadele Başlıyor", *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi*, c. III, nu.15 (1968), s. 15.

[48] *Ses*, 21 Teşrîn-i sânî 1334/1918, s. 2.

[49] BOA., BEO., nu. 345.791; Güven, *a.e.*, s. 41, 45.

[50] Eşrâf, çoğunlukla millî mukavemete katkıda bulunmuştur. Az sayıda da olsa Kuvâ-yı Milliyeciler tarafından baskıya uğrayıp yerlerini terkeden eşrâf vardır. Bir misâl olmak üzere Ankara, Bolu, Beypazarı ve Safranbolu eşrâfından olup da İstanbul'a kaçanlar için bk. BOA., BEO., nu 349.710. Beni bu belgeden haberdar eden Zekeriya Türkmen'e teşekkür ederim. Ö.M.

sayıları on bini aşan diğer göçmenlerin durumları hiç iyi değildi[51]. Bütün bu nüfus hareketlerine Midilli gibi adalardan Karesi Livası'na gelen Rumlar ile tehcirden dönen Ermenileri de dahil etmek yerinde olur[52].

Asayişsizliğin bir başka sebebini, maliyenin memur ve jandarma maaşlarını vaktinde ödeyememesi teşkil etmekteydi. Çünkü aylıkları geciken bu kimseler, vazifelerini yavaşlatarak yerine getirmekte veya hiç yapmamaktaydılar[53].

Netice itibariyle Bursa'daki bir yetkilinin de belirttiği üzere asayişsizliğin sebepleri şöyle özetlenebilir[54]:

"1. Jandarma kuvveti şâyân-ı i'timâd değildir. ...

2. Memleket sekenesinin her cins insândan mürekkeb bir Bâbil Kulesi'ni andırır şekilde bulunması.

3. El-yevm devâm edegelen seyl-i muhâceretle birçok insânların yersiz yurtsuz aç yaşamak mecbûriyetinde bulunmaları.

4. En fenâ olarak da birtakım bedmâyelerin paralı iğvââtına kapılarak müdâhale-i hâriciyeyi te'mîn kasdlarına ma'tûf eşkıyâlıkları.

5. Şimdiye kadar irâde-i seniyesi istihsâl edildiği Dîvân-ı Harb-i 'Örfî a'zâlarının gelmemesinden ve 'ibret-i mü'essire olacak icrââtte bulunulmaması.

6. Fırkanın ikmâli sefâlet-i mutlaka içinde olan zâbitâna ta'kîb husûsunda daha mükemmel bir sûrette cereyânını te'mîn edecektir".

Yönetim, Millî Teşkilâtlanma ve Kongreler

Osmanlı Devleti, Mondros Mütarekesi ile Birinci Dünya Harbi'nden mağlûp olarak ayrılmıştı. Harbin galipleri olan İtilâf Devletleri, mütarekenin

[51] *Vakit*, 9 Teşrîn-i sânî 1335/1919, s. 3; *İzmir'e Doğru*, 11 Kânûn-ı evvel 1335, s. 2; 27 Kânûn-ı evvel 1335, s. 2.

[52] *Ses*, 21 Teşrîn-i sânî 1334/1918, s. 2; 13 Mart 1335/1919, s. 4.

[53] BOA., BEO., nu. 344.480. Karesi livasında 1918 yılı sonunda dört beş aydır maaş alamayan öğretmen, memur ve işçilerin bu durumlarının hemen hemen hiç değişmeden bir müddet devam ettiğine ve bu arada bazı memur ile işçilerin işlerini bıraktıklarına dair bk. *Ses*, 5 Kânûn-ı evvel 1334/1918, s. 1; *İzmir'e Doğru*, 28 Teşrîn-i sânî 1335, s. 2; 4 Kânûn-ı evvel 1335, s. 2; 11 Kânûn-ı evvel 1335, s. 2. Ayrıca 1919 yılının Ekim ayında, üç aydan beri maaş alamamış olan Kırkkilise (Kırklareli) telgraf memurlarının görevlerini terk ettiklerine dair bk. BOA., BEO., nu. 345.088.

[54] BOA., BEO., nu. 344.480.

yedinci maddesine dayanarak işgal hareketlerine giriştiler. Bu durum memlekette çeşitli tepkilere yolaçtı. Bu tepkiler, zararlı ve yararlı olarak nitelenen derneklerin kurulmasına sebebiyet verdi.

Mütarekeden sonra bir kıta Fransız askeri, Balya maden bölgesi ve Balıkesir istasyonu kontrol altına aldı[55]. Zararlı derneklerden biri olan Türkiye'de İngiliz Muhibleri Cemiyeti (The Association of the Friends of England in Turkey), Balıkesir'de bir şube açtı[56]. Aynı dernek, bir başka şubesini de Bandırma'da faaliyete sokmak isteyince bu girişim 61. Fırka Kumandanı Miralay Kâzım (Özalp) tarafından engellendi[57].

Millî mücadeledeki yararlı derneklerden biri olarak İzmir Müdafaa-i Hukuk-ı Osmaniye Cemiyeti dikkati çeker. Wilson Prensipleri'ni esas alarak Türklerin haklarını savunan bu derneğin 17-19 Mart 1919 tarihlerinde İzmir'de düzenlediği kongreye Aydın ve Menteşe yanısıra Karesi vilâyetinden gelmiş olan delegeler katıldı[58]. Daha sonra Balıkesir ve çevresinde millî direniş ve teşkilâtlanmanın hızla gelişip yaygınlaşmasında, yurdun pek çok yöresinde görüldüğü gibi, 15 Mayıs 1919 günü İzmir'in Yunanlılar tarafından işgal edilmesinin rolü büyük oldu.

Bölgedeki Yunan işgalinin yayılmasını durdurmak üzere 29 Mayıs günü Kaymakam (Yarbay) Ali (Çetinkaya) Ayvalık'ta ve 9 Haziran tarihinde Yüzbaşı Kemal (Balıkesirli) Soma'da birer cephe kurdular. Bu cephelerdeki kuvvetler daha sonra 23 Haziran günü teşkil edilen Akhisar cephesiyle Şimal Cephesi adı altında birleştiler[59].

Askerî tedbirler yanında, İzmir'in işgalinin hemen ertesi günü, millî duyguları kabarmış olan, aralarında Maarif Müdürü Sabri Bey ve Vehbi (Bolak) Bey gibi vatanperverlerin bulunduğu Balıkesir'in önde gelen kimseleri saat kulesi bitişiğindeki Okuma Yurdu'nda yaptıkları bir toplantı sonunda İzmir'in işgalini tanımamak ve işgali protesto etmek üzere yedi kişilik bir komi-

[55] Aydın Ayhan, "İzmir'in İşgâli Sırasında Balıkesir", *Millî Mücâdele'de Balıkesir*, İstanbul 1986, s. 31.

[56] Özer, *a.e.*, s. 24. Türkiye'de İngiliz Muhibleri Cemiyeti hakkında fazla bilgi için bk. Fethi Tevetoğlu, *Millî Mücâdele Yıllarındaki Kuruluşlar*, Ankara 1988, s. 51-143.

[57] Kâzım Özalp, *Millî Mücadele 1919-1922*, Ankara 1985-1989, c. I, s. 50; Tevetoğlu, *a.e.*, s. 71-72.

[58] Şerafettin Turan, "Kurtuluş Savaşında Kongreler", *Cumhuriyetin 50. Yıldönümü Semineri*, Ankara 1975, s. 150.

[59] Mustafa Salman, *Balıkesir Tarihi, Coğrafyası*, Balıkesir 1957, s. 48.

te seçtiler[60]. 18 Mayıs günü de Alaca Mescit'te okunan mevlit sonunda bir önceki gün alınan kararlar doğrultusunda kırkbir kişilik yeni bir heyet seçilmesi yoluna gidildi[61].

Balıkesir'deki millî duygu ve tepkiler artarak alınan askerî tedbirler yaygınlaştığı gibi halkı düşmana karşı mukavemete hazırlamak ve yönlendirmek için akılcı bir biçimde mahallî teşkilâtlanmaya da geçildi. Bu işte Balıkesir'deki memur, subay ve eşraf yanısıra komşu vilâyetlerden, meselâ İzmir'den gelen Vâsıf, Esat ve Mustafa Necati Beyler gibi vatanseverler de görev aldılar[62]. Balıkesir'de Redd-i İlhak adıyla bir cemiyet kurıldu. Bu derneğin ismi daha sonra 26-31 Temmuz 1919 tarihli toplantılarda Hareket-i Milliye Redd-i İlhak Heyeti olarak değiştirildi[63].

Balıkesir'deki millî cemiyet, sadece bölge halkı üzerinde değil, buralardan çok uzaklarda bulunan millî hareketin lideri Mustafa Kemal Paşa üzerinde de olumlu etki yaratarak bağımsızlık yolunda büyük ümitler verdi[64]. Nitekim onun bu tarihlerde gönderdiği bir şifre telgrafındaki ifadesi dikkat çekicidir. Paşa, ülkenin bu sıralardaki kötü durumunu anlattıktan sonra şöyle demekteydi:

"Bununla beraber bütün umudlar kaybolmuş değildir. Bu durumda memleketi ancak Türk milletinin bağımsız yaşamak şuuru ve mukavemet azmi kurtarabilecektir. Bu şuur ve azim de birçok yerlerde kurulmuş olan müdafaa-i hukuklarda kendini göstermektedir. Ben durumu buradan izlemekte ve bu kuruluşların iki ilimizde kuvvetli olduğunu görmekteyim. Bunlardan biri Balıkesir'deki Redd-i İlhak Cemiyeti öteki de Erzurum Müdafaa-i Hukuk'tur".

Balıkesir'deki cemiyet giderek gelişti. Bu gelişme sonucu bir ara adı, Karesi ve Saruhan ve Civârı Hareket-i Milliye Redd-i İlhak Heyet-i Merkeziyesi oldu[65]. Sözkonusu derneğin çabalarıyla ve çevre vilâyetlerin kazalarından ge-

[60] Salman, *a.e.*, s. 48; Ayhan, *a.e.*, s. 34-39.

[61] Özer, *a.e.*, s. 23-24; Salman, *a.e.*, s. 47; Ayhan, *a.e.*, s. 41-42; M.Vehbi Bolak, "Millî Mücadelede Balıkesir. Kuvâ-yi Millîye Hareketi Nasıl Doğdu? Nasıl Büyüdü ve Kuvâ-yi Millîyyeciler Nasıl Çalıştı?", *Millî Mücâdele'de Balıkesir*, s. 160-67.

[62] Akıncı, *a.e.*, s. 3.

[63] Mücteba İlgürel, "Balıkesir Kongrelerinin Millî Mücadele'deki Hizmetleri", *Millî Mücadele'de Balıkesir*, s. 180, 181-82; Turgut Çarıklı, "Balıkesir Harekât-ı Millîye Redd-i İlhak Hey'etince Tertip Edilen Kongrelerde Alınan Kararların Yeni Türk Devletinin Kuruluşundaki Etkileri", *Millî Mücâdele'de Balıkesir*, s. 188-89.

[64] Cevat Dursunoğlu, "Erzurum Kongresi Sırasında Atatürk'ün Düşünceleri", *Belleten*, c. XXVII, nu. 108 (1963), s. 634-35.

[65] Hacim Çarıklı, *a.e.*, s. 33.

len murahhasların da katılımıyla sırasıyla 26-31 Temmuz 1919'da Birinci Balıkesir, 18-30 Ağustos 1919'da Alaşehir, 16-22 Eylül 1919'da İkinci Balıkesir, 19-21 Kasım 1919'da Üçüncü Balıkesir ve 10-23 Mart 1920'de Dördüncü Balıkesir Kongreleri toplandı[66].

10 Eylül 1919 günü Gönen ve Biga'da ardından da Gönen'e bağlı olan Sarıköy'de üç ayrı Müdâfaa-i Hukuk Cemiyeti kuruldu[67]. Bu cemiyetler ile Karesi Livası'ndaki diğer millî dernekler, Balıkesir'deki Müdâfa'a-i Hukuk Hey'et-i Merkeziyesi ile temas halindeydiler[68]. Balıkesir'deki merkez de millî mücadelenin önderi Mustafa Kemal Paşa ile muhabere halinde bulunuyordu.

Bu arada Ağustos ayında, daha önce Karesi Mutasarrıflığı'na getirilmesi kararlaştırıldığı halde bundan vazgeçilen Anzavur, aynı vazifeye tayin edilmesi halinde Balıkesir ve çevresindeki millî hareketi bastıracağına dair konuşmalar yapmaktaydı[69]. Fakat Bâbıâlî, 20 Eylül 1919'da Karesi Mutasarrıflığı'na Anzavur'u değil de Ali Rıza Bey'i getirdi[70]. Yeni mutasarrıf, Kuvây-ı Milliye'nin daha düzenli olması bahanesiyle onu jandarma kuvveti haline dönüştürmek istedi[71]. Ancak Kuvây-ı Milliye erkânı buna müsaade etmedi.

Bölge eşrafından çoğu millî hareketi desteklerken pek azı buna karşıydı[72]. Diğer yandan yörede Amerikan ve Fransız yanlıları ile işgalci Yunanlılarla işbirliği yapanlara da tesadüf edilmekteydi[73].

[66] Balıkesir Kongreleri hakkında ayrıntılı bilgi için bk. Hacim Çarıklı, *a.e.;* Turan, *a.e.;* Mücteba İlgürel, "Balıkesir Redd-i İlhak Cemiyeti ve Kongreleri", *Cumhuriyetin 50. Yılına Armağan,* İstanbul 1973, s. 35-56; *Millî Mücâdele'de Balıkesir;* Fuat Özer, Hareket-i Millîye Redd-i İlhâk Hey'eti ve Balıkesir Kongreleri, Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, basılmamış yüksek lisans tezi, Ankara 1988, VII+153 s. Mücteba İlgürel, Balıkesir Kongrelerinin Türk İstiklâl Harbinde yeri ve önemi konusunda geniş ve kapsamlı bir proje üzerinde çalışmalarını devam ettirmektedir. Birinci Balıkesir Kongresi'nin tarihinin tartışılması için bk. Turan, *a.e.*, s. 151.

[67] Özer, *a.e.*, s. 41-42, 47; Güven, *a.e.*, s. 29; Yücel Özkaya, *Türk İstiklâl Savaşı ve Cumhuriyet Tarihi,* Ankara 1981, s. 25.

[68] Özer, *a.e.*, s. 43.

[69] Çarıklı, *a.e.*, s. 37.

[70] BOA., BEO., nu. 344.337; Çarıklı, *a.e.*, s. 32,68.

[71] Çarıklı, *a.e.*, s. 75,76. Aynı konuda ayrıca bk. Celâl Bayar, *Ben de Yazdım,* İstanbul 1969-1972, c. VIII, s. 2.515.

[72] Çarıklı, *a.e.*, s. 35-38, 40.

[73] *a.e.*, s. 31,37,40,58.

Bu arada Kuvây-ı Milliye erkânı arasında zaman zaman anlaşmazlık ve hattâ dargınlıklar oldu[74] ise de millî hareket giderek kuvvetlendi ve yaygınlaştı. Bunda bölgedeki vatanseverler ve milliyetçilerin cami, kahvehane ve çarşılarda yaptıkları konuşmalarla halkı aydınlatma ve bilinçlendirmelerinin[75] rolü büyüktür.

Gittikçe güçlenen Kuvây-ı Milliye'yi İngiliz ve Fransız casus ve subayları yakından tanımak istiyorlardı[76]. Nitekim Eylül ayında bu amaçla Balıkesir'e gelen bir Fransız istihbarat elemanı, eşrâf ve Kuvây-ı Milliye reisleri ile yaptığı görüşmeler esnasında millî mücadelenin Avrupa'da iyi etkiler yaptığını söyledi[77].

Ayaklanmanın Sebepleri

Birinci Anzavur ayaklanmasının belli başlı sebeplerini dört madde halinde göstermek mümkündür. İlk üçü birbiriyle iç içe ve yakından ilgili olan bu maddeler şunlardır:

1. Boğazlar'daki üstünlüğünü korumak isteyen ve Anadolu ile Trakya'daki Kuvây-ı Milliyecilerin birleşmesine karşı olan İngiltere'nin kışkırtmaları,

2. İngiltere'nin güdümündeki Damat Ferit Paşa'nın yeniden sadrazam olmak ve Kuvây-ı Milliyecilerden intikam almak istemesi,

3. İngiltere'nin ayaklanmanın işgalci Yunanlılara karşı direnen millî kuvvetleri zayıf düşüreceğini ümit etmesi,

4. Bazı Kuvây-ı Milliyecilerin yaptığı bir kısım hatalar.

Birinci Anzavur isyanının başlıca sebepleri arasında İngiltere'nin gayret ve tahriklerinin rolü önde gelir. Çünkü bu devlet, Mondros Mütarekesi'nden sonra hakim vaziyete geldiği Boğazlar ve Marmara Denizi'ndeki mevcut durumunu korumak ve devam ettirmek arzusundaydı. Bunun için önce, adı geçen suyollarından savaş ve ticaret gemilerini serbestçe ve güvenlikte geçirebilmesi ve kıyılarındaki depo ve cephanelik gibi yerlerin emniyetini sağlayabilmesi gerekmekteydi. Sözkonusu güvenlik ortamını temin edebilmesi de Kuvây-ı Milliye'yi buralardan uzak tutmakla mümkündü.

[74] *a.e.*, s. 29-31,35.

[75] Özer, *a.e.*, s. 43-44.

[76] Çarıklı, *a.e.*, s. 58-59.

[77] BOA., BEO., GGD., nu. 242, 27 Z 1337/23 Eylül 1335 tarihli kayıt.

İngiltere, Boğazlar ile Marmara Denizi'nde istediği güvenlik ortamını kurabilmek ve Kuvây-ı Milliye'yi buralara yaklaştırmamak amacıyla tampon bölgeler oluşturmaya çalıştı. İstanbul Boğazı için Düzce ve Hendek havalisini ve Çanakkale Boğazı için de Biga ve Gönen dolaylarını birer tampon bölge olarak düşündü[78].

İngiltere, tampon bölgeler için bir tehlike olarak gördüğü Kuvây-ı Milliye ile onu yönlendiren Anadolu ve Rumeli Müdâfaa-i Hukuk Cemiyeti ve Heyet-i Temsiliye'nin başında bulunan Mustafa Kemal Paşa'nın, aynı zamanda İstanbul hükûmetinin de muhalifleri olduğunu bilmekteydi. Nitekim bununla ilgili olarak Kuvây-ı Milliyecileri İttihatçı olmakla suçladı[79]. Ardından da tampon bölgeler oluşturabilmek üzere işbirlikçisi olan bazı hükûmet üyeleri yanısıra bir kısım parti, dernek ve kişilerden yararlanma yoluna gitti.

İngiltere'nin yararlandığı ve işbirliği yaptığı siyasî kişilerden biri sadrazam Damat Ferit Paşa'dır. O, İngilizlerle iyi geçinmekten yana olan Hürriyet ve İtilâf Fırkası'nın ilk başkanı ve Türkiye'de İngiliz Muhibleri Cemiyeti'nin de bir sempatizanı olarak hükûmet politikasını çoğu kere İngiltere'nin istekleri doğrultusunda belirlemekteydi. Bu bakımdan millî harekete karşı İngiliz Hükûmeti ile sadrazamın politika ve yaklaşımları benzerlik göstermekteydi.

Damat Ferit Paşa, üçüncü sadâret döneminde (21 Temmuz - 1 Ekim 1919), iç politikada birtakım başarısızlıklarla karşılaşmıştı. Bunlardan ikisi konuyla yakından ilgilidir. Birincisi, Balıkesir Redd-i İlhak Cemiyeti'nin 26-31 Temmuz 1919 tarihinde düzenlediği kongrenin toplanmasına engel olamamasıydı[80]. Kontrolü dışındaki bu derneğin asker ile vergi toplaması ve benzeri faaliyetleri, Bâbıâlî'nin taşradaki otoritesini zaafa uğratırken Kuvây-ı Milliye'nin prestijini arttırdı. İkincisi ise, karşı koymasına rağmen Sivas Kongresi'nin toplanması ve Anadolu ve Rumeli Müdâfaa-i Hukuk Cemiyeti'nin kurulmasıydı. Özellikle bu son başarısızlık yüzünden sadrazam istifa etmek zorunda kaldı. Paşa, bu gelişmelere sebebiyet veren adları geçen cemiyetler ile Kuvây-ı Milliyecilerden intikam almak ve kaybettiği iktidarı yeniden elegeçirmek istiyordu. Bunun için de, mebus seçimlerinin yapılmasını, meclisin toplanmasını ve millî hakimiyetin kurulmasını engellemek üzere harekete geçti[81]. Amacına ulaşmak için de Kuvây-ı Milliye'ye düşman kişi ve kurum-

[78] Rahmi Apak, *Türk İstiklâl Harbi*, c. VI, Ankara 1964, s. IV,18.

[79] Özalp, *a.e.*, c. I, s. 69.

[80] GKA., K. 28, D. 20A-113, F. 48, 48-1, 48-3; *Harp Tarihi Vesikaları Dergisi*, nu. 38 (1962), Vesika nu. 919.

[81] *İzmir'e Doğru*, 16 Teşrîn-i sânî 1335, s. 2.

larla işbirliğine girişti[82]. Anzavur isyanı gibi hareketleri destekleyerek, Kuvây-ı Milliye'yi zaafa uğratmak istedi[83]. Bu davranışıyla Balıkesir'deki derneğin Anadolu ve Rumeli Müdâfaa-i Hukuk Cemiyeti ile birleşmesini önlemeye çalıştı.

Damat Ferit Paşa'nın başkanlığındaki Bâbıâlî de, İngiltere gibi, uyguladığı politikaya karşı duran ve direnen millî hareketin gelişmesini ve genişlemesini önleyip onu başarısızlığa uğratmak istiyordu. İsteğine ulaşmak için yurt çapında yayınladığı beyannamelerle İngilizleri şeriatın koruyucusu olarak gösterdi[84]. Buna karşılık Kuvây-ı Milliyecileri önce soygunculuk ve İttihatçılıkla ihtam eden Damat Ferit Paşa ve yandaşları[85], daha sonraki tarihlerde ise onları âsilik ve hattâ dinsizlikle suçladılar[86]. Suçlamanın yetmediğini görünce de işi iç savaşa kadar götürdüler.

İngiltere'nin etkisi altında bulunan Bâbıâlî, güney Marmara bölgesinde millî harekete karşı propaganda yaparken yörede önemli bir unsur olan Çerkeslerden ve başta Anzavur olmak üzere onların bazı liderlerinden yararlanmayı da ihmal etmedi[87]. Çerkesler, Osmanlı Sarayı ile kurdukları yakınlık se-

[82] *"Efendiler, Amasya'da müzâkereye başladığımız 20 Teşrîn-i evvel gününde, vürûd eden ma'lûmât hulâsası şu idi: İstanbul'da Hürriyet ve İ'tilâf Fırkası, 'Askerî Nigehbân Cem'iyeti ve Muhibler Cem'iyeti bir blok teşkil ettiler. Bu blok ve 'Ali Kemâl ve Sa'îd Molla gibi eşhâs, 'anâsır-ı gayr-ı müslimeyi, mütemâdiyen Kuvây-i Milliye 'aleyhine tahrîke başladılar."* Bk. Mustafa Kemâl, *Nutuk*, Ankara 1927, s. 190.

[83] *İzmir'e Doğru*, 20 Teşrîn-i sânî 1335, s. 1.

[84] Tevfik Bıyıkoğlu, *1919-1921 Atatürk Anadolu'da*, Kent Basımevi 1981, s. 47.

[85] Vehbi Cem Aşkun, *Sivas Kongresi*, İstanbul 1963, s. 169-70.

[86] Mehmed 'Ârif, *Anadolu İnkılâbı -Mücâhedât-ı Milliye Hâtırâtı (1335-1339)*, [İstanbul] 1340, s. 41. Bu eserin sadeleştirilmiş biçimi için bk. *Anadolu İnkılâbı. Millî Mücadele Anıları* (1919-1923), yay. Bülent Demirbaş, İstanbul 1987, s. 38. Bazı yabancı diplomatların Kuvây-ı Milliye'yi terörist çete, millî çete, İttihatçı ve eşkıya olarak niteledikleri bilinmektedir. Meselâ bk. Zeynep Kerman, *Belçika Temsilciliği Vesikalarına Göre Millî Mücadele*, İstanbul 1982, s. 11 vd.

[87] Birinci ayaklanması esnasında Anzavur'un bazı yakın adamlarına *"Ben İngilizlerden birçok mu'âvenetler görerek bu işe giriştim. Daha birkaç müsâdeme yapacağım. Ondan sonra memleketi ecnebîlere işgâl ettireceğim. Bunun için de bana verilen paranın kuvvetiyle mikdâr-ı kâfî kuvvet elde edeceğim."* biçimindeki sözleri için bk. *İzmir'e Doğru*, 13 Kânûn-ı evvel 1335, s. 2.

Diğer yandan Hüseyin Rauf (Orbay) Bey, Recep (Peker) Bey, Deli Halit Paşa, Yusuf İzzet Paşa, Albay Bekir Sami Bey, İbrahim Süreyya (Yiğit) Bey ve Çerkes Ethem Bey gibi dönemin önde gelen Çerkes liderlerinin çoğunun Kuvây-ı Milliye'yi desteklediğini belirtmek gerekir. Bunlar arasında isyan bölgesinde Anzavur'a karşı mücadele etmiş olanlar da vardır. İstiklâl Harbi'nde Kuvây-ı Milliye'nin yanında ve karşısında bulunan Çerkesler hakkında toplu bilgi için bk. Berzeg, *a.e.*

bebiyle çeşitli menfaat ve mevkileri kolaylıkla elde etmişlerdi[88]. Bu durum, onların geleneksel otorite olan Osmanlı saltanat ve hilâfeti ile hükûmetine olan bağlılıklarını arttırmıştır. Bunun tabiî bir sonucu olarak da bir kısım Çerkeslerin, Osmanlı yönetimine ters düşen Kuvây-ı Milliye'ye cephe almalarından etkili olmuştur[89]. Bu Çerkeslerin millî kuvvetlere karşı kışkırtılmasında Bâbıâlî kadar İngilizlerin de rolü olmuştur[90]. Bu bir yerde emperyalizmin böl ve yönet uygulamasının canlı bir misalidir.

İngiltere, Boğazlar'ın güvenliğini sağlamak ve plânlamış olduğu tampon bölgeleri oluşturabilmek üzere hemen hemen aynı sıralarda harekete geçti. Bu amaca ulaşmak için Sait Molla gibi işbirlikçi ve İngiliz Rahibi Dr. Robert Frew gibi de casusları vardı[91]. Hürriyet ve İtilâf Fırkası, Askerî Nigehbân ve Türkiye'de İngiliz Muhibleri Cemiyetleri ile sıkı ilişki içinde olan Sait Molla, 1919 yılının Ekim ayında Kuvây-ı Milliye aleyhinde kargaşa çıkarması için Adapazarı'ndaki adamına para gönderdi[92]. Molla, Bozkır'daki iki isyanla (27 Eylül-4 Ekim ve 20 Ekim-4 Kasım 1919) ve elebaşlarından Zeynelabidin Efendi ile ilişki içinde bulunuyordu[93]. Bu kimsenin aynı günlerde Karacabey'de de karışıklık çıkarmak ve seçimleri engellemek gayesiyle faaliyet göstermesi tesadüf değildir[94].

Karacabey ve çevresinde Sait Molla'nın amaçlarını paylaşan Anzavur'un çalışmaları da ilgi çekicidir. Anzavur'un daha 1910 yılında Çakırcalı Mehmet Efe'nin takibi sırasında, İngiliz elçisine fotoğraf verme girişiminde bulunacak kadar yakınlık kurmuş ve İngilizlerin güvenini kazanmış olduğu malûm-

[88] Meselâ Anzavur'un jandarma subaylığına tayin edilmesi için bk. not 2-3.

[89] Doğu Ergil, *Millî Mücadelenin Sosyal Tarihi*, Ankara 1981, s. 256-58; Cemal Şener, *Çerkes Ethem Olayı*, İstanbul 1986, s. 21-22.

[90] Ahmet Özgiray, "İngiliz Yüksek Komiseri Horace Rumbold'a Göre 1918-1920 Yıllarında Türkiye", *Sosyal Bilimler Fakültesi Dergisi*, nu. 2 (İzmir 1981), s. 127; Enver Konukçu, "Mustafa Kemalci Mücadeleye Karşı Yunan Güdümündeki Şark-ı Karib Çerkesleri Temin-i Hukuk Cemiyeti (24 Ekim 1921)", *Türk-Yunan İlişkileri Sempozyumu Bildirileri 21-22 Mayıs 1986*, Erzurum 1988, s. 82-83.

[91] Orhan Duru, *Amerikan Gizli Belgeleriyle Türkiye'nin Kurtuluş Yılları*, İstanbul 1978, s. 54-57; Berthe Georges-Gaulis, *Kurtuluş Savaşı Sırasında Türk Milliyetçiliği*, çev.Cenap Yazansoy, İstanbul 1981, s. 47-48.

[92] Mustafa Kemâl, *a.e.*, s. 214; Selâhaddin Güngör, *Atatürk'e Kafa Tutanlar*, c. I, İstanbul 1955, s. 99; Özel, *a.e.*, s. 38,39; Konukçu, *a.e.*, s. 82.

[93] Mustafa Kemâl, *a.e.*, s. 215, 218-19, Apak, *a.e.*, s. 9-17.

[94] Mustafa Kemâl, *a.e.*, s. 214-15; Özalp, *a.e.*, c. I, s. 69.

dur[95]. Onun İngiliz siyaseti doğrultusunda hareket eden Damat Ferit Paşa hükûmetleri zamanında, 1919 yılının Nisan ayında binbaşılıktan İzmit Mutasarrıflığı'na tam bir sene sonra da Karesi Mutasarrıflığı'na getirildiği bilinmektedir. Bütün bunlar, Anzavur'un İngilizler ile Damat Ferit Paşa'nın en güvenilir adamlarından biri olduğunu göstermektedir.

İsyanın önemli sebeplerinden biri de bazı Kuvây-ı Milliyecilerin hatalı tutumlarıdır. Bununla alâkalı olarak bölgenin önde gelen vatanperverlerinden biri olan Köprülülü Hamdi Bey'in Kuvây-ı Milliye için halka ödeyemeyeceği kadar vergi salmasının isyan hareketindeki tesiri unutulmamalıdır[96]. Ayrıca nizamiye çavuşlarının, sahiplerine birer kâğıt vermek suretiyle hoşlarına giden atları kendilerine almalarının ve Çerkes Ethem Bey'in adamlarının da tahsilât bahanesiyle köyleri dolaşmalarının köylüye büyük zararlar verdiklerini hatırlamak gerekir[97]. Bütün bunlara adi eşkıyalardan soygun hareketlerine Kuvây-ı Milliye süsü verenlerin çıktığı da eklenmelidir[98]. Neticede bütün bu hareketleri, İstanbul hükûmeti, Kuvây-ı Milliye aleyhinde birer propaganda vasıtası olarak kullanmış ve bunu bir çete hareketi gibi görmüş ve göstermiştir. Millî mücadelenin lideri Mustafa Kemal Paşa ise, yayınladığı bir genelge ile bu gibi durumların önlenmesini ilgililerden istemiştir[99].

[95] BOA., Yıldız Esas Evrakı, Sadrazam M. Kâmil Paşa Evrakı, D. 86-41, nu. 4.105; Belgeler, sıra nu. 1, 2, 2-A.

[96] Güven, *a.e.*, s. 45.

[97] Çarıklı, *a.e.*, s. 34.

[98] Bk. not 44, 45.

[99] *"Vesika, 175.*

TAMİM

Tel *Sıvas, 31/10/1919*

İzmit, Adapazarı, Bursa, Konya, Balıkesir Heyet-i Merkeziyelerine

Kuva-yi Milliye'ye mensubiyetlerini iddia eden bazı eşhasın menafi-i zatiyelerini temin maksadiyle hareket ve tahakküm etmek teşebbüsatında bulundukları işitildi. Gayr-i meşru ve gayr-i kanunî harekâtın teşkilât-ı milliyede yeri yoktur. Bu gibiler hakkında hükûmetin kanunu tatbik eyleyeceği muhakkaktır.

Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk
Cemiyeti Heyet-i Temsiliye namına
Mustafa Kemal"

Bk. Mustafa Kemal (Atatürk), *Nutuk-Söylev*, yay. İsmail Arar-Uluğ İğdemir-Sami N. Özerdim, c. III, Ankara 1989, s. 1.624.

Anzavur'un Çevresi

İsyan hareketinde Anzavur'u istekleriyle veya zoraki bir biçimde destekleyen köyler olmuştur. Bunlar; Bandırma, Biga, Gönen, Karacabey, Kirmasti, Manyas ve Susığırlık (Susurluk/Balıkesir) kazalarının çoğu Çerkes olan köyleriydi. Meselâ Gönen'in köylerinden Muratlar, Keçeler, Bayramiç, Üçpınar, Karalar Çiftliği, Çerkes Keçidere, Karaağaçalanı, Ayvalıdere, Hacı Menteş, Sızı Hasanbey (kısa adıyla Sızı), Çalıoba ve Asmalıdere sayılabilir[100].

Anzavur'un çevresine topladığı kimseler genellikle kendisi gibi Çerkes asıllı olanlardı. Bunların önemli bir bölümünü ise bir zamanlar bölgede soygun ve cinayet olaylarına karışmış ve sonradan hükûmet tarafından affedilmiş kişiler teşkil etmekteydi.

Anzavur'a katılan belli başla eşkıya arasında akrabası Haydar köyünden Kâzım[101], Çerkes Şah İsmail, Elkesenin (الكسه نك) Nuri[102], Cambazlı Hakkı, Sülüklülü Davut[103], Çolak Ahmet ve dört adamı[104], Sagir çetesi[105], Darıca köylü Hasan, Kürt Tahir, Anzavur'un oğlu Kadir[106], Hacıyakup köylü Kadir[107] ve Kirmastili Zafer ile adamları bulunmaktaydı[108]. Bunlardan Hacıyakup köylü Kadir[109] ile Çerkes Şah İsmail'in[110] aftan yararlanmış oldukları bilinmektetir.

[100] Özer, *a.e.*, s. 50, 72.

[101] GKA., K. 186, D. 26-94, F. 88.

[102] BOA., BEO., nu. 345.166, lef: 12/1; Belgeler sıra nu. 35. Bu kimsenin lâkabı Özalp'in eserinde (c. I, s. 65) Aleksili ve *Vakit* gazetesinde (24 Teşrîn-i sanî 1335, s. 2) ise Aksekili (اقسكيلي) olarak geçmektedir.

[103] BOA., BEO., nu. 345.166, lef: 12/1; Belgeler, sıra nu. 35; Selâhattin Tansel, *Mondros'tan Mudanya'ya Kadar*, c. II, Ankara 1973, s. 157; Özalp, *a.e.*, c. I, s. 65.

[104] BOA., BEO., nu. 345.166, lef: 7/1; Belgeler, sıra. nu. 21.

[105] BOA., BEO., nu. 345.166, lef: 19/1; Belgeler, sıra nu. 48.

[106] Özer, *a.e.*, s. 53; Kemal Özer, Balıkesir *Susurluk İlçesi*, Balıkesir 1963, s. 26.

[107] Özer, *Gönen*, s. 74. Hacıyakup köylü Kadir, bazı eserlerde hatalı bir biçimde *"eşkıya Kadir diye anılan Hacı Yakup"* olarak gösterilmiştir. Meselâ bk. Apak, *a.e.*, s. 18.

[108] Apak, *a.e.*, s. 20.

[109] *Harp Tarihi Vesikaları Dergisi*, nu. 9 (1954), Vesika nu. 219.

[110] Apak, *Garp Cephesi Nasıl...*, s. 95.

Anzavur'un Ayaklanması [111]

Birinci Anzavur isyanının başlangıç tarihi, bazı hatıra ve tarih kitaplarında 21 Eylül 1919 olarak gösterilmektedir[112]. Mevcut basılmış ve basılmamış belgelerde ise bu tarih, Ekim ayı şeklinde geçmektedir.

Sadrazam Damat Ferit Paşa'nın, Anadolu'da her geçen gün güçlenen Kuvây-ı Milliye'ye karşı Eylül ayı ortalarında kuvvet kullanmak istediği bilinmektedir[113]. Bu yolla Balıkesir ve çevresindeki millî direniş ve teşkilâtlanmayı dağıtmak üzere Anzavur'u Manyas ve Gönen tarafına göndermeyi kararlaştırmış olmalıdır[114]. Bu durum esas alınırsa, isyanın başlangıç tarihi 21 Eylül kabul edilmelidir.

2 Ekim tarihinde Damat Ferit Paşa'nın yerine geçen Ali Rıza Paşa'nın sadâretinin ilk günlerinden itibaren, Nisan ayında başlayıp aralıklarla devam eden Karacabey ve Kirmasti havalisindeki Arnavut-Çerkes çatışmasında, önceki sadrazamın yakın adamı olan Sait Molla'nın ilgisinin bulunduğu görülmektedir. İşbirliği yaptığı İngiliz Rahibi Dr. Robert Frew'ya yazdığı mektuplarda Sait Molla, 11 Ekim günü Karacabey'den haber beklediğini belirtmektedir. Para mukabilinde Molla'nın, genelde seçimleri geciktirmek istediği bilinmektedir[115]. Onun bu isteklerini yazdığı Ekim ayında, Anzavur da benzeri amaçlarla faaliyete geçmiş bulunuyordu.

Anzavur, Ekim ayının ikinci yarısında, İstanbul'dan Gönen'e gitti. Burada iki üç gün kaldıktan sonra seçimleri engellemek ve Kuvây-ı Milliye'ye karşı bir kuvvet düzenlemek için 25 Ekimde Manyas'a hareket etti[116]. Anzavur bu gezisinin sebebini, at yarışlarına[117] ve Manyas halkının davetine bağlıyor-

[111] Birinci Anzavur ayaklanması ile ilgili ilk önemli çalışmalardan birini, Emekli Kurmay Albay Rahmi Apak'ın *Türk İstiklâl Harbi* (c. VI, Ankara 1964, s. 17-22) adlı eserindeki bölüm teşkil eder. Bu bölüm, bazı kitaplara yazar ve eser adı verilmeden hemen hemen aynen alınmış olduğu için (Kenan Esengin, *Millî Mücadele'de Hıyanet Yarışı*, Ankara 1969, s. 64-69; Hamdi Ertuna, *Türk İstiklâl Harbi*,c. VI, Ankara 1974, s. 66-71) çalışmamızda sadece Apak'ın eserinin zikredilmesiyle yetinilecektir.

[112] Mustafa Kemâl, *a.e.*, s. 330; İsmet İnönü, *Hatıralar*, yay. Sabahattin Selek, c. I, Ankara 1985, s. 201; Mazhar Kansu, *Erzurum'dan Ölümüne Kadar Atatürk'le Beraber, c. II, Ankara 1988, s. 575;* İsmail Hami Danişmend, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, c. IV, İstanbul 1972, s. 461.

[113] Erol Ulubelen, *İngiliz Gizli Belgelerinde Türkiye*, İstanbul 1982, s. 198.

[114] Çarıklı, *a.e.*, s. 98.

[115] Mustafa Kemâl, *a.e.*, s. 178,182; Güngör, *a.e.*, c. I, s. 100, 104-105.

[116] BOA., BEO., nu. 345.166, lef: 2/1-2; Belgeler, sıra nu. 9.

[117] a.b.

du[118]. Aslında onun bu hareketi Manyas'ta çok sayıda Çerkes ve at bulunmasıyla izah edilebilir. Çünkü buradan ihtiyacı olan adam ve atları sağlaması daha kolay olacaktı. Nitekim Anzavur, Manyas'ta millî harekete karşı koymak için affa uğramış eşkıyadan olan Hacıyakup köylü Kadir ile görüşerek yüz kişilik bir çete kurdu. Bu sırada kendisine Manyas'ın Kabaklı köyünde katılmak üzere, millî harekete karşı bir kuruluş olan Askerî Nigehbân Cemiyeti tarafından gönderildiği anlaşılan 5. Kolordu Kumandanı Kiraz Hamdi Paşa'nın yaveri Yüzbaşı Kemal Efendi ile arkadaşı Süleyman Sırrı Efendi Gönen'e geldiler[119]. Bunun üzerine millî mücadelenin önderi Mustafa Kemal Paşa tarafından, Miralay Kâzım Bey ile diğer ilgililere, Anzavur'un izalesi ve Bandırma'ya çıkan Nigehbâncı subaylar hakkında gerekli malûmat verildi[120].

Bu hareketleri ile Anzavur'un ilk hedefi, bölgedeki Kuvây-ı Milliye'nin güçlü liderlerinden olan Hâcim Bey'i etkisiz duruma getirmekti. Nitekim 27 Ekim pazartesi günü Gönen Hareket-i Milliye Reisi Şevket, Anzavur'un Balıkesir'i basacağını ve Hâcim Bey'e suikast düzenleyeceğini Karesi Hareket-i Milliye Riyâseti'ne telgrafla bildirdi[121]. Bu durum karşısında 61. Fırka Kumandanı Miralay Kazım Bey, 14. Kolordu Kumandanı Yusuf İzzet Paşa'ya çektiği bir şifre telgrafla, Bandırma'da oturan Çerkes reislerinden Manyaslı Tahir, Tevfik Paşa yeğeni Nuh ve Kızılkiliseli İbrahim Beylerin Anzavur'a tesir edebileceklerini hatırlatarak kendilerine nasihatlerde bulunulması üzerinde durdu[122].

Anzavur, Gönen çevresindeki köyleri gezip dolaşarak konuşmalar yaptı ve eşkıya takımını başına topladı[123]. Ayaklanma süresince, *"Göğsümde iman, dilimde Kur'an, elimde ferman"* gibi söz ve sloganlar ile din unsurunu kullanıp Halife ve Padişah adına hareket ettiğini duyurmaya çalıştı[124]. Onun millî harekete karşı olduğunu açıklaması ve adam toplaması mahallî yöneticilerde

[118] BOA., BEO., nu. 345.166, lef: 4/1; Belgeler, sıra nu. 16.

[119] *Harp Tarihi Vesikaları Dergisi*, nu. 9, Vesika nu. 219; Özal, *a.e.*, c. I, s. 70; c. II, s. 160.

[120] Mustafa Kemâl, *a.e.*, s. 168.

[121] Çarıklı, *a.e.*, s. 96.

[122] *Harp Tarihi Vesikaları Dergisi*, nu. 9, Vesika nu. 219.

[123] Özer, *Gönen*, s. 47-48,50.

[124] BOA., BEO., nu. 345.166, lef: 23/1; 345.286, lef: [2], 14. Kolordu Kumandanlığı'ndan Harbiye Nezâreti'ne gönderilen 17 Teşrın-i sânî [1] 335 tarihli telgrafnâmenin sûreti; Belgeler, sıra nu. 57, 65; *Harp Tarihi Vesikaları Dergisi*, nu. 11 (1955), Vesika nu. 272; Özalp, *a.e.*, c. I, s. 65.

endişe, halkta ise heyecan ve korku yarattı. Gönen Kaymakamı, yaptırdığı takip ve araştırmalar sonunda Anzavur'un bölgenin emniyet ve asayişini tehdit edebilecek bir idare kurma hazırlığında bulunduğunu öğrendi. Halk arasındaki söylentiler de bunu doğrular biçimdeydi [125].

Kazasında yeterli kuvvet bulunmadığından dolayı Gönen Kaymakamı, Anzavur'un bir hareket başlatabileceğini tahmin ediyordu. Mebus seçimlerinin sonuçlanacağı 5 Kasım tarihine kadar bomba ve mitralyözlerle donatılmış bir müfrezenin Gönen'e gönderilmesini Bandırma'daki fırkadan istedi. Bir yandan da bu gelişmeleri 27 Ekimde Karesi Mutasarrıflığı'na bir şifreli telgrafla bildirdi [126].

28 Ekim günü Anzavur, kendisine daha Damat Ferit Paşa sadrazam iken verildiği anlaşılan bir telgrafı *"Karesi livasına merbut Manyas ve Aşklar nahiyeleri merbutanı namına İzmit Mutasarrıf-ı sabıkı Ahmed Anzavur"* imzasıyla ama kendisi dışındaki kimselerin muvafakat ve imzalarını alamadan Padişah'a çekti. Bu telgrafta Aydın'ı Yunan işgalinden kurtaracağını, Ermenistan kurulmasını engelleyeceğini ve Karesi'deki halkı aldatan Redd-i İlhak Heyet-i Milliyesi'nin Mustafa Kemal Paşa ile haberleştiğini, bu kimselerin devleti ve milleti parçalayacağını, hilâfet ve saltanatın bekası için halkın ve kendisinin kanını dökmeye hazır olduğunu bildirdi [127].

Karesi Mutasarrıflığı, Bandırma ve Gönen Kaymakamlıklarına Anzavur'un millî hareket aleyhindeki teşebbüslerinin haber alındığını, memleketin ve milletin geleceğinin barışa bağlı olduğunu ve şu nazik zamanda halk içinde nifak çıkarmanın büyük zararlara yolaçacağını, alınacak önlemlerle müslüman kanı dökülmesine meydan verilmemesini bildirdi [128]. Mutasarrıflık ayrıca, Gönen Kaymakamlığı'nın telgrafını 14. Kolordu ile Liva Jandarma Alay Kumandanlıklarına tebliğ ve Dahiliye Nezâreti'ne arz etti. Mutasarrıflık bir yandan da nezâretten takip edilecek hareket tarzını öğrenmek istedi [129]. Bunun üzerine Dahiliye Nezâreti, bölgede sükûn ve huzurun bozulmaması için gerekli tedbirlerin alınmasını Karesi Mutasarrıflığı'na bildirdikten başka, durumu Harbiye Nezâreti'ne haber etti ve gelişmeleri de Sadâret'e sundu [130].

[125] BOA., BEO., nu. 345.166, lef: 2,2/1-2; Belgeler, sıra nu. 8,9.
[126] a.b.
[127] Çarıklı, *a.e.*, s. 97-98.
[128] BOA., BEO., nu. 345.166, lef: 3/2; Belgeler, sıra nu. 12.
[129] BOA., BEO., nu. 345.166, lef: 2/1; Belgeler, sıra nu. 9.
[130] BOA., BEO., nu. 345.166, lef: 2; Belgeler, sıra nu. 8.

Diğer taraftan Manyas'ta bulunan Anzavur, 29 Ekim günü Karesi Mutasarrıflığı'na çektiği bir telgrafta; İzmir'in işgalinden sonra halkın silâha sarıldığını, fırsattan yararlanan İttihat ve Terakkicilerin Kuvây-ı Milliye kurucusu ve müdürü sıfatıyla halkın kanını boş yere akıtıp servet sahibi olduklarını ve milletin bunlara tahammülü kalmadığını duyurdu. O ayrıca, milletin Padişah'ın çevresinde toplanıp yurdu kurtarmaya azmettiğini, halkın daveti üzerine bölgeye geldiğini, millî teşkilâtın hesabını göreceğini, maksadının memleketin geleceğiyle oynanmaması ve masum ahalinin hergün soyulmaması ile İttihat ve Terakki ileri gelenlerini ıslah etmek olduğunu ve bu durumun halka duyurulmasını bildirdi[131].

Mutasarrıflık, Redd-i İlhak Heyet-i Milliyesi'ni Anzavur'un telgrafından haberdar etti. Heyet bunun üzerine, Mutasarrıflığa verdiği cevapta millî bağımsızlık için uğraştıklarını, çalışma ve hesaplarının resmî bir makam tarafından tetkik edilmesine karşı olmadıklarını, düşman karşısında halkı birbiri aleyhine düşüren Anzavur'a karşı olduklarını, Anzavur'un hükûmet kuvvetleri tarafından tedip edileceğini umduklarını ve gerekirse askeriyeye millî kuvvetlerin de yardım verebileceğini bildirdi. Heyet ile kolordu ve fırka arasında yapılan görüşmeler sonunda, Anzavur'un askerî kuvvetler tarafından tedip edilmesi kararlaştırıldı[132].

Karesi Mutasarrıflığı, Anzavur'un telgrafının bir suretini gönderdiği Dahiliye Nezâreti'ne kan dökülmemesi için gerekli tedbirlerin alındığını bildirdi. Konu hakkında 14. Kolordu Kumandanlığı'na da bilgi verildi[133]. Mutasarrıflık, 30 Ekim günü de Gönen ve Bandırma Kaymakamlıklarına çektiği telgrafla Anzavur'u kimin davet ettiğini ve kimlerle temas halinde bulunduğunu öğrenmek istiyordu[134].

Anzavur'un ilk hedefi olan Hâcim Bey, onun bu hareketlerinin, inat ve cahilliğinden kaynaklandığını ileri sürmekteydi. Bu mücadelenin müslümanlar arasında kan dökülmesine sebep olmasından da çekinmekteydi. Çünkü ona göre böyle bir durumun meydana gelmesi, Çerkeslik-Türklük meselesinin çıkmasına ve vilâyete İngilizlerin gelmesine yolaçabilirdi[135]. Bu bakımdan Hâcim Bey, Anzavur'un girişimlerini Heyet-i Temsiliye'ye bildirdi. He-

[131] BOA., BEO., nu. 345.166, lef: 3/4; Belgeler, sıra nu. 14; Çarıklı, *a.e.*, s. 98-99.

[132] Çarıklı, *a.e.*, s. 99-100; Tansel, *a.e.*, c. II, s. 159-60.

[133] BOA., BEO., nu. 345.166, lef: 3/3; Belgeler, sıra nu. 13.

[134] BOA., BEO., nu. 345.166, lef: 4/1; Belgeler, sıra nu. 16.

[135] Çarıklı, *a.e.*, s. 100. Anzavur'un İngiliz işgali için çalıştığına dair bir ifadesi için bk. not 87.

yet-i Temsiliye, Ekim ayı sonunda 61. Fırka Kumandanı Miralay Kâzım Bey ile Akhisar Cephesi Kumandanı Çerkes Ethem Bey'e daha fazla kan dökülmemesi için gerekli tedbirleri almalarına dair emirler gönderdi[136].

30 Ekim günü 14. Kolordu Kumandanlığı, Anzavur hareketini bastırmak üzere kuvvetli bir müfrezeyi Balıkesir'den Gönen istikametine doğru sevketti[137]. Kumandanlık, bu sırada Anzavur ile işbirliği yapan 5. Kolordu eski yaveri Yüzbaşı Kemal Efendi'yi saklandığı Bandırma yakınlarındaki Eminbey Çiftliği'nde yakalayarak Balıkesir'e gönderdi[138].

Anzavur'a gelince, Biga'dan Manyas'a geldikten sonra topladığı 500-1.000 kişiyle Susığırlık'ın Balıklıdere köyünde geçici bir karargâh kurdu. Balıklıdere'den Susığırlık'taki birliklerin kumandanları olan Yüzbaşı Süreyya ve Mülâzım Hilmi'ye birer mektup yazdı. Onlardan kendisine karşı koymamalarını istedi. Kendilerine Susığırlık'tan Balıkesir'e geçeceğini bildirdi. Kumandanların tarafsız kalacaklarını açıklamaları üzerine derhal Susığırlık'a geldi[139].

Bu durum, bölgenin en önemli askerî birliğinin başında bulunan 14. Kolordu Kumandanı Yusuf İzzet Paşa üzerinde önemli bir etki yaratmadı. O, Anzavur'un Manyas yönünde sevkedilen müfrezeden korktuğu için ve bunu örtmek veya Yüzbaşı Kemal Efendi'yi kurtarmak üzere Susığırlık'a geldiğini tahmin ederken âsinin bölge halkı üzerinde etkili olmadığı kanaatinde idi[140].

Anzavur, 2 Kasım günü adamları ile birlikte, birer Topçu ve Ulaştırma Taburu'nun bulunduğu Susığırlık'a girdi. Buradaki birliklerin karşı koymaması üzerine kısa sürede kasabaya hakim olan Anzavur, münadiler vasıtasıyla halkı toplayıp bir konuşma yaptı. Konuşmasında askerliğin kalktığını, askerlerin aileleri yanına dönmesini, isteyen erlerin ve kimselerin kendisine katılabileceğini, hilâfeti ve asayişi koruyacağını, millî teşkilât için toplanan paraların hesabını soracağını, topların kamalarını alacağını, subayların kasabayı terketmelerini ve kendisinin de buradan Balıkesir'e gideceğini bildirdi. Bunun üzerine kasabadaki askerlerin bir kısmı dağıldı. Dağılmayan 40-50 kada-

[136] Bekir Sıtkı Baykal, *Heyet-i Temsiliye Kararları*, Ankara 1974, s. 38.

[137] BOA., BEO., nu. 345.166, lef: 5; Belgeler, sıra nu. 17.

[138] a.b.; *Harp Tarihi Vesikaları Dergisi*, nu. 10(1954), Vesika nu. 230.

[139] Özer, *a.e.*, s. 53-54; a.ya., *Susurluk*, s. 26-27.

[140] *Harp Tarihi Vesikaları Dergisi*, nu. 11, Vesika nu. 269; nu. 38, Vesika nu. 923.

rı ise askeriyeye ait bir mikdar silâh ve 40-50 civarındaki hayvanla beraber kendisine katıldı. Bundan sonra Anzavur, Susığırlık'tan ayrıldı[141].

Bu gelişmeler karşısında Bursa ve Balıkesir'de bulunan askerî birlikler hem Anzavur'a ve hem de çevredeki Şah İsmail ve Davut çeteleri gibi diğer Kuvây-ı Milliye düşmanlarına karşı harekete geçtiler

Balıkesir Kuvvetlerinin Harekâtı

3 Kasımı 4 Kasıma bağlayan gece, Balıkesir'den Susığırlık'ta bulunan Anzavur üzerine bir müfreze gönderildi. Fakat onun buradan firarı karşısında, müfreze geri döndü. Anzavur ise bu sırada Balıkesir'den Bandırma'ya yol almakta olan 7 askerî arabayı Göbel köyü yakınlarında elegeçirdi. Kendisi Göbel'den ayrılmadan önce oğlu Kadri'yi 20 adamıyla birlikte köyde bıraktı[142].

Diğer yandan, Anzavur üzerine gönderilen Balıkesir Kuvây-ı Milliyesi'ne mensup bir müfreze, onu takip etmeyip Susığırlık merkezinde kaldı. Bununla beraber *"Karesi Hareket-i Milliye Hey'et-i Merkeziyesi a'zâsından"* olan Edremit Kaymakamı Köprülülü Hamdi Bey, 5 Kasım günü, anlaşmak ve kendisini millî mücadeleye ikna etmek üzere Anzavur ile Manyas'ta buluştu. Hamdi Bey, Anzavur'un kendisine *"beyân-ı emniyet ve i'timâd etmesinden dolayı"* Balıkesir'e döndü[143]. Bu arada 6 Kasım gecesi bu defa Balıkesir Ku-

[141] *Harp Tarihi Vesikaları Dergisi*, nu. 11, Vesika nu. 269; nu. 38, Vesika nu. 923; Gökbilgin, *a.e.*, c. II, s. 225-26; Apak, *a.e.*, s. 18-19; Özer, *Gönen* s. 54. Harbiye Nâzırı Cemal Paşa'nın Anzavur'a karşı silâh ve hayvanlarını koruyamayan kumandanların divân-ı harbe verilmelerini istemesi hakkında bk. GKA., K. 186, D. 25-93, F. 24.

[142] Apak, *a.e.*, s. 19.

[143] BOA, BEO, nu. 345.166, lef: 5; Belgeler, sıra nu. 17.

Anzavur'un bir ara sözde millî hareket yanlısı imiş gibi görünmesine dâir bk. BOA., BEO., nu. 345.286, lef: [2], 14. Kolordu Kumandanlığı'ndan Harbiye Nezâreti'ne çekilen 17 Teşrîn-i sânî sene [1] 335 tarihli telgrafnâmenin sûreti;Belgeler, sıra nu. 65; *Harp Tarihi Vesikaları Dergisi*, nu. 11, Vesika nu. 272. Ayrıca aşağıdaki alıntılara bk.

"Hamdî Bey kendisiyle temâs etti. Düşman ile uğraşıldığı bir zamânda böyle hareketlerin memleket için ne muzır te'sîrler ikâ[c] edeceğini anlatarak teşebbüsâtından vazgeçmesini taleb etti. Anzavur birçok yemînler ederek zâten fenâ bir maksadla hareket etmediğini ve bir kuvvet toplayarak cebheye gitmek istediğini ve gösterilen bu hüsn-i niyet karşısında taleblerinden vazgeçeceğini beyân etti." Bk. *İzmir'e Doğru*, 20 Teşrîn-i sânî 1335, s. 1-2.

"5 Kasım 1919'da Balıkesir'den Edremit Kaymakamı vatansever Köprülü Hamdi Bey Manyas'a giderek Ahmet Anzavur'u iknaa çalıştı. Ahmet Anzavur, geri kafalı olmasına rağmen ön sezisi kuvvetliydi. Görünüşte ona boyun eğerek: **"Beni aldatmışlar, İslâmlar arasına ikilik sokan gizli eller var, eğer isterseniz bana da cephede bir görev veriniz"** *şeklinde konuştu. Bu konuş-*

vây-ı Milliye Reisi Hâcim Bey ile Anzavur Bandırma civarındaki Kepekler köyünde görüşme yapmak hususunda anlaşmışlardı. Balıkesir Kuvây-ı Milliye Reisi adıgeçen köye gitti[144]. Hâcim Bey, Anzavur'un görüşme yerine gelmemesi karşısında liva merkezine dönmek zorunda kaldı[145].

Hamdi Bey, kendisi ile anlaşma yapılmaması üzerine Anzavur'a karşı kuvvet sevketti. Mağlûp olan Anzavur kaçtı ve adamları da dağıldı[146]. Buna rağmen Anzavur, yine de çevrede huzur ve sükûnu bozan hareketlerine devam etti. Kestel köyünün[147] aşar anbarlarındaki zahirenin Bandırma'ya nakledilmesini geciktirdi ve hıristiyan ahaliyi korkuttu. Dolaştığı yerlerdeki müslüman halka *"Bugün 'asker ve hükûmet yoktur. Köylerinizden ne kadar süvârî çıkarabilirsiniz?"* diyerek onları millî harekete karşı organize etmek istemesi üzerine takibine müfrezeler gönderildi. Ancak 10 Kasıma kadar bir netice alınamadı[148].

Anzavur'un maiyetinde bulunan Çerkes Şah İsmail Çetesi, 10 Kasım civarında Karacabey'de asker ve ahaliden birer kişiyi öldürüp iki askeri de yaralıyarak kaçtı. Daha sonra Manyas'ta 50 kadar süvarisiyle buluşan Şah İsmail, burada karakol basıp jandarmaların silâhlarını ve köy halkının at ve sairesini gaspedip yağmacılıklarını arttırdı. Diğer taraftan da 9 Kasım günü, Keleş[149] köyünden Çolak Ahmet adlı biri, silâhlı dört adamıyla birlikte Bandırma'nın Aksakal köyüne giderek Anzavur'a katıldı. Anzavur ve Şah İsmail, beraberlerindeki silâhlı 400 adamla bir süre Kızılkilise'de bulundular; ardından da uğraşdıkları Aksakal ve Doğa köylerinden eğer takımlarıyla beraber üç beygiri zor kullanarak aldılar. Ayrıca Aksakal köyü karakolunda bulunan jandarmalara yakında 250 kişiyle Kara-

---

mayı Hamdi Bey, Balıkesir'e dönüşünde 61 nci Tümen Komutanı Albay Kâzım (Özalp)'a bildirdi. Albay Kâzım da 6/7 Kasım 1919'da bu söze inanarak Kolorduya gönderdiği bir telgrafta **"bu mesele çözülmüştür. Anzavur'un kovalanmasına lüzum yoktur"** *yolunda teklifte bulundu."* Bk. Apak, *a.e.*, s. 19-20.

[144] Köyün adı belgede (كيكلر) şeklindedir. Bk. BOA., BEO., nu. 345.166, lef: 5; Belgeler, sıra nu. 17. Köyün isminin Kepekler (كيكلر — Kepeklèrc) biçiminde olduğuna dair bk. *Son Teşkilât-ı Mülkiyede Köylerimizin Adları*, İstanbul 1928, s. 389. Sözkonusu köyün günümüzdeki adının da Kepekler olduğuna dair bk. *Köylerimiz 1981*, Ankara 1982, s. 352.

[145] BOA., BEO., nu. 345.166, lef: 6/1; Belgeler, sıra nu. 19.

[146] BOA., BEO., nu. 345.166, lef: 5; Belgeler, sıra nu. 17.

[147] Burası, Bandırma'ya bağlı bir köydür. Bk. *Son Teşkilât-ı Mülkiyede Köylerimizin Adları*, s. 380.

[148] BOA., BEO., nu. 345.166, lef: 6,6/1; Belgeler, sıra nu. 18,19.

[149] Bursa ilinin Orhaneli ilçesine bağlı Keleş bucağı ve muhtarlığı için bk. *Türkiye'de Meskûn Yerler Kılavuzu*, c. II, Ankara 1946, s. 668.

cabey'i basacaklarını söylediler. Buna paralel olarak Anzavur, Uluabat köyündeki askerleri kuşattıktan sonra onlardan ikisini yanına aldı, diğerlerini ise silâhlarına elkoyup *"terhîs"* etti. Bu arada Anzavur'un eline geçmiş olan Mülâzım (Teğmen) Mehmet Efendi Manyas'a gönderildi. Bütün bu gelişmeler, Karesi Livası Merkez Jandarma ve 61. Fırka Kumandanlıklarına bildirildi. Karesi Mutasarrıfı, önü alınmazsa hareketin giderek büyüyeceğini belirterek, 14. Kolordu'ya gerekli tebligatın yapılmasını Harbiye Nezâreti'ne arzetti. 12 Kasımda da şifreli telgrafla olayları Dahiliye Nezâreti'ne duyurdu[150]. 13 Kasım günü Dahiliye Nâzırı, meselenin halledilmesi için ordu ve jandarma birliklerinin gerekli önlemleri almalarını isteyerek konuyu Sadâret'e aksettirdi[151].

Anzavur, 1.000 kişilik kuvveti ile 12 Kasım günü alaturka saatle 12'de Susığırlık'a yeniden geldi. Hükûmet binasına girip adamlarının hanlara yerleştirdi[152]. Ardından İstanbul'a çektiği bir telgrafta, 1.000 kadar *"mücâhid"* toplandığını ve Kuvây-ı Milliye'yi dağıtacağını bildirdi[153]. Diğer yandan çevresindekilere ise tam aksine açıklamalar yaptı. Hareketinin Yunanlılara yönelik bulunduğunu, hükûmete karşı kötü niyeti beslemediğini, buradan Balıkesir'e gideceğini[154], Kuvay-ı Milliye'nin bir İttihatçı propagandası olduğunu ve onlara karşı harekete geçeceğini açıkladı. Durumu Padişah'a bildirmesi için de Dahiliye Nâzırı Mehmet Şerif Paşa'ya bir telgraf çekti[155].

Karesi Mutasarrıflığı ise, Anzavur'un bu davranışına inanmak istemekle birlikte ihtiyatlı davranarak her ihtimale karşı gerekli tedbirlerin alınmasından yanaydı. Bunun için bölgenin durumunu, askeriyenin Anzavur'a güvenmediğini, olay çıkarsa ecnebi işgaline yol açabileceğini Dahiliye Nezâreti'ne yazdı[156].

[150] BOA., BEO., nu. 345.166, lef: 7/1; Belgeler, sıra nu. 21.

[151] BOA., BEO., nu. 345.166, lef: 7; Belgeler sıra nu. 20.

[152] BOA., BEO., nu. 345.166, lef: 8/1; Belgeler, sıra nu. 23. Anzavur'un Susığırlık'ı 300 kişiyle elegeçirdiğine dair bk. Apak, *a.e.*, s. 20. Aynı yeri 200 kişiyle zaptettiği hakkında ise bk. *Harp Tarihi Belgeleri Dergisi*, nu. 72(1975), Belge nu. 1.554.

[153] *İzmir'e Doğru*, 23 Teşrîn-i sânî 1335, s. 2.

[154] BOA., BEO., nu. 345.166, lef: 8/1; Belgeler, sıra nu. 23; Apak, *a.e.*, s. 20.

[155] BOA., BEO., nu. 345.286, lef: [2], 14.Kolordu Kumandanlığı'ndan Harbiye Nezâreti'ne çekilen 17 Teşrîn-i sânî sene [1] 335 tarihli telgrafnâmenin sûreti; Belgeler, sıra nu. 65; *Harp Tarihi Vesikaları Dergisi*, nu. 11, Vesika nu. 272.

[156] BOA., BEO., nu. 345.166, lef: 8/1; Belgeler, sıra nu. 23.

13 Kasım gecesini Susığırlık hükûmet binasında geçiren Anzavur, 14 Kasım günü öğleden sonra toplanan binlerce kişiye vatan ve milletin kurtuluşu için dua ettirdi. Ayrıca saltanata olan bağlılıklarını kuvvetlendirmesi için de halka üç defa *"Pâdişâhım çok yaşa!"* dedirtti. Kurbanların kesilmesini takiben toplantı sona erdi. Ardından da Anzavur, adamlarıyla birlikte Balıkesir'e doğru yola çıktı[157]. Anzavur, ilk karargâhını bir Çerkes köyü olan Simav Çayı kenarındaki Aziziye'de kurdu. Oğlu Kadri'yi Demirkapı ilerisindeki şose yola hakim yere gönderdi[158].

Susığırlık'ta kaldıkları sürece Anzavur ve adamları; kasabayı ve kışlayı yağmalamış, askeriyenin silâh, eşya ve hayvanlarını gasp ve askerleri terhis etmiş idiler. Ayrıca iki obüs topu ile Redd-i İlhak Heyeti'nin parasını da zor kullanarak elegeçirmişler ve askerî nakliyatı engellemişlerdi[159]. Bütün bunlara rağmen, ya Anzavur'a yakın bir kimse olmasından dolayı ya da ondan çekinip korktuğu için Susığırlık Nahiyesi Müdürü, Fırka Kumandanlığı'nın Anzavur'un adamlarının nahiyede hırsızlık ve yağmacılık yaptığı yolundaki telgrafını adeta tekzip etti. Müdür, Anzavur'un kaldığı sürede ve sonrasında hırsızlık ihbarı olmadığını ve sadece askeriyeye ait hayvanlar ile hafif silâhların sonradan iade edilmek üzere alındığını 15 Kasımda Mutasarrıflığa bildirdi. Müdür ayrıca, Anzavur'un halka, Türklere saldırmadığını, sadece millî teşkilâta karşı olduğunu ve buna taraftarlık gösteren askeriyeye saldırdığını, Balıkesir'e üç saat mesafede iki taraf arasında çatışma çıkarsa Türklük-Çerkeslik meselesinin bundan sonra başlayıp vahim bir hal alacağını da nakletti[160].

14. Kolordu Kumandanı Yusuf İzzet Paşa ise, Anzavur'un faaliyetlerini önemsemediği için Bandırma'dan ayrılıp Salihli cephesine gitmekte bir sakınca görmedi. İşte onun görev merkezinden uzakta bulunmasını fırsat bilen Anzavur, harekete geçti[161]. Bu arada 14 Kasım günü Bandırma'dan Karesi'ye gitmekte olan 7 araba top mermisi ve bomba Anzavur tarafından elegeçirilip Demirkapı köyüne götürüldü[162].

[157] BOA., BEO., nu. 345.166, lef: 8/2; Belgeler, sıra nu. 24.

[158] Özer, *a.e.*, s. 54.

[159] BOA., BEO., nu. 345.166, lef: 12/1; Belgeler, sıra nu. 35; *Harp Tarihi Vesikaları Dergisi*, nu. 72, Vesika nu. 1.554.

[160] BOA., BEO., nu. 345.166, lef: 9/1; Belgeler, sıra nu. 26.

[161] *Harp Tarihi Vesikaları Dergisi*, nu. 11, Vesika nu. 271; Tansel, *a.e.*, c. II, s. 162-63.

[162] BOA., BEO., nu. 345.166, lef: 9/3; Belgeler, sıra nu. 28.

Yine 14 Kasım günü Anzavur, Çerkes Sait Bey vasıtası ile Miralay Kâzım Bey'e bir mektup gönderdi. Mektubunda, İttihatçılar ve Yunanlılar ile savaşacağını bildirerek miralaya tarafsız kalmasını ve davranmasını hatırlatmaktaydı[163].

Dahiliye Nâzırı, 15 Kasım günü Sadâret'e gönderdiği bir tezkirede, bir çatışmanın önlenebilmesi için mevki kumandanıyla görüşülmesini ve Karesi Mutasarrıfı'ndan Anzavur'a süratle özel haberciler gönderilmesini istedi[164].

Bursa Kuvvetlerinin Harekâtı

Anzavur'a karşı düzenlenen bir harekât da Bursa yönünden başlatılmıştı. 3 Kasım günü 174. Alay Kumandanı Kaymakam Rahmi Bey, Anzavur'u takip etmek ve faaliyetlerine mani olmak üzere, müfrezesiyle beraber Bursa'dan Karacabey'e doğru yola çıktı. Bir doktor, 6 subay ve 169 askerden ibaret olan müfreze, 4 Kasım sabahı kasabaya girdi. Bu sırada Anzavur'un sebep olduğu kargaşa ortamından yararlanan Kirmastili Zafer, Çerkes Şah İsmail, Ferhat ve Davut çeteleri Karacabey'i ele geçirmişlerdi. Müfreze ve çete mensupları arasındaki ilk çatışma aynı gün bu kasabada vukubuldu. Bir kısım silâh ve atlarını bırakmak zorunda kalan eşkıya, Karacabey'den kaçarak kendilerini kurtardılar. Müfrezenin takip ettiği çeteciler, önce Uluabat ve Cambaz'a sonra da Deliormanlar'a doğru firar ettiler[165]. Ardından da Şah İsmail ve Kirmastili Zafer, 70 kadar adamlarıyla beraber, Karacabey'de ellerinden alınan hayvanlarını bahane ederek Anzavur'a katıldılar[166]. Bunun üzerine 5 Kasım günü, İngiltere ile işbirliği halinde bulunan Sait Molla, Balıkesir havalisindeki kuvvetlerin yenilip kaçtığını ve yeni kuvvetler tertip edebilmekiçin para gerektiğini rapor etti[167].

5 Kasım günü Kaymakam Rahmi Bey'in Karacabey'deki müfrezesinden bir subay ve 15 er Issızhanı ile Uluhan arasındaki telgraf hatlarını tamir etmek maksadıyla gittiler. Bu birlik, işini bitirdikten sonra karargâhlarına dönerken Şah İsmail ve adamlarının saldırısına uğradı. Subay ile bazı

[163] Özalp, *a.e.*, c. I, s. 166; c. II, s. 152.

[164] BOA., BEO., nu. 345.166, lef: 8; Belgeler, sıra nu. 22.

[165] BOA., BEO., GGD., nu. 86, sıra nu: 1.728; *'Alemdâr*, 10 Teşrîn-i sânî 1335/1919, s. 4; Apak, *a.e.*, s. 19; Mümtaz Şükrü Eğilmez, *Millî Mücadele'de Bursa*, İstanbul 1981, s. 27-29, 34.

[166] Apak, *a.e.*, s. 20.

[167] Mustafa Kemâl, *a.e.*, s. 184; Güngör, *a.e.*, c. I, s. 106.

erler esir düştüler. Şah İsmail, Karacabey Kaymakamı'na yazdığı bir mektupta, bir gün önce kaybettikleri silâh ve atlarının iade edilmesi karşılığında askerleri serbest bırakacağını bildirdi. Bunun üzerine eşkıyaya karşı kuvvet gönderildi[168].

14 Kasım günü Karacabey'deki Kaymakam Rahmi Bey, 61. Fırka Kumandanı Miralay Kâzım Bey'den aldığı emir üzerine Susığırlık'a hareket etti. 125 piyade ve 35 süvariden ibaret bu müfrezeye, Bandırma'ya gönderilecek olan bir diğer müfrezenin de katılması bildirildi[169].

Kaymakam Rahmi Bey, birliğine iltihak eden süvarilerle Susığırlık'a giderken, Dereköy civarında Susığırlık'a 3 km. mesafedeki Agop Çeşmesi yakınında, yüzü aşkın Çerkese rastladı. 15 Kasım günü aralarında meydana gelen çatışmayı kaybeden taraf Çerkesler oldu. Askerî kuvvetler, Çerkeslerden üç esir ve beş hayvan elegeçirdikten sonra Kirmasti'ye döndüler[170].

Demirkapı ve Sultançayırı Muharebeleri

Cephede Yunan kuvvetlerinin saldırıya geçtiği bir sırada, millî kuvvetlere karşı silâhlı bir hareket başlatan âsi Anzavur kuvvetlerini[171] karşılamak üzere, Balıkesir'deki askerî kuvvetler Fırka Kumandanı Miralay Kâzım Bey ve Kuvây-ı Milliye birlikleri de Köprülülü Hamdi Bey kumandasında şehir dışına çıktılar[172]. Birliklere kumanda eden Miralay Kâzım Bey, Demirkapı'ya yarım saat uzaklıktaki Kısıkkaya'da karargâh kurdu[173]. Miralay, 15 Kasım günü saat 15.30'da Demirkapı sırtlarına geldi. Anzavur ise, kuvvetinin büyük bir kısmı ile Demirkapı'nın güney sırtlarını tuttu. Diğer bir bölüm kuvvetini de Kaymakam Rahmi Bey'e karşı Sısığırlık yönüne gönderdi. 15 Kasım günü ikindi vakti başlayan savaş 16 Kasım günü öğleye kadar devam etti. Savaş sonunda mağlup olan Anzavur, Susı-

[168] *'Alemdâr*, 10 Teşrîn-i sânî 1335/1919, s. 4. Esir düşen subay ve askerler, Kasım ayı ortalarında serbest bırakıldılar. Bk. BOA., BEO., GGD., nu. 86, sıra nu. 1.792.

[169] Apak, *a.e.*, s. 20.

[170] BOA., BEO., nu. 345.166, lef: 10/1-2; Belgeler, sıra nu. 30,31.

[171] Yahya Akyüz, *Türk Kurtuluş Savaşı ve Fransız Kamuoyu 1919-1922*, Ankara 1975, s. 111-12.

[172] *İzmir'e Doğru*, 20 Teşrîn-i sânî 1335, s. 2.

[173] Özer, *a.e.*, s. 55.

ğırlık'tan getirdiği top ve cephaneler ile birlikte 10 ölü ve 40 yaralı bırakıp kaçtı. Millî müfreze ise, 8 şehit ve 18 kadar da yaralı verdi[174].

Öte yandan Kaymakam Rahmi Bey'in kumandası altında Kirmasti'ye gitmiş bulunan askerî birlik ise, aldığı emir üzerine buradan Susığırlık yoluyla Anzavur üzerine hareket etti. Bu birlik Susığırlık'ı geçtikten sonra, 16 Kasım günü Demirkapı'da çatışma olduğu sırada, Sultançayırı'nda âsilerin ateşine maruz kaldı. Çıkan çatışmada yenilen âsiler, 10'dan fazla ölü bırakıp kaçtılar[175].

Demirkapı ve Sultançayırı'nda elde edilen başarılar; cephelerde, çevrede ve İstanbul'da etkili oldu. Kuvay-ı Milliyeye katılmalar hızlanarak arttı. İstanbul'da millî kuvvetlere yardım fikri gelişti ve kuvvetlendi[176].

Anzavur'un Takip Edilmesi

Balıkesir Mutasarrıfı, 16 Kasım günü Balıklıdere'ye doğru kaçan Anzavur'a *"hey'et-i mahsûsa"* gönderdiğini Dahiliye Nezâreti'ne bildirdi[177]. Bu heyet, yerli ulema ve eşraftan oluşacak ve âsiye gerekli talimat ve öğütlerde bulunacaktı[178]. Nezâret de Anzavur'a nasihat heyeti yollanmakla durumun düzeleceğini savunmaktaydı[179]. 61. Fırka Kumandanı Miralay Kâzım Bey ise, hırsız ve katil sürüsünün başı olarak gördüğü Anzavur'a karşı kuvvet kullanılmasından yanaydı[180]. Ona göre, Anzavur kuvvetleri eşkıyalık yapmak ve asayişi bozmak gibi sebeplerden ötürü imha edilmeliydi[181].

16 Kasımı 17 Kasıma bağlayan gece, Anzavur ve çetesi Susığırlık-Kirmasti istikametinde kaçmaya başladılar. Dere-i kebir köyü yakınlarında karşılarına çıkan bir müfreze ile müsademeye giriştiler. Bölgeyi çok iyi tanıyan Anzavur, atının vurulduğu bu çatışmayı da kaybetmesine rağmen kurtulmayı başardı[182].

[174] BOA., BEO., nu. 345.166, lef: 10, 10/1; Belgeler, sıra nu. 29,30; *Harp Tarihi Belgeleri Dergisi*, nu. 72, Belge nu. 1.554; Apak, *a.e.*, s. 20-21; Özalp, *a.e.*, c. I, s. 67.

[175] BOA., BEO., nu. 345.166, lef: 12/1; Belgeler, sıra nu. 35.

[176] Özalp, *a.e.*, c. I, s. 68.

[177] BOA., BEO., nu. 345.166, lef: 10/1; Belgeler, sıra nu. 30.

[178] BOA., BEO., nu. 345.166, lef: 9/2; Belgeler, sıra nu. 27.

[179] BOA., BEO., nu. 345.166, lef: 9; Belgeler, sıra nu. 25.

[180] *Harp Tarihi Belgeleri Dergisi*, nu. 72, Belge nu. 1.554. Ayrıca bk. not 243.

[181] BOA., BEO., nu. 345.166, lef: 12/1; Belgeler, sıra nu. 35.

[182] Apak, *a.e.*, s. 21.

Demirkapı'dan sonra Anzavur'u takip eden kuvvetleri takviye için Biga'dan Kara Hasan ile Bandırma'dan Yüzbaşı Rıza Bey hazırlandılar. Bu kimseler birlikleriyle beraber; Kaymakam Rahmi, Yüzbaşı Selim ve Dramalı Rıza Beylerin kuvvetleri ile birleşmeye memur edildiler[183].

Anzavur'un sebebiyet verdiği olaylar çevredeki yerleşim merkezlerinde de etkili oldu. Meselâ Biga'da Çerkeslik-Türklük çatışmasının çıkmasına ramak kalmıştı. Bunun önünü alabilmesi için gelişmelerden Biga Kuvây-ı Milliye Reisi'nin haberdar edilmesi istendi[184].

Çetesinin çoğunlukla Çerkeslerden meydana gelmesi sebebiyle Anzavur, Biga'nın Çerkes köylerinde saklanıyordu. Fırsat çıktığında Biga'ya saldırabileceği ihtimaline karşı, Biga Kuvây-ı Milliye Reisi, Kal'a-i Sultaniye Mutasarrıflığı'ndan 1.000 kadar kimsenin silâhlandırılması için silâh ve cephane isteğinde bulundu[185]. Kendisi de köyleri dolaşarak 200 kişilik bir kuvvet topladı[186].

Bu arada Anzavur'un çevresinde bulunup da aldatılmış olduklarını farkeden bazı Çerkes reislerinin onun maiyetinden ayrıldıkları görüldü[187]. Ancak Anzavur'un yanında kalanlar da mevcuttu. Bunlardan biri olan Çerkes Canbulad, Balya köylerinde Anzavur lehinde propaganda yaptı ve daha sonra da yakalandı[188]. Yine Anzavur'un arkadaşlarından Kadir ve Nuri köyleri dolaşarak *"tervîc-i emelleri içün kuvvet toplamağa"* giriştiler. Bu durum karşısında Bandırma Kaymakamlığı, çete mensuplarının yağmacılık edecekleri, asayişi bozacakları ve itaatkâr halka rahatsızlık vereceklerini anlayınca, üzerlerine askerî kuvvet gönderilmesini Karesi Mutasarraflığı ile Fırka Kumandanlığı'ndan istedi[189]. Uğradığı yenilgilerden ders almamış olduğu anlaşılan Anzavur, 20 Kasım civarında bu defa Bandırma çevresinde asayişi bozmaya yönelik hareketlere girişti. Bunun üzerine Sadâret, 61. Fırka Kumandanlığı ile Karesi Mutasarrıflığı'nın işbirliği yaparak buna meydan vermemelerini emretti[190].

[183] Özalp, *a.e.*, c. I, s. 70.
[184] BOA., BEO., nu. 345.166, lef: 13/1; Belgeler, sıra nu. 39.
[185] BOA., BEO., nu. 345.166, lef: 13, 13/1; Belgeler, sıra nu. 38,39.
[186] *İzmir'e Doğru*, 2 Kânûn-ı evvel 1335, s. 2.
[187] BOA., BEO., nu. 345.166, lef: 11; Belgeler, sıra nu. 32.
[188] *İzmir'e Doğru*, 28 Teşrîn-i sânî 1335, s. 2.
[189] BOA., BEO., nu. 345.166, lef: 12/3; Belgeler, sıra nu. 37.
[190] BOA., BEO., nu. 345.166, lef: 12/2, Belgeler, sıra nu. 36.

Harbiye Nezâreti de Anzavur'un faaliyetinde ısrar etmesinin hükûmetin zayıflığını ortaya koyacağını ve bunun Yunanlılara yarayıp Balıkesir ile çevresine saldırmalarına yolaçacağını Dahiliye Nezâreti'ne bildirdi[191].

Çerkes Ethem Bey'in Anzavur'un Takibine Katılması

Anzavur'u takip ve tenkil etmekle Takip Kuvvetleri Kumandanı olarak 174. Alay Kumandanı Kaymakam Rahmi Bey görevlendirilmişti. Onun yardımcılığına Hüseyin Rauf Bey'in ikna etmesi sonunda Çerkes Ethem Bey getirildi[192]. Ethem Bey, 150 kadar atlı ile 19/20 Kasımda Balıkesir'e ve 21 Kasım günü de Susığırlık'a geldi. Bunun üzerine âsi Anzavur Gönen'e yöneldi. Buradaki Kuvây-ı Milliyecilerin âsilere karşı aldıkları önlemler sonuçsuz kaldı. Bazı efrat Anzavur'a iltihak etti. Gücünü arttıran Anzavur, 22 Kasım günü 200-300 kadar süvari ile Gönen'i elegeçirdi[193].

Anzavur ve adamlar Gönen'de tam bir terör havası estirdiler. Gönen'deki hükûmet konağı, telgrafhane, askerî depo ve belediye dairesi gibi resmî binalar, âsiler tarafından işgal edildi. Mahkeme binasının kapıları kırılmak suretiyle adliye emanet odası, şer'iye dairesi ve mahkeme kalemine girildi. Buradaki belgeler perişan ve mîrî eşyalar yağma ve savcı da azil edilince mahkeme kapandı[194]. Eytam sandığından 3.000 lira gaspedildi. Daireleri işgal edilen bütün memurlar dağıldı. Gönen Müdâfaa-i Hukuk Cemiyeti Reisi Esat Bey hapsedildi[195]. Kaymakam, Jandarma Kumandanı Mülâzım-ı evvel Ziya (Şahan) Efendi ve hükûmete bağlı olan bazı memurlar tutuklandı[196]. Diğer bir kısmı ise işkenceye maruz kaldı. İş-

[191] BOA., BEO., nu. 345.166, lef: 14; Belgeler, sıra nu. 40.

[192] Güven, *a.e.*, s. 39. *"Bu hilâfet ordularının önde gelen başlarından biri de, İzmir'in kuzeyindeki bölgede faaliyet gösteren Çerkes asıllı, okuması yazması olmayan Anzavur adında bir haydut-tu. Koyu bir müslüman olan Anzavur, Peygamber'in bayrağı altında, koynunda Kur'an'ı eksik etmeden savaşır ve kendisi gibi müslüman olan düşmanlarını diri diri incir ağaçlarına asmaktan çekinmezdi. İstanbul Hükümetinden bol bol yardım görüyordu. Mustafa Kemal, Anzavur'a karşı, kendisiyle aynı ırktan, ama daha genç, daha kafalı olan ve biraz da okuması yazması bulunan Çerkes Ethem'i ileri sürdü. Ethem Anzavur'a baskın çıktı."* Bk. Lord Kinross, *Atatürk. Bir Milletin Yeniden Doğuşu*, çev. Ayhan Tezel, İstanbul 1978, s. 349.

[193] BOA., BEO., nu. 345.166, lef: 24; Belgeler, sıra nu. 58; Apak, *a.e.*, s. 21; Özer, *a.e.*, s. 62.

[194] Mahkeme 2 Aralık 1919 günü yeniden açıldı. Bk. BOA., BEO., nu. 345.166, lef: 24; Belgeler, sıra nu. 58.

[195] Özer, *a.e.*, s. 101.

[196] Anzavur'un Jandarma Kumandanı Mülâzım-ı evvel Ziya Efendi'yi tutuklatırken *"Sen benim Kuvayı Muhammediye fırkası evlâtlarıma silâh atarsın, sen padişahımızın fermanı olmadan asker toplarsın. Sen Con Türksün, sen hâinsin..."* diyerek suçladığına dair bk. Özel, *a.e.*, s. 63.

kence ve darba maruz kalanlar arasında itaatkâr halk da vardı. Gönenli Ali Hoca işkenceden dolayı öldü. Belediye Reisi Tevfik Efendi, saldırıya uğrayacağını anlayınca kaçarak kendini kurtardı. Taraftarlarını çoğaltmak istedikleri anlaşılan âsiler, hapishanedeki mahkûmları salıverince Gönen'deki kargaşa daha da arttı. Çetesinin mevcudunu arttıran Anzavur, bir kısım manifatura mağazaları ile dükkânları yağmalattı ve belediyenin 3.000 lirasına elkoydu. Çete mensupları, geceleri ev ev dolaşarak halktan para, mücevherat ve kıymetli eşya topladılar. Kasabadaki teşkilâtlarını güçlendirmek ve yaymak için Gönen'e giriş ve çıkışı yasakladılar. Halkı Padişah'a bağlılık telgrafı çektirmeye zorladılar ve sonra da telgrafla haberleşmeyi engellediler[197].

Hareketine son vermesi için Anzavur'a telgraf ile yapılan öğütler yarar sağlamadı. Tam tersine Gönen'den çektiği telgraflarla Yusuf İzzet Paşa ile Çerkes Ethem'e tehditler yağdırdı[198]. Birliklerine *"Kuvve-i Muhammedî"* adını vermekle dini istismara yöneldi. Nitekim Bandırma Kaymakamı'na çektiği bir telgrafta *"Yakında bir Kuvve-i Muhammedî ile Bandırma'ya gireceğini"* haber verdi[199]. Bunun üzerine Balıkesir'deki 61. Fırka ile Bandırma'daki 14. Kolordu Kumandanlıklarına gerekli tedbirleri almaları bildirildi[200].

Âsi kuvvetler üzerine Bandırma'dan bir piyade müfrezesi gönderildi. Çevredeki Kavak, Paşa Çiftliği, Köteyli ve Alâettin köylerinden de gençler toplandı[201]. Bu kuvvetler, Anzavur'un terkettiği Gönen'e hakim oldular.

Çerkes Ethem Bey, Kuvây-ı Seyyâre diye bilinen kuvvetleri ile 24 Kasım günü Susığırlık'tan ayrılıp Anzavur'un bulunduğu Gönen istikametinde yola çıktı. 25 Kasım sabahı Gönen'e geldiğinde onun burayı terketmiş olduğunu gördü. Çatışmaya girmekten çekinen Anzavur, önce Bayramiç köyüne ardından da Saraçlar köyüne çekildi. Çerkes Ethem Bey'in ısrarlı takibi sonunda 26 Kasım günü Saraçlar'da muharebeye girmek zorunda kaldı. Çatışmayı kaybettikten ve 10 kadar ölü verdikten sonra kaçtı[202].

[197] BOA., BEO., nu. 345.166 ve lef: 15, 16, 16/2, 24; Belgeler, sıra nu. 7, 41, 42, 44, 58; *İzmir'e Doğru*, 2 Kânûn-ı evvel 1335, s. 2; 18 Kânûn-ı evvel 1335, s. 1; Özer, *a.e.*, s. 63, 64, 72-73, 101.

[198] Apak, *a.e.*, s. 21.

[199] GKA., K. 186, D. 26-94, F. 90.

[200] BOA., BEO., nu. 345.166, lef: 15; Belgeler, sıra nu. 41.

[201] Özer, *a.e.*, s. 67-68.

[202] Apak, *a.e.*, s. 21.

Takip Kuvvetleri Komutanı Kaymakam Rahmi Bey ile yardımcısı Çerkes Ethem Bey arasında, Anzavur'un takibi konusunda, plânlı bir işbirliği kurulamadı. Bu, âsilerin lehine bir durumdu. Nitekim 27 Kasım günü, Yarbay Rahmi Bey, maiyetindeki 24 subay ve 390 er ile Gönen'e gitmek için Aksakal'dan Sığırcı'ya geldiğinde, karşılarına çıkan 50 kadar atlıyı önce Kuvây-ı Seyyâre mensubu zannetti. Kaçmaları üzerine atlıların âsi kuvvetleri olduğu anlaşıldı. Ancak Kaymakam Rahmi Bey, buradan Karacabey'e kaçan âsileri her nedense takip etmedi. Diğer yandan Çerkes Ethem Bey, takip hareketini tek başına sürdürdü. Bunun üzerine Anzavur, Karacabey'den Kirmasti'ye doğru yola çıktı. Kirmasti'deki askerî birlik ile halkın kendisine karşı savunma tertibatı almalarından ötürü buranın 12 km. doğusunda bulunan Söğütalanı köyüne gitti[203].

Anzavur takip edilirken, isyanla ilgili gelişmeler bölgede, İstanbul'da ve yakın livalarda merakla izleniyordu. Nitekim 27 Kasım günü, Uşak'taki Hey'et-i Merkeziye'den Balıkesir'e çekilen bir telgrafta, bu âsinin takbih edilmesi istenmekteydi[204]. Ardından da 29 Kasım günü Balıkesir'de büyük bir miting düzenlendi[205].

Anzavur'a gelince o, Gönen ve Manyas taraflarından topladığı kuvvetler ile Biga kazasındaki Çerkesleri de yanına alarak, Biga'ya saldırıp Kara Hasan çetesini vurmayı plânlıyordu[206]. Ancak harekete geçmeden önce, bir mektup yazarak onu kendi tarafına çekmeyi denedi. Kara Hasan'a gönderdiği 30 Kasım tarihli mektubunda, millî kuvvetleri eşkıya olarak tanımlarken *"bu mel'unların cebren topladıkları masum askercikleri"*'n köylerine gönderilmesini, jandarma subaylarının öldürülmesini ve hükûmetin Kuvây-ı Milliye'ye bırakılmamasını istemekteydi[207]. Ancak mektubuna olumlu bir cevap alamadı.

Öte yandan Kaymakam Rahmi Bey ve Çerkes Ethem Bey kuvvetleri, Anzavur'a karşı bu defa plânlı bir hareketin hazırlıklarını yapmaktaydılar. 30 Kasım günü bu kuvvetler, Kirmasti'nin doğusundaki Söğütalanı köyünü kuşatıp Anzavur'un işini bitirmek istediler. Bütün hayvanlarını

[203] *a.e.*, s. 21-22.

[204] İlhan Tekeli-Selim İlkin, *Ege'deki Sivil Direnişten Kurtuluş Savaşı'na Geçerken Uşak Heyet-i Merkeziyesi ve İbrahim (Tahtakılıç) Bey*, Ankara 1989, s. 410.

[205] Mücteba İlgürel, "Akbaş Cephâneliği Baskını", *Tarih Dergisi*, nu. 33(1982) s. 273.

[206] BOA., BEO., nu. 345.166, lef: 18; Belgeler, sıra nu. 46.

[207] (Atatürk), *a.e.*, c. III, s. 1.648-1.653; Güngör, *a.e.*, c. I, s. 92-94. Anzavur bu mektubunda, 30 Kasım tarihine kadar bölgede 700 askeri terhis ettiğini belirtmiştir.

köyde bırakan Anzavur, kuşatmayı yararak kaçmasını bildi. Ama sürdürülen sıkı takipler sonunda, çetesinden birkaç kişi yaralı olarak yakalandı. Kendisi ise, 2/3 Aralıkta, yanında 6-7 kişi olduğu halde Sultançayırı'na geldi[208].

İsyancılar, Anzavur yanısıra oğlu Kadri'nin etrafında değişik yerlerde faaliyet gösteriyorlardı. Bu arada kendilerine eşkıyalık maksadıyla katılanlar da oldu. Diğer taraftan 14. Kolordu Kumandanı, yeniden Anzavur yanlısı kuvvetlerin eline geçen Gönen'in kurtarılması için, Biga Kuvây-ı Milliyesi'nden birkaç yüz silâhlı efradın kaza sınırına gönderilmesini istedi. Biga Kuvây-ı Milliyesi de derhal asker toplamaya girişti. 2 Aralık civarında Bayramiç köyü tarafında âsileri yenilgiye uğratan birliklere katılmak için Biga kuvvetleri kaza hududunda toplandı. Gönen ve çevresi âsilerden kurtarıldı. Bu tarihe kadar yapılan bütün çarpışmalarda 120 ölü ve çok sayıda yaralı veren Anzavur çetesi de dağıldı. Âsi liderinin kaçmaması için sahillerin gözetim altına alınması kararlaştırıldı[209].

6 Aralık günü Anzavur'un bu defa 60 kadar adamıyla Gönen'in Sızı köyü civarında bulunduğu haber alındı. Müftü Ahmet Hamdi (Erdem) Efendi, Miralay Kâzım Bey'in teklifi üzerine Gönen'deki nizamiye ve Kuvây-ı Milliye kuvvetlerini derhal âsiler üzerine gönderdi[210]. Suphi ve Kara Hasan adındaki eski eşkıyanın kumandasındaki 80 kişilik millî kuvvet, Anzavur aleyhinde hareket edeceği yerde geçmişteki bazı olayların intikamını almak için Çerkes çiftlik ve köylerini yağmaladı. Yağmacılar, Bezirci köyü yakınında Darıcalı Çerkes Hasan'dan ve şakî Şah İsmail'in hanımının çiftliğinden at gaspettiler. Araya giren askerî ve mülkî âmirlerle rağmen çaldıklarını sahiplerine geri vermediler. Bunun üzerine Çerkesler galeyana gelerek Suphi ve Kara Hasan kuvvetleriyle musademeye girişiler. Gönen'den Anzavur'a karşı gönderilmiş olan kuvvet de, Kara Hasan çetesiyle birleşip çatışmaya katıldı. Gönen hükûmeti, kolordu ve Çerkes reisle-

[208] BOA., BEO., nu. 345.166, lef: 19/1, 21, 22/1; Belgeler, sıra nu. 48, 50, 55; Apak, *a.e.*, s. 22.

[209] BOA., BEO., nu. 345.166, lef: 17,20; Belgeler, sıra nu. 45, 49; *İzmir'e Doğru*, 7 Kânûn-ı evvel 1335, s. 2. Aralık ayı başlarında Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti murahhasları Biga'da Hey'et-i Temsiliye kurarak Anzavur'a karşı tertibat alınmasını kolaylaştırdıklarına ve ilk tedbir olarak da 1310-1313 doğumluların Kuvây-ı Milliye namına asker olmalarına karar verdiklerine dair bk. BOA., BEO., GGD., nu. 86, sıra nu. 2.025.

[210] Güven, *a.e.*, s. 28.

ri arasında yapılan çeşitli görüşmelere rağmen çatışmalar önlenemedi. Böylece mesele, Türklük-Çerkeslik problemi haline dönüştü[211].

7 Aralık günü Gönen'de Yortan civarında, millî kuvvetlerle Anzavur'un yandaşları arasında meydana gelen çatışma, altı yedi saat kadar devam etti. Âsilerin mağlûp olduğu ve 40 kadar ölü ile çok sayıda yaralı bıraktıkları çarpışmada[212], Gönen nizamiye müfrezesinden yalnız bir asker yaralandı. Galip kuvvetler, Yortan ve Ayvalıdere köylerine girdiler. Çerkes Ethem Bey'in hatalı bir kararı, Anzavur'un takip edilmekten ve yakalanmaktan kurtardı. Çünkü Balya-Bayramiç-Saraçlar üzerinden Gönen'e gelmiş olan Çerkes Ethem Bey, verdiği bir emirle Gönen nizamiye müfrezesinin geri çekilmesini istemişti[213].

Aynı günlerde Türklük-Çerkeslik meselesinin önünü almak ve Manyas'taki Çerkeslere nasihat etmek için Bâbıâlî tarafından görevlendirilmiş olan Çerkes asıllı Ahmet Fevzi Paşa Balıkesir'e geldi. 8 Aralık günü Türklük-Çerkeslik meselesine son vermek için bir mikdar nizamiye kuvveti ve cephanenin Gönen'e gönderilmesi kararlaştırıldı[214].

Diğer yandan 14 Aralık günü, Dahiliye Nâzırı Damat Mehmet Şerif Paşa ise, Gönen ve çevresindeki Türklük-Çerkeslik meselesinin pek ileri dereceye varmasında mahallî kumandanın suçu bulunduğunu öne sürmekteydi. Nâzır ayrıca, kumandanın değiştirilmesini ve Suphi ile Kara Hasan çetelerinin dağıtılmasını istemekteydi. Karesi Mutasarrıf Vekili'ne de nasihat yazılmasını öne sürmekteydi[215].

[211] BOA., BEO., nu. 345.286, lef: [2,3,5], 14. Kolordu Kumandanlığı'dan Harbiye Nezâreti'ne çekilen 7/8 Kânûn-ı evvel sene [13] 35 tarihli telgrafnâmenin sûreti, 14. Kolordu Kumandanlığı'dan Harbiye Nezâreti'ne çekilen 17 Teşrîn-i sânî sene [1] 335 tarihli telgrafnâme'nin sûreti, Dahiliye Nezâreti'nden Sadâret'e sunulan 5 Kânûn-ı evvel sene [1] 335 tarihli tezkire; Belgeler, sıra nu. 65, 66, 68; Özer, *a.e.*, s. 68.

[212] *İzmir'e Doğru*, 11 Kânûn-ı evvel 1335, s. 2; 20 Kânûn-ı evvel 1335, s. 2; Özer, *a.e.*, s. 69.

[213] BOA., BEO., nu. 345.286, lef: [6], 14. Kolordu Kumandanlığı'ndan Harbiye Nezâreti'ne çekilen 8 Kânûn-ı evvel sene [13] 35 tarihli telgrafın sureti; Belgeler, sıra nu. 69; Özer, *a.e.*, s. 69, 70.

[214] BOA., BEO., nu. 345.286, lef: [6], 14. Kolordu Kumandanlığı'ndan Harbiye Nezâret'ne çekilen 8 Kânûn-ı evvel sene [13]35 tarihli şifre telgrafnâmenin sûreti; Belgeler, sıra nu. 69.

[215] BOA., BEO., nu. 345.286, lef: [4], Dahiliye Nezâreti'nden Sadâret'e sunulan 14 Kânûn-ı evvel sene [1] 335 tarihli tezkire; Belgeler, sıra nu. 67.

Bu arada Harbiye Nezâreti, verilen emirlere uymayan Suphi ve Kara Hasan çeteleri gibi kuvvetlerin dağıtılmasını ve hükûmetin kudreti ile tarafsızlığının halka gösterilmesini 14. Kolordu'dan istedi[216]. Buna uygun olarak, 17 Aralık günü Biga Müdâfaa-i Hukuk Cemiyeti, Kara Hasan'dan vazifesi olmayan işlere karışmamasını bildirdi[217].

24 Aralık günü Karesi Mutasarrıflığı'nın Dahiliye Nezâreti'ne gönderdiği bir yazıya göre, Gönen taraflarında toplanmış olan silâhlı kişiler, Mirliva Ahmet Fevzi Paşa tarafından kendilerine nasihat edilerek dağıtılmışlardır. Anzavur'un yanında yedi sekiz kişi kalmıştır. Bunlardan yakalanan üçünün ifadesine göre Anzavur beş kişiyle Yunanlılara katılmak üzere Balıkesir tarafına kaçmıştır. Bunun önlenmesi için İvrindi, Soma ve Akhisar mıntıkaları kumandanlıklarına 61. Fırka Kumandanlığı tarafından emirler verilmiş ve livada gerekli tedbirler alınmıştır[218].

Bu arada Anzavur dört kişiyle Susığırlık'ta görüldü ve ardından 25 Aralık günü beraberindeki 25 kişiyle Manyas'tan geçtiği öğrenildi. Tenkili hususunda fırka ve kolordu gerekli önlemleri aldı. Anzavur'un avenesinden Davut çetesinin ise Kepsut nahiyesinin Bektaşlar köyünden geçerek Kirmasti'nin Soğucak köyüne doğru gittiği haber alındı. Firarînin takibi için Hudavendigâr Vilâyeti'ne gerekli emirler gönderildi[219].

1 Ocak 1920 civarında Kaymakam Rahmi Bey'e mağlûp olan Anzavur'un oğlu Kadri ve Şah İsmail Kazaklar istikametinde kaçtılar[220]. Anzavur ise bu sıralarda 6 adamıyla Kapıdağ'a yerleşti ve buradaki Rumlarla kuvvetlerinin mevcudu 50 kişiyi geçti[221]. Ocak ayının ilk haftasında kendisine talimat vermek isteyen Damat Ferit Paşa'nın daveti üzerine İstanbul'a gitti[222]. Ancak millî kuvvetler tarafından Ocak ayı sonlarına kadar sürdürülen sıkı takipler ile, etrafa dağılan adamlarının ölü veya diri olarak

[216] BOA., BEO., nu. 345.286, lef: [7], Harbiye Nezâreti'nden 14. Kolordu Kumandanlığı'na yazılan şifrenin sûreti; Belgeler, sıra nu. 70.

[217] GKA., K. 2.482, D. 87-8, F. 15.

[218] BOA., BEO., nu. 345.166; lef: 25, 25/1; Belgeler, sıra nu. 59, 60.

[219] BOA., BEO., nu. 345.166; lef: 26; Belgeler, sıra nu. 61.

[220] GKA., K. 2.482, D. 88-6, F. 5.

[221] GKA., K. 2.482, D. 88-6, F. 6. Bu Rum çetesi, isyan süresince millî kuvvetler Anzavur ile uğraşırken, Bandırma-Erdek arasında siyasî amaca yönelik hareketlerini arttırıyordu. Bk. *Harp Tarihi Vesikaları Dergisi*, nu. 38, Vesika nu. 924.

[222] *İzmir'e Doğru*, 10 Kânûn-ı sânî 1336, s. 2.

elegeçirilmesine[223] ve bunların gaspettiği silâh, hayvan ve eşyaların geri alınmasına[224] çalışıldı.

Son önemli çatışmanın 1 Ocak 1920'de vukubulduğu gözönünde tutulursa, Anzavur'un ilk ayaklanması bu tarihte sonbulmuştur denebilir. İsyanda takip kuvvetleri görevlerini başarıyla tamamlayınca, sıra adlî mercilerin vazifelerini yapmalarına geldi. Nitekim 26 Ocak günü, Anzavur'un sebebiyet verdiği olayları ele almak üzere, Bandırma'da bir örfî idare mahkemesi kurulması konusu gündemde idi[225].

Bâbıâlî ile Askerî ve Mülkî Erkânın Tavırları

Birinci Anzavur Ayaklanması sırasında Sadrazam Ali Rıza Paşa hükûmeti işbaşında bulunuyordu (2 Ekim 1919-3 Mart 1920). Mustafa Kemal Paşa'nın görüşlerine uygun bir biçimde sadrazamın, Kuvâ-yı Milliyeyi tanıması ve Amasya mülâkatını gerçekleştirmesi (20-22 Ekim 1919) millî mücadelenin en önemli gelişmeleri arasında yeralır. Sadrazamın Anzavur'u destekler bir uygulaması görülmedi. Tam aksine, âsi lidere karşı askerî ve mülkî erkânın işbirliğinin sağlanmasına önem verdi[226]. Anzavur'un ayaklanmasına rağmen, Balıkesir ve çevresindeki mebus seçimlerini yaptırdı[227]. Bunu müteakip 12 Ocak 1920 günü Meclis-i Mebusan'ın açılmasını sağladı.

Sadrazam Ali Rıza Paşa'nın selefi ve aynı zamanda Padişah'ın da eniştesi olan Damat Ferit Paşa; hükümeti düşürmek, sadâreti yeniden ele geçirmek ve meclisin toplanmasını engellemek için, İstanbul'da Askerî Nigehbân ve Türkiye'de İngiliz Muhibleri Cemiyetleri ile işbirliğine girdi ve kabinesinde vazife görmüş eski nâzırlarla toplantılar yaptı. Taşrada ise, Bozkır isyanının elebaşısı Zeynelabidin Efendi ve Anzavur ile benzerlerini Kuvâ-yı Milliye aleyhine kışkırttı ve destekledi. Bu kimselerle başkentte görüşmeler yapmayı da ihmal etmedi[228]. Bir kısım belgelerde ve basında Anzavur'un İstanbul'daki bazı mahfillerden yardım ve talimat aldığına işa-

[223] GKA., K. 188, D. 29-98, F. 19; K. 2.482, D. 88-6, F. 13; K. 2.482, D. 88-6, F. 17.

[224] GKA., K. 2.482, D. 88-6, F. 30; K. 2.482; D. 88-6, F. 48.

[225] GKA., K. 189. D. 30-101, F. 111.

[226] BOA., BEO., nu. 345.166, lef: 12/2; Belgeler, sıra nu. 36.

[227] Karesi'de yapılan bu seçimler sonunda Orhan Şemsettin, Fuat, Erdekli Rasim ve Hâcim Beyler ile Abdülâziz Mecdî Efendi mebus seçilmiştir. Bk. *Vakit*, 9 Teşrîn-i sânî 1335/1919, s. 1.

[228] *İzmir'e Doğru*, 3 Kânûn-ı sânî 1336, s. 2.

ret edilmektedir[229]. Şüphesiz bu mehafil, Damat Ferit Paşa ve yakın çevresidir. Paşanın âsi ile görüşmesi ve onu desteklemesi, bunu açıkça ortaya koymaktadır. Bu ilişki ve destek, daha sonraki ayaklanma döneminde de görülecektir[230].

Padişah VI. Mehmet Vahdettin tarafından kabineye sokulan Dahiliye Nâzırı Damat Mehmet Şerif Paşa'nın[231] ayaklanmaya ve elebaşısına yaklaşımı Sadrazam Ali Rıza Paşa'dan farklı oldu. Kuvây-ı Millîye'ye karşı olumsuz davranışlarından dolayı Mustafa Kemal Paşa'nın da şikâyetçi olduğu Dahiliye Nâzırı[232], Anzavur üzerine kuvvet gönderilmesine muhalifti. Nâzır, âsinin nasihat yoluyla yatıştırılmasına taraftardı ve ona karşı askerî kuvvet kullanarak isyanın bastırılmasında ehemmiyetli bir rol oynamış olan Miralay Kâzım Bey'in de değiştirilmesinden yanaydı[233].

Görüldüğü üzere biri VI. Mehmet Vahdettin'in enîştesi olan Osmanlı sarayının iki damadının da Kuvây-ı Milliye'ye karşı ve âsi Anzavur'a yakın birer politika izlemeleri, Padişah'ın tutumunun anlaşılmasına yardımcı olmaktadır. Âsinin bölgedeki faaliyetlerini Dahiliye Nâzırı Mehmet Şerif Paşa vasıtasıyla saraya duyurması bazı ipuçları vermektedir. Ayrıca Anzavur'un Padişah adına hareket ettiğini ileri sürmesine rağmen, VI. Mehmet Vahdettin'in bunu tekzip etmemesi âsiye ve elebaşısına karşı olmadığını göstermektedir. Bu durum, sarayın ayaklanma karşısındaki tutumunu daha açık bir biçimde ortaya koymaktadır. Nitekim sultanın ikinci Anzavur isyanında âsiye paşalık vermesi[234] ile, onun bu konudaki tutumu daha da berraklık ve kesinlik kazanacaktır.

Bâbıâlî'de Kuvây-ı Milliye'ye en sıcak bakan ve yardım eden makam, Harbiye Nezâreti idi. Burası aynı tarihlerde, Kuvây-ı Milliye'ye elbise, techizat, ilâç vs. yardımı yapılmasından yanaydı[235]. Harbiye Nâzırı olan ve

[229] BOA., BEO., nu. 345-286, lef: [2], 14. Kolordu Kumandanlığı'ndan Harbiye Nezâreti'ne çekilen 17 Teşrîn-i sânî [1]335 tarihli telgrafnâmenin sûreti; Belgeler, sıra nu. 65; *Harp Tarihi Vesikaları Dergisi*, nu. 11, Vesika nu. 272; *İzmir'e Doğru*, 4 Kânûn-ı Evvel 1335, s. 2.

[230] Arnold J.Toynbee, *The Western Question in Greece and Turkey*, London 1922, s. 183-84.

[231] Çarıklı, *a.e.*, s. 80.

[232] Mustafa Kemâl, *a.e.*, s. 212.

[233] BOA., BEO., nu. 345.286, lef: [4], Dahiliye Nezâreti'nin Sadâret'e sunduğu 14 Kânûn-ı evvel sene [1]335 tarihli tezkiresi; Belgeler, sıra nu. 67.

[234] Bk. not 14.

[235] GKA., K. 2481, D. 85-6, F. 9; *Harp Tarihi Vesikaları Dergisi*, nu. 38, Vesika nu. 921, 922.

aynı zamanda *"Hey'et-i Temsiliye'nin bir murahhası"* olduğunu savunan Mersinli Cemal Paşa[236], Dahiliye Nâzırı'nın aksine, âsiye daha kararlı bir biçimde karşı konulmasını istemiştir. Kuvây-ı Milliye'ye yardımdan yana olan ve âsiye karşı direnmeyen ordu mensupları hakkında soruşturma açtıran Cemal Paşa, nezâretten ayrılacağı günlerde dahi, Balıkesir bölgesinde Anzavur'a karşı gerekli tedbirler almaya devam etmiştir[237].

Hükûmetin isyan bölgesine gönderdiği iki askerî müfettişten biri, Çerkes asıllı olan eski İstanbul Muhafızı Ahmet Fevzi Paşa'dır. 4 Aralık günü Heyet-i Nasiha Reisi olarak Balıkesir'e gelen paşa, Manyas ve Gönen taraflarına gitti. Halkı yatıştırıcı konuşmalar yaptı. Askerî ve millî kuvvetler tarafından tutuklanmış olan âsileri serbest bıraktırdı. Bu son durumu, başta Mustafa Kemal Paşa olmak üzere Kuvây-ı Milliye'nin önde gelenleri ve onu destekleyen halk ile basın hoş karşılamadı[238].

Bölgeye giden bir diğer Çerkes asıllı müfettiş ise, Heyet-i Teftişiye Reisi Birinci Ferik Hurşit Paşa'dır. Paşa, Bandırma ve Balıkesir'de araştırma ve soruşturma yaptıktan sonra 17 Aralık 1919 günü liva merkezinde toplanan halka bir konuşma yaptı. Konuşmasında *"Hükûmete karşı silâh istimâline cür'et edilmiştir. Ve İstanbul'da ba'zı zevâta istinâd ederek ahâlînin ba'zı kısımları iğfâl edilmiş ve harekât-ı 'isyâniyeye ibtidâr edilmiştir."* diyerek Anzavur'un hareketini ayaklanma olarak nitelendirmiştir[239]. Bâbıâlî'ye bildirdiği görüşleri de Anzavur'un suçlu olduğu ve mutasarrıfın değiştirilmesi gerektiği biçimindedir[240].

Anzavur ve ayaklanmasına karşı mahallî yöneticilerin yaklaşımı Bâbıâlî'den farksız gibidir. Karesi livasındaki askeri erkân ile İstanbul'daki Har-

[236] Mustafa Kemâl, *a.e.*, s. 169.

[237] *a.e.*, s. 226-27.

[238] BOA., BEO., nu. 345.166, lef: 25/1; nu. 345.286, lef: [6], 14. Kolordu Kumandanlığı'ndan Harbiye Nezâreti'ne çekilen 8 Kânûn-ı evvel sene [13]35 tarihli telgrafnâmenin sûreti; nu. 345.500, lef: [1,2], Dahiliye Nezâreti'nin Sadâret'e sunduğu 22 Kânûn-ı evvel sene [1]335 tarihli tezkire ve Mülkiye Müfettişi Yusuf Ziya Bey'in Dahiliye Nezâreti'ne çektiği 17 Kânûn-ı evvel sene [1]335 tarihli telgrafnâmenin sûreti; Belgeler, sıra nu. 60, 69, 72, 73; Mustafa Kemâl, *a.e.*, s. 260; *İzmir'e Doğru*, 7 Kânûn-ı evvel 1335, s. 2; 18 Kânûn-ı evvel 1335, s. 1; 20 Kânûn-ı evvel 1335, s. 2; 27 Kânûn-ı evvel 1335, s. 2; 27 Kânûn-ı evvel 1335, s. 2; Bayar, *a.e.*, c. VII, s. 2.291; Özalp, *a.e.*, c. I, s. 70-71.

[239] BOA., BEO., GGD., nu. 86, sıra nu. 2.054, 2.066, 2.097; *İzmir'e Doğru*, 18 Kânûn-ı evvel 1335, s. 1,2; 20 Kânûn-ı evvel 1335, s. 2.

[240] BOA., BEO., nu. 345.500, lef: [1], Dahiliye Nezâreti'nin Sadâret'e sunduğu 22 Kânûn-ı evvel [1]335 tarihli tezkire; Belgeler, sıra nu. 72.

biye Nâzırı Cemal Paşa'nın olaya bakış biçimleri hemen hemen aynıdır. Livadaki mülkî yöneticiler ile de Dahiliye Nâzırı'nın yaklaşımları birbirine benzemektedir.

Karesi Livası Mutasarrıfı Ali Rıza Bey, Dahiliye Nâzırı gibi düşünüyordu. Anzavur olayını kuvvet kullanarak değil de nasihat yoluyla çözümlemek istiyordu. Buna paralel olarak âsi ile görüşmesi ve yazışmalarında ona saygılı ifadeler kullanması askerî erkânın ve yerli basının tepkisini çekmiştir.

Ayaklanma ile ilgili olarak bir mülkî amir olarak Susığırlık Nahiyesi Müdürü Hüseyin Efendi'yi ihmal etmemek gerekir. Bu zât, işlediği suçlara rağmen Anzavur lehine yazdığı raporlarla etkili olmaya çalıştı[241]. Hüseyin Efendi'nin Anzavur olayına karıştığı hükûmetçe belli olmasa da, Balıkesir Kuvâ-yı Milliye Hey'et-i Merkeziyesi, onu değiştirip yerine kendi adamı olan Tahsin Efendi'yi getirmek için uğraştı[242].

Damat Ferit Paşa kabinesinin toplanmasını men' ettiği Temmuz ayı sonundaki toplantıyı engellememiş olan askerî idarecilerden 61. Fırka Kumandanı Miralay Kâzım Bey, mülkî yöneticilerin aksine Anzavur'un ortadan kaldırılmasını savundu[243]. Miralay ve 14. Kolordu Kumandanı Yusuf İzzet Paşa, Kuvâ-yı Milliye'nin yanında yeraldılar. Kuvâ-yı Milliye'yi desteklemeyen mülkî amirlerin değiştirilmesi hususunda etkili olmaya çalıştılar.

61. Fırka Kumandanı Miralay Kâzım Bey, 28 Kasım günü Bandırma'daki 14. Kolordu Kumandanı Yusuf İzzet Paşa'ya gönderdiği bir yazıda, Anzavur'un bu tarihe kadar gezdiği yerlerde Padişah adına *"icrâât me'mûr olduğu"*nu ve elinde ferman bulunduğunu duyurduğunu, hükûmetin haklarına saldırdığını ve mahpusları tahliye ve masum halkın malını yağma ettiğini bildirdi. Bütün olanlara rağmen *"mülkî hükûmetin"*, Padişah adına hareket ettiğini öne süren Anzavur'u yalanlamaktan kaçınmasını ve

[241] Bk. not 160.

[242] BOA., BEO., nu. 345.166, lef: 12/2; Belgeler, sıra nu. 36.

[243] *"4 Aralıkta Çerkezlere nasihat için İstanbul Muhafızı Ahmet Fevzi Paşa, Balıkesir'e gelmiş ve buradan Gönen'e gitmiştir. Kendi Manyaslılara sakinleştirici öğütlerde bulundu. Ancak onlar niyet ve fikirlerini değiştirmediler. Yalnız zaman kazanmak ve fırsat beklemek için Fevzi Paşa'ya yumuşak davrandılar. Ahmet Fevzi Paşa geçmişi unutmayı tavsiye ediyor ve bu suretle nasihatın tesirli olabileceğini Yusuf İzzet Paşa'ya bildiriyordu. Biz ise hiç bir nasihatın kılıçtan daha tesirli olamayacağına iyice inanmıştık. Bu sebepten eşkıyaları takibe devam ettik. Fakat Anzavur Ahmed'i kaçırdık"*. Bk. Özalp, *a.e.*, c. I, s. 70-71.

Susığırlık hadisesinden sonra nasihatla yola getirmeye çalışmasını ve Gönen'e girdikten sonra dahi Balıkesir Mutasarrıfı Ali Rıza Bey'in âsiyle *"bendeniz, zât-ı 'âlîniz"* tabirleri ile haberleşmesini doğru bulmadığını açıkladı[244].

Yusuf İzzet Paşa, Miralay Kâzım Bey'den gelen şifreyi aynen Harbiye Nezâreti'ne gönderdi. Paşa, Fırka Kumandanı'nın görüşlerine katıldığını, Mutasarrıf Ali Rıza Bey'in hareketlerini benimsemediğini, onun kolordu mıntıkasında çalışmasının millî harekete zarar vereceğini ve yerine *"müdâfa'a-i vatan husûsunda ilk 'azm-i millîyi uyandırmış bulunan"* eski mutasarrıf Hilmi Bey'in getirilmesini istediğini belirtti. Ayrıca Anzavur'un beyanları için Dahiliye Nezâreti ve Balıkesir Mutasarrıflığı tarafından resmî bir tekzip neşredilmesinin önemini vurguladı[245].

7 Aralık günü Harbiye Nâzırı Cemal Paşa, 14. Kolordu Kumandanlığı'ndan gelen raporu Sadâret'e sundu. Cemal Paşa, Padişah adına hareket ettiğini öne süren Anzavur'un ihanet içinde bulunduğunu ve onun faaliyetini destekleyici yönde İstanbul'da neşrolunan bir kısım gazetelerin yayın yapmasının halk arasında kötü etkiler yapacağını belirttikten başka mülkî hükûmetçe bu tür haber yaymanın tekzibini de istemiştir[246].

Anzavur'un hedefi olan Kuvây-ı Milliyecilerin çoğu, Padişah ve Bâbıâlî'yi karşılarına almamaya özen gösterdiler[247]. Bölgelerindeki askerî erkân ile uyum içinde çalışmalarına karşılık zaman zaman sivil yöneticilerle anlaşmazlığa düştüler. Hattâ bazan kendi aralarında dahi aynı durum görüldü.

Kuvây-ı Milliye'ye katılmış olan ve bölgede asayişsizliğe sebebiyet veren Kara Hasan çetesinin dağıtılması konusunda Dahiliye ve Harbiye Nezâretleri ile Karesi'deki Kuvây-ı Milliyeciler hemfikir idiler.

Millî mücadelenin önderi Mustafa Kemal Paşa ise, Anzavur hadisesini *"ef'âl-i cürmiye"*den addetmemesinden dolayı Bâbıâlî'den şikâyetçi idi[248].

[244] BOA., BEO., nu. 345.166, lef: 21/1, 23/1; Belgeler, sıra nu. 51,57.
[245] BOA., BEO., nu. 345.166, lef: 23/1; Belgeler, sıra nu. 57.
[246] BOA., BEO., nu. 345.166, lef: 23; Belgeler, sıra nu. 56.
[247] *İzmir'e Doğru*, 18 Kânûn-ı evvel 1335, s. 2; Çarıklı, *a.e.*, s. 99-100.
[248] Mustafa Kemâl, *a.e.*, s. 175; Kansu, *a.e.*, c. II, s. 451-52.

Sonuç

Damat Ferit Paşa'nın sadâreti döneminde plânlanmış olduğu anlaşılan Birinci Anzavur isyanı, Ekim ayında bir hazırlık devresi geçirdikten sonra Kasım ayında bütün şiddetiyle patlak verdi. Millî kuvvetlerin başarılı müdahaleleri ile ayaklanma bastırıldı. Âsilerin direnci Aralık ayında iyice kırıldı. Etrafa dağılan ve saklanan çete mensuplarının takibi Ocak ayının sonuna kadar devam etti.

İngiltere ile Damat Ferit Paşa ve Sait Molla gibi kimselerin tahrik ve desteği ile ayaklanan Anzavur'un amacı mebus seçimlerini yaptırmamak ve Kuvây-ı Milliye'yi ortadan kaldırmaktı. Gayesine varmak için etnik unsur ile islâm dinini kullandı. Birliklerine *"Kuvve-i Muhammedî"* adını vermek suretiyle Kuvây-ı Milliyecileri islâma karşı imiş gibi gösterdi. Onun bütün hainane faaliyetleri; din, vatan, millet ve bayrak için fedakârca çalışan ve çarpışan Kuvây-ı Milliyeciler ve askerî erkânın dayanışma ve çabaları karşısında yenilmeye mahkûmdu. Nitekim öyle de oldu.

Çıkış sebeplerini de gözönünde bulundurarak, ayaklanmanın sonuçlarını maddeler halinde belirtmek mümkündür.

1. Askerî birlikler ile Kuvây-ı Milliye'nin Anzavur isyanını bastırması, bölgede ve çevresinde büyük bir sevinç yarattı. Bu başarı; cephede, çevrede ve İstanbul'da Kuvây-ı Milliyeye yardım fikrini benimseyenlerin ve buna katılanların sayısının giderek artmasında etkili oldu[249].

2. Sabık sadrazam Damat Ferit Paşa, milletvekili seçimlerinin yapılmasını ve meclisin açılmasını engelleyemediği gibi iktidarı da elegeçiremedi. Meclis-i Mebusan'ın açılması ile millî mücadeleye yön verecek bir belge olan Misak-ı Millî hazırlandı.

3. İngilizler, Biga ve çevresinde Kuvây-ı Milliye'ye karşı bir tampon bölge oluşturmayı başaramadılar.

4. İsyan, Yunanlılara karşı millî direnişi bir ölçüde zayıflattığı gibi Batı Anadolu Cephesi'nin geç kurulmasına ve Yunan ilerlemesinin de gecikmeli olarak durdurulmasına yolaçtı.

5. Çerkes Ethem Bey ile birliklerini teşkil eden Kuvây-ı Seyyâre'nin Kuvây-ı Milliye'ye karşı çıkan ayaklanmaları bastırmak hususundaki rolü ve önemi anlaşılmaya başlandı.

[249] Özalp, *a.e.*, c. I, s. 68.

6. Birinci Anzavur isyanının bir özelliği, hem Kuvây-ı Milliye'nin ve hem de Bâbıâlî'nin isteği hilâfına patlak vermesidir.

7. Sözkonusu ayaklanmanın bir başka özelliği, Çerkes asıllı âsiye karşı, hem Bâbıâlî'nin ve hem de Kuvây-ı Milliyetcilerin Çerkes kökenli kimseleri devreye sokmalarıdır. İstanbul hükümeti Hurşit ve Ahmet Fevzi Paşaları, diğerleri ise Yusuf İzzet Paşa ve Çerkes Edhem Bey gibi kimseleri bölgede görevlendirdiler.

8. İstiklâl Harbi sonunda, âsilerin bazıları Yüzellilikler'e dahil edildi[250].

9. Anzavur isyanı ile dilimize "Anzavurluk" deyimi girmiştir. Şöyle ki, Ege'deki zeybekler, *"Anzavur'un mahiyetini yakînen öğrendikleri için Kuvâ-yı Milliye'ye muhâlif işlere Anzavurluk"* demeye başlamışlardı[251].

[250] Yüzellilikler listesinde Birinci Anzavur İsyanı'nı destekleyen Sait Molla, Kiraz Hamdi Paşa, Refi Cevat (Ulunay) ve âsi Şah İsmail'in kaynı Hademe-i Hassa Kumandanı Miralay Zeki gibi kimseler vardı. Aynı listenin sonunda yeralan Susurluk, Manyas ve Gönen yöresinden yirmidokuz kişiden bir kısmının 1919 yılındaki Anzavur ayaklanması ile ilgili olmalıdır. Bk.İlhami Soysal. *150'likler Kimdiler, Ne Yaptılar, Ne Oldular?*, İstanbul 1988, s. 25, 29, 30-32.

[251] Bayar, *a.e.*, c. VIII, s. 2.445. Bu zeybekler sonradan Anzavur'un ikinci isyanının bastırılmasına katılmışlardır. Bk. Bayar, *a.e.*, c. VIII, s. 2.460.

BELGELER

Birinci Anzavur ayaklanması ile ilgili belgelerin çoğu, Ankara'daki Genel Kurmay Başkanlığı Askeri Tarih ve Stratejik Etüdler Başkanlığı Arşivi'nde bulunmakta olup pek azı yayınlanmıştır[252]. Konuyla ilgili az sayıdaki evrak İstanbul'daki Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde mevcuttur. Burada ikinci arşivde bulunan vesikaların yayınlanması esas alınmıştır.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde Bâbıâlî Evrak Odası tasnifindeki 345.166 numaralı belge gömleğinde 27 lef halinde 65 adet vesika yer almaktadır. Bu evrakın 55'i Anzavur'un ilk isyanına aittir. Geri kalan 10 belgenin 5'i Anzavur'la ilgili olmakla beraber, onun birinci ayaklanmasından sonraki döneme ve diğer 5'i de 1919 yılındaki Adapazarı olaylarına aittir. Yayındaki bütünlüğün bozulmaması için, sözkonusu 10 belgenin *EKLER* bölümünde fotokopi halinde verilmesi uygun görüldü. Bunun yanında aynı tasnifte bulunan konuyla alâkalı diğer belge ve kayıtlar da yayına dahil edildi.

Burada yayınlanan belgelerin baş kısmına, ayaklanma öncesi döneme ait Anzavur'la ilgili fotoğraf, kayıt ve evrak eklendi. Böylelikle adıgeçen kimsenin geçmişi belgelerle aydınlatılmaya çalışıldı.

Şimdilik Anzavur ile ilgili bulunabilen en eski kayıt, 26 Şaban 1328/2 Eylül 1910 tarihli olup, zamanın İngiltere büyükelçisine vermek istediği fotoğrafının arkasında mevcuttur. Büyükelçinin eline geçmediği anlaşılan bu fotoğrafa, Sadrazam Kâmil Paşa'ya ait özel evrak arasında tesadüf edilmiştir[253]. Bu resim, büyük bir ihtimalle, İngiliz büyükelçisine ulaştırabilmesi için Kâmil Paşa'ya ya da bir yakınına verilmiş olmalıdır.

Bu belge yayını ile, Türk İstiklâl Harbi'nin en önemli ayaklanmalarından biri olan birinci Anzavur isyanı karşısında, merkezî ve mahallî yönetimler ile mülkî ve askerî idarecilerin mesele karşısındaki tutum ve politikalarının anlaşılması kolaylaşacaktır.

[252] *Harp Tarihi Vesikaları Dergisi*, nu. 9, Vesika nu. 219; nu. 10, Vesika nu. 230; nu. 11, Vesika nu. 269,271,272; nu. 38, Vesika nu. 923,924; *Harp Tarihi Belgeleri Dergisi*, nu. 72, Belge nu. 1.554.

[253] BOA., Yıldız Esas Evrakı, M. Kâmil Paşa Evrakı, D.86/41, nu. 4.105.

Belgeler yeni harflere çevrilirken sesli durumdaki elif, vav ve ye harfleri sırasıyla â, û ve î biçiminde gösterilmiştir. Belirtilen harfler, gayın ve kaf harflerinden önce veya sonra ise ā, ū ve ī şeklinde yazılmıştır.

Neşir esnasında kullanılan **"Sıra nu."** ile, belgelerin yayın içindeki sıralanma numaraları gösterilmiştir ki toplam 75 vesika yayınlanmaktadır. Sıra numarasının altında belgenin kayıtlı bulunduğu tasnifin adı ile yer ve lef yani ek numaraları verilmiştir. Bir kısım evrak üzerinde lef numaraları yazılı değildir. Bu durum karşısında, asıl vesika ile eklerini birbirinden ayırmak için, bu belge yayını içinde, lef numaraları köşeli parantez içinde gösterilmiştir.

Sıra nu. 1

BOA., Yıldız Esas Evrakı, Sadrazam M. Kâmil Paşa Evrakı, D. 86-41, nu. 4.105.

[Anzavur'un İngiliz Büyükelçisi için imzaladığı 1910 yılında çekilmiş bir fotoğrafı]

Sıra nu. 2

BOA., Yıldız Esas Evrakı, Sadrazam M. Kâmil Paşa Evrakı, D. 86-41, nu. 4.105.

[Anzavur'un fotoğrafının arka yüzü]

Sıra nu. 2-A

BOA., Yıldız Esas Evrakı, Sadrazam M. Kâmil Paşa Evrakı, D. 86-41, nu. 4.105.

[Anzavur'un fotoğrafının arka yüzündeki kayıt]

İngiltere Devlet-i[254] fahîmesi sefîri[255] asâletlü berây-ı hâtır[256] 'arz ve takdîm eylerim.

Fî 26 Şa'bân sene [1]328

Aydın Kuvve-i Ta'kîbiye ve Çakırcalı'nın[257] Tenkîline Kumandan Binbaşı Ahmed Anzavur

Sıra nu. 3

BOA., BEO., GGD., nu. 86, sıra nu. 728

23 Nisân sene [13]35

Gelibolu Mutasarrıfı Necîb Bey'in 'azliyle yerine almakta olduğu ma'âşla İzmit Mutasarrıfı Mahmûd Mâhir ve İzmit Mutasarrıflığı'na üçüncü sınıf ma'âşla jandarma binbaşılarından Ahmed Anzavur Beylerin ta'yînleri hakkında.

Melfûfât: İrâde-i seniye lâyihası 1.

Mu'âmelât: 'Arz fî 23 minhü. 640 irâde-i seniyesi şeref sâdır olup 596 cevâb yazıldı.

Fî 27 minhü.

Sıra nu. 4

BOA., BEO., GGD., nu. 86, sıra nu. 1044

12 Ramazân sene [1]337
11 Hazîrân sene [1]335

[254] Bu kelime, metinde دولتي biçimindedir.

[255] Bu tarihte İngiltere'nin Osmanlı Devletin'deki büyükelçisi Sir Gerald Lowther idi. Bk. *Sâlnâme-i Devlet-i 'Aliyye-i 'Osmâniyye,* sene: 65, [İstanbul] 1326, s. 172; Yusuf Hikmet Bayur, *Türk İnkılâbı Tarihi,* c. II/2, Ankara 1943, s. 499.

[256] Bu kelime, metinde خطر şeklindedir.

[257] 1890-1911 yılları civarında İzmir ve çevresindeki eşkıyalık faaliyetleri ile şöhret kazanmış olan Çakırcalı Mehmet Efe.

Karesi Mutasarrıfı Hilmî Bey ma'âşıyla İzmit Mutasarrıflığı'na ve İzmit Mutasarrıfı Ahmed Anzavur Bey ikinci sınıf ma'âşla Karesi Mutasarrıflığı'na nakl ü becâyişleri hakkında.

Melfûfât: İrâde-i seniye lâyihası 1.

Mu'âmelât: 'Arz fî 11 Hazîrân sene [1]335

916 irâde-i seniyesi şeref sâdır olup 839 cevâb yazıldı. Fî 17 Hazîrân sene [13]35

Sıra nu. 5

BOA., BEO., nu. 343.378

Sadâret-i 'Uzmâ Mektûbî Kalemi

18 Ramazân sene [1]337
17 Hazîrân sene [1]335

Dâhiliye Nezâret-i celîlesine,

11 Hazîrân [1]335 târîhli ve 1044 numaralı tezkire-i 'aliyelerine cevâbdır.

Karesi Mutasarrıfı Hilmî Bey'le İzmit Mutasarrıfı Ahmed Anzavur Bey'in icrây-ı becâyiş-i me'mûriyetleri hakkında bi'l-istizân şeref sâdır olan irâde-i seniye-i hazret-i Hilâfet-penâhî sûret-i musaddakası leffen savb-ı âlîlerine tesyâr kılınmış olmağla icrây-ı îcâbına himmet.

15 Hazîrân sene [1]335 târîhli ve 916 numaralı irâde-i seniye üzerine.

Sıra nu. 6

BOA., BEO., GGD., nu. 86, sıra nu. 1.181

7 Temmûz sene [13]35

İzmit ve Karesi Mutasarrıfları Ahmed Anzavur ve Hilmî Beylerin me'mûriyetlerinde ibkâları hakkında.

Melfûfât: İrâde-i seniye lâyihası 1.

Mu'âmelât: M fî 7 minhü. 'Arz fî 8 minhü. 1007 irâde-i seniyesi sâdır olup 948 cevâb yazıldı. Fî 12 Temmûz sene [13]35

Sıra nu. 7

BOA., BEO., nu. 345.166

Sadâret-i 'Uzmâ Mektûbî Kalemi

8 Rebî'ü'l-evvel sene [1]338
1 Kânûn-ı evvel sene [1]335

Harbiye Nezâret-i celîlesine,

Ahmed Anzavur tarafından Gönen Kā'immakāmı'nın tevkîf ve Müdde'î-i 'Umûmî ile Jandarma Kumandanı'nın 'azl edildiği ve hükûmet konağı ve dâ'ire-i 'askeriye ile kasabanın yağma ve habshânenin tahliye olunduğu ve mahall-i mezkûrdan gelen yolcuların ifâdesine 'atfen Karesi Mutasarrıflığı'ndan iş'â[r][258] kılındığından haysiyet-i hükûmetin muhâfazasıyla âsâyişin te'mîni ve ahvâl-i mümâselenin men'-i tekerrürü içün cihet-i 'askeriyece tedâbîr-i lâzime ve mü'essire îfâsı Dâhiliye Nezâret-i celîlesinden izbâr olunmağla iktizâsının sür'at-i icrâ ve netîcesinin inbâsına himmet.

İşâret-i 'aliye mûcibince.

Sıra nu. 8

BOA., BEO., nu. 345.166, lef:2

Bâb-ı 'âlî
Dâhiliye Nezâreti
Kalem-i Mahsûs
8214
115

Huzûr-ı 'âlî-i cenâb-ı Sadâret-penâhîye[259]

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir.

İzmit Mutasarrıf-ı Sâbıkı Ahmed Anzavur Bey'in Manyas'ta bir haylî eşhâsı başına toplayarak emniyet-i memleketi muhil bir hareket vukū'una çalışmakta olduğu mervî ve me'mûrîn-i zâbıtanın tahkīkāt ve istıtlâ'âtı da

[258] Bu kelime, metinde اشعا biçimindedir.

[259] Sadaret'te 2 Ekim 1919-3 Mart 1920 tarihleri arasında Ali Rıza Paşa (1859-1933) görev yapmıştır. Paşa, ayrıca çeşitli nâzırlıklarda da bulunmuştur. Fazla bilgi için bk. Mahmut Kemal İnal, *Osmanlı Devrinde Son Sadrazamlar*, c. VI, İstanbul 1953, s. 2.105-2.117.

bu rivâyeti mü'eyyid bulunduğundan ve Gönen ve havâlîsinin kuvve-i inzibâtiyesi ise böyle bir harekete mümâna'at edebilecek mâhiyet ve kemiyette olmadığından bahsle bomba ve mitralyözlerle mücehhez kuvvetli bir müfrezenin sür'at-i sevkı lüzûmu Gönen Kā'immakāmlığı'ndan bildirildiğine dâ'ir ba'zı ifâdeyi hâvî Karesi Mutasarrıflığı'ndan[260] bugün alınan 28 Teşrîn-i evvel sene [13]35 târihli telgrafnâmenin sûreti leffen takdîm kılınmış ve takayyüdât ve tedâbîr-i lâzime ittihâziyle oralarda muhill-i sükûn ve huzûr bir hâl ve hareket vukū'una meydân verilmemesi zımnında mutasarrıflığa cevâben vesâyây-ı lâzime îfâ kılındığı gibi Harbiye Nezâret-i celîlesine[261] de iş'âr-ı keyfiyet olunmuştur. Ol bâbda emr ü fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî 4 Safer sene [1]338 — Dâhiliye Nâzırı

ve

fî 29 Teşrîn-i evvel sene [1]335 — Bende

Mehmed Şerîf[262]

Sıra nu. 9

BOA., BEO., nu. 345.166, lef: 2/1-2

Bâb-ı 'âlî
Dâhiliye Nezâreti
Kalem-i Mahsûs **(Şifre)**

Karesi Mutasarrıflığı'ndan alınan 28 Teşrîn-i evvel sene [13]35 târîhli şifreli telgrafnâmenin sûretidir.

Gönen Kā'immakāmlığı'ndan alınan 27 Teşrîn-i evvel sene [13]35 târîhli müsta'cel işâretli şifre telgrafnâmenin sûret-i halli ehemmiyet-i mündericâtına mebnî 'arz olunur ve 'aynı zamânda Ondördüncü Kolordu Kumandanlığı'na[263], Livâ Jandarma Alay Kumandanlığı'na da kemâl-i ehemmiyetle teblîğ kılınmış ise de mes'elenin hadd-i zâtındaki ehemmiyet

[260] Merkezi Balıkesir olan bağımsız sancak.

[261] Harbiye Nâzırı Mersinli Cemâl Paşa'dır (1873-1941). Paşa, Osmanlı Mebuslar Meclisi ile T.B.M.M. üyeliklerinde bulunmuştur.

[262] Damat Mehmet Şerif [Çavdaroğlu] Paşa (1874-1958), yazarlık da yapmıştır.

[263] Ondördüncü Kolordu Kumandanı Yusuf İzzet Paşa'dır (1876-1922). Paşa, daha sonra T.B.M.M.'ne Bolu mebusu olarak girmiştir. Fazla bilgi için bk. Necati Ökte-Nusret Baycan-Salih Sataryalı, *Türk İstiklâl Harbine Katılan Tümen ve Daha Üst Kademelerdeki Komutanların Biyografileri*, Ankara 1989, s. 80-81.

ve nezâketi müstagnî-i 'arz ve îzâh bulunduğundan bu bâbda livâca ta'yîn ve ta'kîb olunacak hatt-ı hareketin emr ü irâdesini bi'l-hâssa ricâ ve istirhâm eylerim.

Sûret

İzmit Mutasarrıf-ı Sâbıkı Çerkes Ahmed Anzavur Bey geçenlerde buraya gelerek iki üç gün sonra Manyas havâlîsine gittiği ve istihlâs-ı vatan gâyesine ma'tûf olduğu hakkındaki kanâ'ate rağmen harekât-ı milliyeye muhâsım bir kuvvet-i hareket vücûda getirerek bu havâlîde intihâbâta muhâlefet ve mümâna'at ve bu bâbda îcâb ederse silâh isti'mâl etmek ve bu maksadın husûlüne mâni' olan kimseleri kat'iyen ve def' ve îcâb ederse ifnâ eylemek fikr ü maksadıyla el-yevm Manyas'ta hayvân koşusu bahânesi tahtında bir haylî eşhâs toplamakta olduğu ve emniyet ve müsâlemet-i memleketi tehdîde vaz' eyliyebilecek bir hükûmet hâzırlamakta bulunduğu kuvvetli sûrette elsine-i 'âmmede tevâtüren deverân etmekte ve zâbıtanın tedkîkât ve şifâhî ifâdâtı dahi bunu te'yid eylemekte ve memlekette bundan büyük havf ve heyecânlar tevellüd ve cereyân etmektedir. Gerçi böyle bir harekâtın ne derece[ye] kadar mü'essir olduğu kestirilemez ise de emniyet ve âsâyiş-i memleketi hükûmetçe te'mîn edecek vaz'iyetin ahz edilmesi vâcibâttandır. Bandırma'da fırkanın ve Balıkesir'de kuvvetli jandarma bölüğünün bulunması hasebiyle bir şey îkâ' edemiyecekleri ve fikr ü maksadlarına en müsâ'id zemîn olarak Gönen ve havâlîsini intihâb ile bu sırada îkâ'-ı vakâyi' ile istihsâl-i maksada çalışmak isteyecekleri şübhesizdir. Kuvve-i inzibâtiye ise böyle bir harekete mümâna'at eyliyebilecek mâhiyet ve kemiyette değildir. Binâberîn on güne kadar arkası alınacak olan intihâbâtın intâcına değin bomba ve mitralyözlerle mücehhez kuvvetli müfrezenin burada bulundurulması lüzûmu kat'iyen derece-i vücûbdadır. Fırkadan böyle kuvvetli bir müfrezenin de sür'at-i i'zâmı ehemmiyetle ma'rûzdur.

Sıra nu. 10

BOA., BEO., nu. 345.166, lef: 3
Bâb-ı 'âlî
Dâhiliye Nezâreti
Kalem-i Mahsûs
8254
123

Huzûr-ı sâmî-i cenâb-ı Sadâret-penâhîye

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir.

İzmit Mutasarrıflığı'nda bulunmuş olan Ahmed Anzavur Bey'in Karesi Livâsı havâlîsine gelerek ba'zı teşebbüsâtta bulunduğu haber alınması üzerine bu bâbda ittihâz edilen tedâbîre dâ'ir tafsîlâtı hâvî Karesi Mutasarrıflığı'ndan evvel ve âhir alınan 29 Teşrîn-i evvel sene [13]35 târîhli ve 12286/897 ve 12286/899 numaralı iki kıt'a tahrîrât ile melfûflarının sûretleri leffen takdîm kılınmış ve livâca mülhakāta icrâ kılınan teblīgât musîb olduğundan yine o dâ'irede te'kîd-i vesâyâ olunması ve her hâlde merkez ve mülhakāt-ı livâda bu yüzden bir uygunsuzluk vukū'a getirilmemesi cevâben izbâr kılınmış olmağla ol bâbda emr ü fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî 7 Safer sene [1]338
ve
fî 2 Teşrîn-i sânî sene [1]335

Dâhiliye Nâzırı
Bende
Mehmed Şerîf

Sıra nu. 11

BOA., BEO., nu. 345.166, lef: 3/1

Bâb-ı 'âlî
Dâhiliye Nezâreti
Kalem-i Mahsûs

Karesi Mutasarrıflığı'ndan vârid olan 29 Teşrîn-i evvel sene [13]35 târîhli ve 12286/897 numaralı tahrîrâtın sûretidir.

İzmit Mutasarrıf-ı Esbakı Çerkes Ahmed Anzavur Bey'in teşebbüsât-ı ahîresi hakkında Gönen Kā'immakāmlığı'nın iş'ârına 'atfen sebk eden 28 Teşrîn-i evvel sene [1]335 târîhli şifre telgrafnâme-i çâkerâneme lâhikadır.

Mes'elenin hadd-i zâtındaki ehemmiyet derhâl derpîş edilerek Ondördüncü Kolordu Kumandanlığı'yla Livâ Jandarma Alay Kumandanlığı'na teblīgāt-ı mukteziyede bulunmağla berâber başkaca hemân Bandırma ve Gönen Kā'immakāmlıklarına da şifre telgrafla vesâyây-ı mü'essire icrâ edilmiş ve mezkûr şifrenin bir sûreti berây-ı ma'lûmât leffen nazargâh-ı sâmîlerine 'arz kılınmış olmağla ol bâbda.

Sıra nu. 12

BOA., BEO., nu.345.166, lef: 3/2

Bâb-ı 'âlî
Dâhiliye Nezâreti
Kalem-i Mahsûs

Bandırma ve Gönen Kā'immakāmlıklarına teblīğ edilen şifre telgrafnâmenin sûretidir.

İzmit Mutasarrıf-ı Esbakı Ahmed Anzavur Bey'in hareket-i milliye 'aleyhinde teşebbüsâtta bulunduğu haber alınmıştır. Millet ve memleket mukadderâtının sulh mü'temer-i kebîrinde mevzû'-i bahs olacağı şu pek mühim ve nâzik ânlarda efrâd-ı millet arasında tevlîd-i nifāk ve 'adem-i ittifākı bâ'is olacak ednâ bir hareketin vatan-ı 'azîzimiz içün ne derecelerde mazarrat-ı 'azîmeyi istilzâm ve intâc edeceği ve müsebbiblerinin dahi nefrîn ile ile'l-ebed yâd olunacağı vâreste-i beyândır. Artık inkâr kabûl etmez bir hakīkattir ki milletimiz kitle-i vâhide hâlinde hareket etmez ve bu sûretle hukūkunu müdâfa'a eylemez ise felâket muhakkaktır. Binâ'en'aleyh bu bâbda 'ale'd-devâm takayyüdâtta bulunularak ve tedâbîr-i ciddiye-i hakîmâne ittihâz olunarak beyne'l-islâm sefk-i dimâya zinhâr meydân ve imkân verilmemesi ve vatan hakkında mahsûs[264] bulunan her hareket-i gayr-ı lâyıkanın men'i vesâ'ilinin istikmâline son derece ihtimâm kılınması kemâl-i ehemmiyetle tavsiye ve ihtâr ve zuhûr-ı âsâr-ı fi'iliyeye şiddetle intizâr olunur.

Sıra nu. 13

BOA., BEO., nu. 345.166, lef: 3/3

Bâb-ı 'âlî
Dâhiliye Nezâreti
Kalem-i Mahsûs

Karesi Mutasarrıflığı'ndan vârid olan 29 Teşrîn-i evvel sene [13]35 târîhli ve 12286/899 numaralı tahrîrâtın sûretidir.

İzmit Mutasarrıf-ı Sâbıkı Ahmed Anzavur Bey tarafından ve Manyas merkezinden makām-ı livâya çekilen 29 Teşrîn-i evvel sene [13]35 târîhli bir kıt'a telgrafnâme sûreti dahi mündericâtının ehemmiyetine mebnî be-

264 محسوس

rây-ı ma'lûmât matviyen pîşgâh-ı sâmî-i cenâb-ı nezâret-penâhîlerine takdîm kılınmış ve bu husûsta sefk-i dimâ vukū'una imkân bırakılmamak içün müteyakkızâne hareketle tedâbîr-i mü'essire ittihâz ve icrâsına sarf-ı mâhasal gayret olunmakta ise de münâfî-i marzî-i 'âlî hareket hudûsunun tamâmen men'i vesâ'ilinin istikmâl ve te'mîni içün her hâlde hükûmet-i mahalliyenin kuvve-i te'yîdiyesi bulunan Ondördüncü Kolordu Kumandanlığı'na dahi merci'-i 'âlîsinden 'âcilen emr verdirilmesi menût-ı ârây-ı müşkil-güşây-ı nezâret-penâhîleri bulunmuş olmağla ol bâbda.

Sıra nu. 14

BOA., BEO., nu.345.166, lef: 3/4[265]

Bâb-ı 'âlî
Dâhiliye Nezâreti
Kalem-i Mahsûs

Sûret

Karesi Mutasarrıflığı'na,

Üç dört günden beri bu havâlîde bulunuyorum. Yunanîler[in] İzmir'i işgâli[ni] müte'âkıb memleketin âtîsinden bi-hakkın endîşe ile galeyân eden millet kendi kuvvetine ve Cenâb-ı Hakk'a istinâden silâha sarılmış ve kanını bu husûsda îsâra şitâb etmiş iken kemîn-i fırsatta bulunan menfa'at-perestân bu hareket-i milliyeden derhâl istifâde ârzûsuna kapılarak altı yedi aydan beri Kuvây-ı Milliye Mü'essisi ve Müdîrânı sıfatıyla ma'sûm milletin kanını heder ve hânmânını tahrîbe kıyâm ve bu sûretle her birerleri sanâdid-i İttihâdiye'nin birkaç senelerde cem' ve iddihârına muvaffak olamadığı serveti istihsâl etmişlerdir. İhtirâsât-ı ecânible zâten parçalanmakta olan memleketimizin dâhilinde de hiss-i vatan ve haysiyet-i milliyeden mahrûm bu gibi menfa'at-perestânın ellerinde bâzîce olmasına artık milletin tahammülü kalmamıştır. Millet bugün pâdişâhının etrâfında toplanarak memleketi bu hâlden kurtarmağa 'azm etmiştir. Karesi havâlîsinde birçok seneler def'aâtle îfây-ı vazîfe ile hukūk-ı ahâlînin hayâtı emrinde gösterdiğim hüsn-i niyetime i'timâden bu havâlî halkının gösterdiği ârzûy-ı 'umûmîye ve vukū' bulan da'vetlerine mebnî Teşkilât-ı Milliye nâmı altında toplanan bu idârenin hesâbını rü'yete mecbûriyet hâsıl oldu. Bu hesâbın hulûlünü idrâk eden Balıkesir Müdâfa'a-i Hukūk nâmını taşıyan hey'et

[265] Bu belgenin çok az da olsa farklı bir yayını için bk. Çarıklı, *a.e.*, s. 98-99.

erkânının bu hareketlerle mütehâşî olduklarını işitiyorum. Vatan ve millet içün nâmûskâr olanlar ve Cem'iyet-i İslâm nâmıyla çalışanlar hesâblarının rü'yetinden bu derece tehâşî göstermemeleri lâzım gelir. Binâ'en'aleyh vatanî bir hisle çalışmakta olduğunu anladığımız gün ücret talebinde bulunmayarak bütün bu havâlî sekenesi yek vücûd olarak düşman karşısına çıktıklarını beşeriyet görecektir. Netîce-i maksadım! Ve bütün milletin ârzûsu artık memleketimizin mukadderâtıyla bu derece oynanılmamasından ve ma'sûm ahâlînin her gün parası soyulmamasından ve gerek Balıkesir'deki erkân-ı hey'etin ve gerek Memâlik-i 'Osmâniye'nin her tarafına müstevlî bir hâlde yayılan sanâdîd-i İttihâd'ın ıslâhından 'ibâret olduğunun bir vak'a hudûsuna mahal kalmamak üzere 'umûma i'lânını 'arz ve ricâ ederim.

Fî 29 Teşrîn-i evvel sene [1]335

İzmit Mutasarrıf-ı Sâbıkı
Ahmed Anzavur

Sıra nu. 15

BOA., BEO., nu. 345.166, lef: 4

Bâb-ı 'âlî
Dâhiliye Nezâreti
Kalem-i Mahsûs
8292
136

Mahremdir.

Huzûr-ı sâmî-i cenâb-ı Sadâret-penâhîye

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir.

2 Teşrîn-i sânî sene [13]35 târîhli ve 8254 numaralı tezkire-i çâkerîye zeyldir.

İzmit Mutasarrıf-ı Esbakı Ahmed Anzavur Bey hakkında Bandırma ve Gönen Kā'immakāmlıklarına vesâyây-ı mü'essireyi hâvî olarak çekilip Karesi Mutasarrıflığı'ndan bu kerre bâ-tahrîrât gönderilen telgrafnâmenin sûreti manzûr-ı sâmî-i fahîmâneleri olmak üzere leffen takdîm kılınmış olmağla ol bâbda emr ü fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî 10 Safer sene [1]338

ve

fî 4 Teşrîn-i sânî sene [1]335

Dâhiliye Nâzırı
Bende
Mehmed Şerîf

Sıra nu. 16

BOA., BEO., nu. 345.166, lef: 4/1

Bâb-ı 'âlî
Dâhiliye Nezâreti
Kalem-i Mahsûs

Sûret-i tel

Bandırma ve Gönen Kā'immakāmlıklarına 30 Teşrîn-i evvel sene [1]335 425 172

Manyas merkezinden İzmit Mutasarrıf-ı Sâbıkı Ahmed Anzavur Bey imzâsıyla alınan telgrafnâmede hareket-i milliye 'aleyhinde ba'zı tenkīdât ve mütâla'ât dermiyân edildikten sonra milletin şevketli pâdişâhımızın etrâfında toplandığı ve bu hâlin ıslâhına 'azm eylediği dahi 'ilâve-i makāl kılınmıştır.

Ma'lûm olduğu üzere 'asker ve millet yek dil ve yek cihet olarak pâdişâhımızın zâten etrâfında toplanmış ve vatan-ı mukaddesimizin istihlâsına hüsn-i niyetle çalışmakta bulunmuş olduğundan mûmâileyhin bu bâbdaki beyânât ve müdde'iyâtı efkâr-ı 'umûmiyeyi taglîtten başka bir şey değildir. Dünkü şifreli telgrafnâme ile de bildirildiği vechle zamânımız târîhte misli görülmemiş bir sûrette nâziktir. Şu sırada her sahib-i iz'ân ve vicdân vatanperver mûcib-i nifāk ahvâl īkā'ından hazer eylemelidir.

Bu cihetin mûmâileyhe tefhîm ve teblīği ve Manyas havâlîsi halkının gösterdiği ârzûy-ı 'umûmîye ve da'vete icâbetle geldiğini Ahmed Bey'in iddi'â etmekte olmasına nazaran kimler tarafından ne sebeble mûmâileyhin da'vet kılınmış bulunduğunun ve hâlen kimlerle temâs ettiğinin bi't-tahkīk serî'ân inbâsı ehemmiyetledir.

Aslına mutâbıktır. Bende

Fî 4 Teşrîn-i sânî sene [1]335 Mehmed Şerîf

Sıra nu. 17

BOA., BEO., nu. 345.166, lef:5

Bâb-ı 'âlî
Dâhiliye Nezâreti
Kalem-i Mahsûs
8323
149

Mahrem.

Huzûr-ı sâmî-i hazret-i Sadâret-penâhîye

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir.

4 Teşrîn-i sânî sene [1]335 târîhli ve 8292/136 numaralı tezkire-i çâkeriye zeyldir.

Karesi Hareket-i Milliye Hey'et-i Merkeziyesi a'zâsından Hamdî Bey'in[266] bir kuvve-i kâfiye ile Ahmed Anzavur Bey'e karşı hareket ederek ma'iyetinin dağıtıldığı ve kendisinin mecbûr-ı firâr olarak derdesti içün ta'kîbât-ı şedîdede bulunulduğu ve Çine rü'esâsından onaltısının tevkîf edildiği ve Anzavur Bey'in şerîk-i cürmü olan Hamdî Paşa Yâveri Yüzbaşı Kemâl Bey'in de Bandırma'da bir çiftlikte yakalanarak mevkûf bulunduğu Balıkesir Hareket-i Milliye Redd-i İlhâk Hey'eti'nin İzmir Müdâfa'a-i Hukûk-ı 'Osmâniye Cem'iyeti'nden gönderilen raporu sûretinden anlaşılması üzerine livâca olan ma'lûmât ve istıtlâ'âtın iş'ârı Karesi Mutasarrıflığı'na yazılmış idi. Bu sırada Harbiye Nezâreti'nden alınan bir tezkirede mûmâileyh Ahmed Anzavur Bey'in vukū'a getirmek istediği yolsuzlukları bastırmak üzere kuvvetli bir müfrezenin 30 Teşrîn-i evvel sene [1]335 târîhinde Balıkesir'den Gönen istikāmetine sevk edildiği Ondördüncü Kolordu Kumandanlığı'nın iş'ârına 'atfen beyân edilmiş olduğu hâlde Karesi Mutasarrıflığı'ndan şimdi cevâben alınan 7 Teşrîn-i sânî sene [1]335 târîhli telgrafnâmede Ahmed Anzavur Bey'in ta'kîbine Balıkesir Kuvây-ı Milliyesi'nden bir müfreze çıkarılmış ise de mezkûr müfrezenin Ahmed Bey'i ta'kîb etmeyip hâlâ Susığırlık nâhiyesi merkezinde bulunduğu ve Kuvây-ı Milliye

[266] Köprülülü Hamdi Bey [1886-1920], Edremit'te kaymakamlık yaptı. Karesi'deki Kuvây-ı Milliye hareketinin kurulup gelişmesinde hizmetler verdi. 1920 yılı başında Akbaş cephaneliği baskınını gerçekleştirdikten sonra Anzavur kuvvetlerinin takibi sonunda şehit düştü, Fazla bilgi için bk. Kâmil Su, *Köprülülü Hamdi Bey ve Akbaş Olayı*, Ankara 1984; Hasan Kalmaz, *Millî Şehidimiz Hamdi Bey*, Edremit 1982.

a'zâsından Hamdî Bey ile Ahmed Anzavur Bey anlaşmak üzere iki gün evvel birleşmişler ise de Ahmed Bey'in Hamdî Bey'e beyân-ı emniyet ve i'timâd etmesinden[266a] dolayı mûmâileyhin Balıkesir'e 'avdet eylediği ve dün gece Kuvây-ı Milliye Re'îsi Hâcim Bey[267] bi'z-zât Ahmed Bey'le görüşmek ve anlaşmak üzere Ahmed Anzavur Bey'in el-yevm bulunduğu Kepekler[268] karyesine gittiği ve Ahmed Bey'in ma'iyetindeki kuvvetin altmış ile yetmiş arasında olup henüz dağılmadığı ve Hamdî Paşa'nın[269] Yâveri Yüzbaşı Kemâl Efendi'nin Bandırma'da derdest olunarak habs edildiği ve tevkîf olunduğu Kuvây-ı Milliye'den bildirilen onaltı kişinin "Çetmi" ya'ni "'Alevî" denilen 'aşîrete mensûb olup Ahmed Bey'in kuvvetiyle irtibâtları bulunmadığı ve Hâcim ve Ahmed Anzavur Beylerin mülâkât ve mükâlemâtına dâ'ir alınacak ma'lûmâtın dahi başkaca bildirileceği dermiyân kılınmış ve ta'kîbât işine Kuvây-ı Milliye'nin teşrîki mahzûrdan sâlim görülememekte bulunmuş olmağla ol bâbda emr ü fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî 14 Safer sene [1]338 — Dâhiliye Nâzırı

ve — Bende

fî 8 Teşrîn-i sânî sene [1]335 — Mehmed Şerîf

Sıra nu. 18

BOA., BEO., nu.345.166, lef: 6

Bâb-ı 'âlî
Dâhiliye Nezâreti
Kalem-i Mahsûs
8359
162

Huzûr-ı sâmî-i hazret-i Sadâret-penâhîye

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir.

[266a] Bu kelime metinde etmemesinden biçimindedir.

[267] Hâcım Muhittin Çarıklı (1881-1965), Osmanlı Mebuslar Meclisi ile T.B.M.M. üyeliklerinde bulundu. Fazla bilgi için bk. Çarıklı, *a.e.*

[268] Bu isim, metinde كيكلر biçimindedir.

[269] Kiraz Ahmet Hamdi Paşa (1862-1935), Askerî Nigehbân ve Türkiye'de İngiliz Muhipleri Cemiyetleri üyesi olup İstiklâl Harbi sonunda Yüzellilikler'e dahil edilmiş ve Köstence'de ölmüştür. Bk. Soysal, *a.e.*, s. 279-80.

8 Teşrîn-i sânî sene [1]335 târîhli ve 8323/149 numaralı tezkire-i çâkerîye zeyldir.

Kuvây-ı Milliye Re'îsi Hâcim Bey'in Ahmed Anzavur Bey'le berây-ı mülâkât merkez-i livâdan hareket etmiş ise de mûmâileyhle görüşemiyerek 'avdet ettiği anlaşıldığına ve mûmâileyh Ahmed Bey'in harekât-ı âsâyiş-şikenânesi gittikçe tezâyüd ederek ta'kîbine müfrezeler çıkarılmış ise de henüz müsmir bir netîce elde edilemediğine dâ'ir tafsîlâtı hâvî Karesi Mutasarrıflığı'ndan bugün alınan 9 Teşrîn-i sânî sene [1]335 târîhli telgrafnâmenin sûreti dahi leffen takdîm kılınmış ve keyfiyet Harbiye Nezâret-i celîlesine de iş'âr edilmiş olmağla ol bâbda emr ü fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî 16 Safer sene [1]338
ve
10 Teşrîn-i sânî sene [1]335

Dâhiliye Nâzırı
Bende
Mehmed Şerîf

Sıra nu. 19

BOA., BEO., nu. 345.166, lef: 6/1

Bâb-ı 'âlî
Dâhiliye Nezâreti
Kalem Mahsûs

Karesi Mutasarrıflığı'ndan vârid olan 9 Teşrîn-i sânî sene [13]35 târîhli şifre telgrafnâmenin sûretidir:

Teşrîn-i sânî sene [13]35 târîhli şifreye zeyldir ve 6 Teşrîn-i sânî sene [13]35 şifre telgrafnâme-i Nezâret-penâhîlerine de cevâbdır:

Kuvây-ı Milliye Re'îsi Hâcim Bey'in Kepekler[270] karyesinde Ahmed Anzavur Bey'le mülâkât etmek üzere hareket ettiği ve aralarında cereyân edecek mükâleme ile netîcenin temhîd kılınacağı 'arz edilmiş idi. Hâcim Bey fi'l-hakîka Ahmed Bey'le berây-ı mülâkât merkez-i livâdan hareket etmiş ise de mûmâileyhin Ahmed Bey'le mülâkât edemiyerek 'avdet ettiği Susığırlık Nâhiyesi Müdîri tarafından telefonla bildirilmiş ve bugün Bandırma Kā'immakāmlığı'ndan alınan 8 Teşrîn-i sânî sene [13]35 târîhli telgrafnâmede Ahmed Bey'in harekât-ı âsâyiş-şikenânesini gittikçe tezyîd ede-

[270] Bu isim, metinde كيكلر şeklindedir.

rek hattâ Kestel karyesi[271] a'şâr anbarlarındaki zahîrenin Bandırma'ya naklinin te'ehhürüne bâ'is olduğu ahâlî-i hıristiyâniyeyi tehdîd eylediği ve cevelengâh ittihâz ettiği mahaller ahâlî-i islâmiyesine de bugün 'asker ve hükûmet yoktur köylerinizden ne kadar süvârî çıkarabilirsiniz yolunda beyânâtta bulunduğu, ta'kîbine gerçi müfrezeler çıkarılmış ise de henüz müsmir netîce elde edilemediği dermiyân kılınmış idüği ve livâca mütemâdiyen takayyüdâtta bulunmağla berâber Fırka Kumandanlığı'na[272] bu bâbda îfây-ı teblîgât edildiği.

Sıra nu. 20

BOA., BEO., nu. 345.166, lef: 7

Bâb-ı 'âlî
Dâhiliye Nezâreti
Kalem-i Mahsûs
8381
171

Huzûr-ı sâmî-i cenâb-ı Sadâret-penâhîye

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir.

10 Teşrîn-i sânî sene [13]35 târîhli ve 162/8359 numaralı tezkire-i çâkerîye zeyldir.

Ahmed Anzavur Bey'le tarafgîrânının şu son günlerdeki harekât-ı âsâyiş-şikenâneleri hakkında Bandırma Kā'immakāmlığı'yla Manyas Müdîrliği'nden alınan ma'lûmâtı ve teşebbüsâtında musır olduğu anlaşılan mûmâileyh cihet-i 'askeriyece ta'kîbât-ı ciddiye icrâsı sûretiyle serî'ân tenkîl edilmeyecek olur ise kendisinin tezyîd-i kuvvet ederek âtiyen daha büyük mikyâsta vakāyi' ihdâs edebileceğini mutazammın Karesi Mutasarrıflığı'ndan alınan telgrafnâmenin sûreti leffen takdîm kılınmış ve cihet-i 'askeriye ve Livâ Jandarma Alay Kumandanlığı'yla bi'l-müzâkere müttehiden tedâbîr-i lâzime ve mü'essire ittihâz ve icrâ olunarak vakāyi'-i cedîde ihdâsına meydân ve imkân bırakılmaması esbâbının istikmâli mutasarrıflı-

[271] Burası, Bandırma kazasının bir köyüdür.

[272] 61. Fırka (Tümen) Kumandanı Miralay Kâzım (Özalp) Bey'dir (1882-1968). Kâzım Bey, orgeneralliğe kadar yükseldi ve Millî Müdafaa Vekilliği ile T.B.M.M. Başkanlığı yaptı. Fazla bilgi için bk. Özalp, *a.e.;* Ökse-Baycan-Sakaryalı, *a.e.*, s. 186-88.

ğa cevâben tavsiye olunduğu gibi Harbiye Nezâret-i celîlesine de iş'âr-ı keyfiyet edilmiş olmağla ol bâbda emr ü fermân hazret-i veliyy'ül-emrindir.

Fî 19 Safer sene [1]338 Dâhiliye Nâzırı

ve Mehmed Şerif

fî 13 Teşrîn-i sânî sene [1]335

Sıra nu. 21

BOA., BEO., nu. 345.166, lef: 7/1

Bâb-ı 'âlî
Dâhiliye Nezâreti
Kalem-i Mahsûs **(Şifre)**

Karesi Mutasarrıflığı'ndan alınan 12 Teşrîn-i sânî sene [1]335 târîhli şifreli telgrafnâmenin sûretidir.

Ahmed Anzavur Bey'in ma'iyetindeki kuvvet eşkıyây-ı müste'meneden bulunan ve geçen gün Karacabey'de 'asker ve ahâlîden iki kimseyi katl ve iki 'askeri cerh ile firâr eden Çerkes Şâh İsmâ'îl[273] ve rüfekâsından elli kadar süvârî ile Manyas dâhilinde birleşerek karakolları bastıkları ve jandarmaların silâhlarını ve karye ahalîsinin dahi at ve sâ'iresini gasb ettikleri ve şakâvet ve yağmagerliklerini artırdıkları ve Keleş karyesinden Çolak Ahmed'in müsellah dört refîkıyla şehr-i hâlin dokuzuncu günü Bandırma mülhakâtından Aksakal karyesine giderek Anzavur Ahmed Bey'in ve refîkı Şâh İsmâ'îl'in ma'iyetlerindeki dört yüz müselleh eşhâs ile Kızılkilise'de bulunduğu ve Aksakal'a Ahmed Bey'in emriyle geldiğini söyledikten sonra Aksakal ve Doğa karyelerinden cebren eğer takımları ile berâber üç bârgîr aldığı ve Aksakal Karakolu'nda mevcûd bulunan jandarmalara dahi ikiyüz elli kişi ile bugünlerde Karacabey'i basacaklarını bi'l-beyân kendilerini de berâber alacaklarını ve şâyed gelmezler ise silâhlarını alıp götüreceklerini ihtâr ettiği Bandırma Kā'immakāmlığı'ndan ve Uluâbâd karyesinde Anzavur Ahmed Bey'le tarafgîrânının efrâd-ı 'askeriyeyi muhâsara ederek efrâd-ı 'askeriyeden ikisinin bi'z-zarûre nezdlerinde kaldığı ve diğerlerinin si-

[273] VI. Mehmet Vahdettin'in saray muhafızı bulunan Çerkes Miralay Zeki Bey'in eniştesi olan ve Kuvây-ı Milliye'ye karşı düzenlenen hareketlere katılan Şah İsmail hakkında fazla bilgi için bk. Özer, *Gönen*, 1964, s. 140.

lâhları alındıktan sonra terhîs kılındığı ve ellerine geçen Mülâzım Mehmed Efendi isminde bir zâbitin dahi Ahmed Bey tarafından Manyas'a gönderildiği Manyas Müdîrliği'nden alınan telgrafnâmelerde bildirilmiş ve keyfiyetin Merkez-i Livâ Jandarma Alay Kumandanlığı ile Altmışbirinci Fırka Kumandanlığı'na teblîğ edilmiş bulunduğu ve reviş-i hâle nazaran Ahmed Anzavur Bey teşebbüsâtında musır olup cihet-i 'askeriyece ta'kı bât-ı ciddiye bi'l-icrâ emr-i tenkîli tesrî' kılınmazsa tezyîd-i kuvvet ederek âtiyen daha vâsi' mikyâsta vakāyi' ihdâs edebileceği ve binâ'en'aleyh Ondördüncü Kolordu Kumandanlığı'na da teblīgāt-ı mü'essire îfâsı içün keyfiyetin Harbiye Nezâreti'ne iş'âr buyurulması 'arz olunur.

Sıra nu. 22

BOA., BEO., nu.345.166, lef: 8

Bâb-ı 'âlî
Dâhiliye Nezâreti
Kalem-i Mahsûs
8398
172

Pek müsta'cel ve mahremdir.

Huzûr-ı sâmî-i cenâb-ı Sadâret-penâhîye

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir.

Karesi Mutasarrıflığı'ndan alınan 13 ve 14 Teşrîn-i sânî [1]335 târîhli şifre telgrafnâmelerin sûretleri leffen takdîm kılındı. Bir sû-i tefhîm netîcesi olarak tafeyn kuvvetleri arasında bir müsâdeme vukū'u memleket içün 'avākıb-ı vahîmeyi dâ'î olacağından bahs ile mevki' kumandanıyla görüşülerek ve Ahmed Anzavur Bey'in bulunduğu mahalle serî'ân mahsûs adamlar gönderilerek tehlikenin kendisine anlatılması sûretiyle muhill-i sükûn ve âsâyiş bir hâdise vukū'unun kat'iyen men'i hakkında mutasarrıflığa cevâben teblīgāt icrâ kılındığı gibi Harbiye Nezâret-i celîlesine de iş'âr-ı keyfiyet olunmuş olmağla ol bâbda emr ü fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî 21 Safer sene [1]338
ve
fi 15 Teşrîn-i sânî sene [1]335

Dâhiliye Nâzırı
Bende
Mehmed Şerîf

Sıra nu. 23

BOA., BEO., nu. 345.166, lef: 8/1

Bâb-ı 'âlî
Dâhiliye Nezâreti
Kalem-i Mahsûs

Balıkesir Mutasarrıflığı'ndan alınan 13 Teşrîn-i sânî sene [1]335 târîhli telgrafnâmenin sûretidir.

Dakîka te'hîri mûcib-i mes'ûliyettir.

Dünkü gün çekilen 12 Teşrîn-i sânî sene [1]335 şifreye zeyldir.

Şimdi Susığırlık Müdîrliği'nden alınan açık telgrafnâme sûreti 'aynen ve zîre naklen 'arz olunur. Mezkûr telgrafnâme mü'eddâsından Ahmed Anzavur Bey'in Yunanîlere karşı müdâfa'ât ta bulunacağı ve sû-i fikr ü niyeti olmadığı anlaşılıyor ise de bu husûsta kendisine i'timâd-ı tâm edilmesi muvâfık-ı hazm ve ihtiyât olamayacağı içün cihet-i 'askeriyece ba'zı tedâbîr-i vâkıye ittihâz kılındığı fırka kumandanlığından bildirilmiştir. Fırka Ahmed Anzavur Bey'in kuvvetine karşı tehdîdkâr vaz'iyet aldığı takdîrde muhill-i sükûn vakāyi' hudûsu muhtemel ve bu da Hudâ-negerde ecnebî işgālini müstevceb olacağından hâl ve zamânın nezâketi ile mütenâsib tedâbîr ittihâz etmesinin fırka kumandanlığına derhâl teblîğ ettirilmesini kemâl-i ehemmiyetle 'arz ve makine başında cevâba intizâr eylerim.

Sûret

Ahmed Anzavur Bey bin kadar ma'iyetiyle berâber alaturka sâ'at onikide Susığırlığı'na dâhil olarak hükûmete geldi. Efrâdı da hanlara yerleşti. İttihâz edilen tedâbîr-i hakîmâne netîcesi olarak zerrece muhill-i âsâyiş hiç bir şey vukū' bulmayıp sükûn ber-kemâldir. Mûmâileyhin buradan geçip Balıkesir'e gitmesi sırf Yunanîlere karşı müdâfa'a içün olup yoksa hükûmete karşı sû-i fikr ü niyeti olmadığı ve yarın öğleden sonra Balıkesir'e müteveccihen buradan hareket edeceğini ve keyfiyetin bu yolda taraf-ı sâmîlerine 'arzını ifâde eylediği ma'rûzdur.

Fî 12/13 minhü.

Sıra nu. 24

BOA., BEO., nu.345.166, lef: 8/2

Bâb-ı 'âlî
Dâhiliye Nezâreti
Kalem-i Mahsûs

Karesi Mutasarrıflığı'ndan vârid olan 14 Teşrîn-i sânî sene [1]335 târîhli şifre telgrafnâmenin sûretidir.

Zeyl 13 Teşrîn-i sânî sene [1]335 şifre.

Geç vakt Susığırlık Nâhiyesi Müdîrliği'nden alınan diğer telgrafnâmede Ahmed Bey'in şehr-i hâlin onüçüncü günü gecesi Susığırlık hükûmetinde kaldığı ve ferdâsı günü ba'de'z-zuhr binlerce ahâlî müctemi' bulunduğu hâlde vatan ve milletin sa'âdet ve selâmeti içün du'â ettirdiği ve üç def'a pâdişâhım çok yaşa du'âsının dahi 'umûm hâzırûn tarafından edâ kılındığı ve ictimâ'a kurbânlar zebhiyle nihâyet verilerek Ahmed Bey'in kuvvetiyle Balıkesir'e müteveccihen hareket eylediği bildirilmiş ve müdîrlikten bu tarzda ma'lûmât i'tâsı eser-i tazyîk olmak ihtimâli de vârid-i hâtır bulunmuş ise de mûmâileyh şu ânda henüz Balıkesir'e gelmemiştir. Dünkü çekilen 13 Teşrîn-i sânî sene [1]335 târîhli şifrede Ahmed Bey'in kuvvetine mukâbil fırka kumandanlığınca her ihtimâle karşı ba'zı tedâbîr-i vâfiyenin ittihâz kılındığı ve gerçi şeref-i 'askerîyi berây-ı muhâfaza tedâbîr-i vâfiyenin ittihâzı vücûbu derkâr ise de Ahmed Bey'in pek de şâyân-ı istisgâr olmayan kuvvetine karşı fırka kumandanlığınca tecâvüzî ve tehdîdkâr vaz'iyet alındığı takdîrde her iki taraf kuvvetin müsâdemesi muhakkak ve bundan muhill-i sükûna vakāyi' hudûsu muhtemel idüğünden mes'elenin alacağı şekl ve netîce nazar-ı dikkate alınarak fırka kumandanlığınca zamânın tahammül ve nezâketiyle mütenâsib tedâbîr ittihâz etmesi lüzûmunun derhâl teblîğ ettirilmesi 'arz kılınmış idi. Şimdi aldığım ma'lûmât-ı mevsûkaya nazaran cihet-i 'askeriyece top ve mitralyöz ve Kuvây-ı Milliye ve 'askeriye dahi ma'a-zâbitân mevcûd efrâdın Ahmed Bey'in Balıkesir'e gelmek üzere bulunan kuvvetini karşılamak içün kasaba hâricine sevk edildiği ve şu takdîre göre her iki taraf kuvvetinin çarpışmak ihtimâlinin agleb olduğunu ve kasaba dâhilinde idâme-i âsâyiş içün müteyakkızâne hareketle tedâbîr-i mukteziyenin ittihâz ve tatbîk kılındığını 'arz eylerim.

Sıra nu. 25

BOA., BEO., nu. 345.166, lef: 9

Bâb-ı 'âlî
Dâhiliye Nezâreti
Kalem-i Mahsûs
8408
181

Mahrem.

Huzûr-ı sâmî-i cenâb-ı Sadâret-penâhîye

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir.

15 Teşrîn-i sânî sene [13]35 târîhli ve 172/8398 numaralı tezkire-i çâkerâneme zeyldir.

Karesi Mutasarrıflığı'ndan birbirini müte'âkıben şimdi alınan iki kıt'a telgrafnâmenin sûretleri dahi leffen takdîm kılındı. Mündericâtından rehîn-i 'ilm-i sâmî-i fahîmâneleri buyurulacağı üzere Kirmasti[274] mıntıkasından gelen müfreze-i 'askeriye ile Ahmed Anzavur Bey'in ma'iyeti arasında Sultânçayırı nâmındaki mahalde ma'a'l-esef müsâdemenin başladığı ve kendisinin eşrâf ve 'ulemây-ı mahalliyeden mürekkeb bir hey'etle birlikte berây-ı nasîhat ve Demirkapı'ya 'azîmet etmek üzere bulunduğu mutasarrıflıktan iş'âr olunmuş ve şu sırada bu yoldaki ihtilâfât ve harekâtın devlet ve memleket içün tevlîd edeceği netâyic-i vahîmenin ve bu yüzden beyne'l-müslimîn dökülecek kanların 'ind-i İlâhî'de ve nezd-i pâdişâhîde husûle getireceği vebâl ve mes'ûliyetin bir sûret-i münâsibe ve mü'essirede mûmâileyh Ahmed Bey'e tefhîmiyle ihtilâfâtın daha ziyâde tevessü'üne ve müsâdemâtın tekerrürüne meydân bırakılmaması esbâbının istihsâli zımnında mutasarrıflığa telgrafla cevâben vesâyâ îfâ edildiği gibi Harbiye Nezâret-i celîlesine de iş'âr-ı keyfiyet kılınmış olmağla ol bâbda emr ü fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî 22 Safer sene [1]338 — Dâhiliye Nâzırı

ve — Bende

fî 16 Teşrîn-i sânî sene [1]335 — Mehmed Şerîf

[274] Bursa ilinin bugünkü Mustafakemalpaşa ilçesi.

Sıra nu. 26

BOA., BEO., nu. 345.166, lef: 9/1

Bâb-ı 'âlî
Dâhiliye Nezâreti
Kalem-i Mahsûs

Karesi Mutasarrıflığı'ndan alınan 15 Teşrîn-i sânî sene [13]35 târîhli telgrafnâmenin sûretidir.

Şimdi Susığırlık[275] Müdîriyeti'nden alınan iki kıt'a telgrafnâmenin sûreti zîrde tafsîlen 'arz olunur. Mütâla'asından müstefâd buyurulacağı üzere Ahmed Bey ve ma'iyeti de ahâlîye karşı bir gûnâ tecâvüzâtta ve yağmacılıkta bulunmamış ve binâ'en'aleyh maksadının mücerred Teşkilât-ı Milliye 'aleyhinde olduğu ve bu sebeble Teşkilât-ı Milliye'ye tarafdârlık gösteren cihet-i 'askeriyeye ta'arruzlara devâm eylemiştir. Bu yeni gün meşmûl-i nazar-ı 'âcizânem olan 10 Teşrîn-i sânî sene [13]35 tarihli *'Alemdâr*[276] gazetesinde Türklerle Çerkesler arasında bürûdet husûlüne sebebiyet verilmiş olmaktan nâşî idâresizlik isnâdıyla nezâret-i celîlelerince tebdîlime karar verildiği yazılmıştır[277]. Bu bâbdaki neşriyât tamâmen hilâf-ı hakîkattir. Zîrâ Türklerle Çerkesler arasında münâferet olmayıp bâlâda 'arz ettiğim mûmâileyh Çerkes Ahmed Bey'in ve tevâbi'nin ta'kîb ettikleri maksad Türklerin değil ancak Teşkîlât-ı Milliye zimem-dârânının 'aleyhindedir. Bu husûsta müte'addid şifreler takdîmiyle livânın vaz'iyetini 'arz ve teşrîh etmiş ve âtî-i karîb bütün hakâyıkı safahâtıyla meydân-ı bedâhete çıkaracağından emîn bulunmuş olduğumdan ve şimdi Balıkesir'e üç sâ'at mesâfede bulunan iki taraf kuvvetinin çarpışmak üzere bulunduğunu haber aldığımdan müsâdeme vukü'u halinde asıl Çerkeslik ve Türklük mes'elesinin bundan sonra germî-i tâm ile başlayacağını ve netîcenin daha vahîm bir şekle o vakt gireceğinin bedîhî idüği ma'rûzdur.

Sûret

Ahmed Bey'in Susığırlığa geldiğinde ma'iyetinde bulunan adamlarından ba'zıları tarafından hırsızlık ve yağmagerlik yapıldığı şimdi fırka kumandanlığından alınan mevcûd telgrafnâmede bildirilmekte ise de Ahmed

[275] Balıkesir ilinin bugünkü Susurluk ilçesi.

[276] *'Alemdâr*, İstanbul'da yayınlanan Kuvây-ı Milliye aleyhtarı bir gazete olup en önemli yazarı Yüzellilikler'e girmiş olan Refi Cevat (Ulunay) (1890-1968) idi.

[277] Bu yazı için bk. Ekler, sıra nu. 11.

Bey Susığırlık'ta bulunduğu yirmi dört sâ'at zarfında hiç bir kimseden yağma ve hırsızlık vukū'una dâ'ir ihbâr vāki' olmadığı gibi Ahmed Bey'in infikâkindan sonra da böyle bir vak'a işitilmemiştir. Yalnız jandarma takım kumandanlığının atı ile cihet-i 'askeriyeden ba'zı hayvânât ve esliha-i hafîfe-i nakliyenin bi'l-âhire i'âde edilmek üzere alındığı berây-ı ma'lûmât ma'rûzdur.

Sıra nu. 27

BOA., BEO., nu. 345.166, lef: 9/2

Bâb-ı 'âlî
Dâhiliye Nezâreti
Kalem-i Mahsûs

Karesi Mutasarrıflığı'ndan alınan 15 Teşrîn-i sânî sene [13]35 târîhli telgrafnâmenin sûretidir.

Kirmasti mıntıkasından gelen bir müfreze-i 'askeriye ile Anzavur Ahmed Bey'in ma'iyeti arasında Sultânçayırı nâm mahalde müsâdemenin ma'a'l-esef başladığı jandarma alay kumandanlığından bildirilmiştir. Ahmed Bey[e] ta'lîmât ve nasâ'ih-i lâzimede bulunmak üzere yarın eşrâf ve 'ulemây-ı mahalliyeden mürekkeb bir hey'eti bi'l-istishâb bi'z-zât Demirkapı'ya 'azîmet edeceğimden keyfiyet fırka kumandanlığına yazılarak süvârî-i mahsûsla gönderilmiş muvâfık cevâb alındığı takdîrde[278] ve netîcenin 'arz edileceği.

Sıra nu. 28

BOA., BEO., nu. 345.166, lef: 9/3

Bâb-ı 'âlî
Dâhiliye Nezâreti
Kalem-i Mahsûs

Diğer sûret

Dünkü gün Bandırma'dan Karesi'ye gitmekte olan yedi araba top mermîsiyle bombaların Ahmed Bey tarafından zabt edilerek me'mûru olan zâbıta ile berâberinde bulunan Demirkapı karyesine götürüldüğü ve buradaki topların da bugün karye-i mezkûreye nakl ettirildiği ma'rûzdur.

[278] Metinde kısa bir boşluk bırakılmıştır.

Sıra nu. 29

BOA., BEO., nu. 345.166, lef: 10

Bâb-ı 'âlî
Dâhiliye Nezâreti
Kalem-i Mahsûs
8440
198

Mahrem.

Huzûr-ı sâmî-i hazret-i Sadâret-penâhîye,

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir.

16 Teşrîn-i sânî sene [1]335 târîh ve 8408 numaralı tezkire-i çâkerâneme zeyldir.

Susığırlık taraflarında bulunan Ahmed Anzavur Bey'in ma'iyetiyle ta'kîbine me'mûr kuvvet arasında vukū' bulan müsâdeme netîcesinde topların istirdâd edilerek merkez-i livâya nakl olunduğuna ve kendilerinin Balıklıdere karyesine doğru dağıldıklarına dâ'ir tafsîlâtı hâvî Karesi Mutasarrıflığı'yla Hudâvendigâr Vâlî Vekâleti'nden[279] alınan telgrafnâmelerin sûretleri leffen takdîm kılınmış olmağla ol bâbda emr ü fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî 25 Safer sene [1]338 — Dâhiliye Nâzırı

ve — Mehmet Şerîf

fî 19 Teşrîn-i sânî sene [1]335

Sıra nu. 30

BOA., BEO., nu. 345.166, lef: 10/1

Bâb-ı 'âlî
Dâhiliye Nezâreti
Kalem-i Mahsûs

Karesi Mutasarrıflığı'ndan alınan 16 Teşrîn-i sânî sene [1]335 târîhli telgrafnâmenin sûretidir.

[279] Merkezi Bursa olan idârî birim.

Numara dokuzyüz kırküç. Balıkesir'den hareket eden kuvvetin Demirkapı civârında ve Kirmasti cihetinden gelen müfreze ile Susığırlık Nâhiyesi'nin üç kilometre mesâfesinde vâki' Agob Çeşmesi ta'bîr olunan mahallin yakınında Ahmed Anzavur Bey'in ve ma'iyetinin ateşine ma'rûz kalmış ve dünkü gün ikindi zamanında başlayan müsâdemenin bugün takrîben öğleye kadar fâsılalı bir sûrette devam ettiği istihbâr kılınmıştır. Ahmed Bey Demirkapı'yı zabt ederek götürdüğü toplar istirdâd edilerek merkez-i livâya nakl edilmektedir. Müte'arrızların Balıklıdere karyesine doğru dağıldıkları ve fakat bu civârda yine ictimâ' etmelerinin muhtemel bulunduğu ve Demirkapı'da esnây-ı müsâdemede mecrûh düşen iki zâbit efendiden birisinin Balıkesir Hastahânesi'ne getirildiği ve Susığırlık'ta bir jandarma neferinin dahi hafîf sûrette mecrûh olduğu ve efrâd ve zâbitân ve sâ'ire hakkında henüz lâyıkıyla tafsîlât alınamadığı ve 16 Teşrîn-i sânî sene [13]35 târîhli ve 12485/94 numaralı 'arîza ile 'arz ettiğim vechle Ahmed Bey'e nasâyih ve tefhîmât-ı lâzime îfâsı kârgîr-i te'sîr olmayacağından ve şimdi mevki'inden çekilmiş idüğinden hey'et-i mahsûsâ ile nezdine gidildiği ve peyderpey alınacak ma'lûmâtın 'arz edileceği ma'rûzdur.

Sıra nu. 31

BOA., BEO., nu. 345.166, lef: 10/2

Bâb-ı 'âlî
Dâhiliye Nezâreti
Kalem-i Mahsûs

Hudâvendigâr Vâlî Vekâleti'nden alınan telgrafnâmenin sûretidir:

Susığırlık taraflarına gelen Ahmed Anzavur'u ta'kîbe orduca me'mûr edilmiş olan Kā'immakām Rahmî Bey[280] kuvvetine iltihāk etmek üzere dünkü gün onbeş piyâde ve üç süvârî ile Kirmasti'ye gelip Susığırlığa gitmek üzere terfîk edilen süvârîler ile hareket eden Mülâzım-ı sânî Hakkı ve Zekâ'î Efendiler esnây-ı râhta Dereköy civârında yüzü mütecâviz Çerkese tesâdüf ederek beynlerinde vukū' bulan ve yarım sâ'at devâm eden müsâdeme netîcesinde Çerkeslerin münhezim olduğu ve 'askerlerin üç Çerkesi hayyen derdest ve ikisi yaralı olmak üzere beş hayvân ahziyle bugün sekizde merkez-i kazâya 'avdet eyledikleri Kirmasti Kā'immakāmlığı'ndan bildirildiği.

[280] Yarbay Rahmi Bey, 1920 yılındaki ikinci Anzavur ayaklanması sırasında şehit düşmüştür.

Sıra nu. 32

BOA., BEO., nu. 345.166, lef: 11

Bâb-ı 'âlî
Dâhiliye Nezareti
Kalem-i Mahsûs
8454
202

Mahrem.

Huzûr-ı sâmî-i hazret-i Sadâret-penâhîye,

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir.

19 Teşrîn-i sânî sene [1]335 târîhli ve 8445 numaralı tezkire-i çâkerîye zeyldir.

Ahmed Anzavur Bey'in refâkatindeki Çerkes rü'esâsı kendilerini hilâf-ı hakîkat ifâdât ile iğfâl ettiğinden dolayı mûmâileyhi tel'în ederek ma'iyetleriyle birlikte nezdinden dağıldıkları ve kendisi de bir semt-i mechûle savuştuğu gibi ondan sonra hiç bir yerde müsâdeme vukū' bulmadığı ve fırka kumandanının da Susığırlık Nâhiyesi'ne geleceği nâhiye-i mezkûrede bulunan Nizâmiye Kā'immakāmı Rahmî Bey'in ifâdesine 'atfen Livâ Jandarma Alayı Kumandanlığı'ndan bildirildiği ve Karesi Mutasarrıflığı'ndan iş'âr ve keyfiyet Harbiye Nezâret-i celîlesine izbâr kılınmış ve ta'kībât-ı vākı'a netîcesi de mutasarrıflıktan telgrafla cevâben istifsâr olunmuş olmağla ol bâbda emr ü fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî [28] Safer sene [1]338 — Dâhiliye Nâzırı
ve — Bende
fî 22 Teşrîn-i sânî sene [1]335 — Mehmed Şerîf

Sıra nu. 33

BOA., BEO., nu. 345.166, lef: 11/1

Bâb-ı 'âlî
Dâhiliye Nezâreti
Kalem-i Mahsûs

Karesi Mutasarrıflığı'ndan alınan 19 Teşrîn-i sânî sene [13]35 târîhli telgrafnâme sûretidir.

Numara/12517. Numara dokuzyüz ellibir. Ahmed Anzavur ile müfreze-i 'askeriye arasında vukū' bulan müsâdemede müte'arrızlardan yirmi kadar kişinin maktûl düştüğü ve maktûllerin miyânında eşirrâdan Kâzım Bey ile Boğazköylü Kemâle'd-dîn ve Susığırlıklı Tâhir'in bulunduğu ve Ahmed Anzavur Bey'in esnây-ı firârında yirmi kişilik bir müfreze-i 'askeriyenin Göbel karyesi civârında pususuna uğrayarak orada dahi bir maktûl ve iki mecrûh verdiği ve işbu müfreze tarafından ayrıca üç kişinin dahi hayyen derdest kılındığı ve cihet-i 'askeriyeden hafîf sûrette iki zâbit ile bir jandarmanın mecrûh ve bir neferin de şehîd edildiği ve müte'arrızların öteye beriye dağılarak el-yevm hiç bir vukū'ât olmadığı jandarma alay kumandanlığının ifâdesine 'atfen ma'rûzdur.

Sıra nu. 34

BOA., BEO., nu. 345.166, lef: 12

Bâb-ı 'âlî
Dâhiliye Nezâreti
Kalem-i Mahsûs
8466
207

Huzûr-ı sâmî-i hazret-i Sadâret-penâhîye,

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir.

Bugünkü târîhli diğer tezkireye zeyldir.

Ahmed Anzavur Bey ile ta'kîbine me'mûr müfreze arasında vukū' bulan müsâdeme netîcesine dâ'ir tafsîlâtı hâvî Karesi Mutasarrıflığı'ndan çekilip bugün posta ile gelen 17 Teşrîn-i sânî [1]335 târîhli iki kıt'a telgrafnâmelerin sûretleri dahi manzur-ı sâmî-i fahîmâneleri olmak üzere leffen takdîm kılınmış olmağla ol bâbda emr ü fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî 28 Safer sene [1]338 — Dâhiliye Nâzırı

ve — Bende

fî 22 Teşrîn-i sânî sene [1]335 — Mehmed Şerîf

Sıra nu. 35

BOA., BEO., nu. 345.166, lef: 12/1

Bâb-ı 'âlî
Dâhiliye Nezâreti
Kalem-i Mahsûs

Sûret

Altmışbirinci Fırka Kumandanlığı'nın Susığırlık merkezinden çekilen ve Ahmed Anzavur'un inhizâmını müş'ir olan telgrafnâmesi zîre nakl edildiği ve bu husûsta mülhakāta da teblīgāt-ı mukteziye îfâ kılındığı ma'rûzdur.

17 Teşrîn-i sânî sene [13]35 Karesi Mutasarrıfı
Ziyâ

Susığırlık'ta eşyâ ve hayvânât-ı 'askeriyeyi gasb ve yağma eden ve efrâdın silâhlarını ellerinden alıp terhîs eden ve iki obüs topunu cebren alarak o sûretle 'askerin şeref ve haysiyetine tecâvüz etmiş ve jandarmaların silâhlarını gasb ve nakliyât-ı 'askeriyeyi men' ederek hükûmete karşı 'alenen bir vaz'-ı isyân almış bulunan Ahmed Anzavur'un ma'iyetinde geçenlerde Karacabey'de bilâ-sebeb iki neferi şehîd eden Şâh İsmâ'îl ve Kadîr ve Dâvud ve Canbazlı Hakkı ve Elkesenin Nûrî[281] çeteleri mevcûd olduğu hâlde Demirkapı'da müctemi' bulunmaktalar iken eşkıyânın tenkîli içün Balıkesir ve Susığırlık'tan Demirkapı üzerine hareket eden Kuvve-i Te'dîbiyeler'in Demirkapı ve Sultânçayırı cihetlerinde eşkıyây-ı merkûmenin ateşine ma'rûz kalmaları üzerine ta'arruz edilmiş ve yirmiyi mütecâviz maktûl bırakılmıştır. Eşkıyây-ı merkûmenin mütebākīsı bîtâb bir halde Simav Çayı'nın şarkına ve demiryolunun garb cihetlerine münhezimen firâr etmişlerdir. Ahmed Anzavur ma'iyetini teşkîl eden eşkıyânın bir müddetten beri tevessül ettikleri muhill-i âsâyiş ahvâl ve yağmagerlik şu sûretle zâ'il olmuştur. Ahmed Anzavur ve ma'iyeti olan eşkıyânın her nerede görülürse hükûmet-i mahalliye ve kuvve-i 'askeriye tarafından müştereken derdest ve imhâ edilmeleri ta'mîmen mercûdur.

[281] Bu kişinin lâkabı, belgede الكسه تلى, *Vakit* gazetesinde (24 Teşrîn-i sânî 133/1919, s. 2) Aksekili اقسكيلى ve Özalp'in kitabında (*a.e.*, c. I, s. 65) da Aleksili biçimlerinde gösterilmiştir.

Sıra nu. 36

BOA., BEO., nu. 345.166, lef: 12/2

Bâb-ı 'âlî
Dâhiliye Nezâreti
Kalem-i Mahsûs

Karesi Mutasarrıflığı'ndan alınan 22 Teşrîn-i sânî sene [13]35 târîhli şifreli telgrafnâmenin sûretidir.

C[evâb]. 20 Teşrîn-i sânî sene [13]35 şifreye:

Susığırlık Nâhiyesi Müdîri Hüseyin Efendi eski Rumeli muhâcirlerinden olup Kirmasti'de mutavattın ve oranın esbak tahrîrât kâtibidir. 'Irken de Türk'tür. Ahmed Anzavur Bey'in teşebbüsât ve harekâtıyla da iştirâki mahsûs[282] değildir. Mukaddemâ Balıkesir'in Kuvây-ı Milliye Hey'et-i Merkeziyesi tarafından müdîr-i mûmâileyhin bilâ-mûcib diğer bir hidmete nakliyle yerine kendi adamlarından Tahsîn Efendi nâmında birinin ta'yîni teklîf olunmuş ise de bi'l-cümle me'mûrînin 'azl ve nasb ve tebdîlleri ahkâm-ı mevzû'a-i kānûniyeye tâbi' bulunduğu kendilerine bi'l-vâsıta anlatılarak teklîf-i vâki' tervîc olunmamıştır. Nasâyih ve vesâyây-ı hükûmeti 'adem-i ısgâda devâm eden Ahmed Anzavur Bey'e gelince mûmâileyhin bu kerre de Bandırma Kazâsı dâhilinde yeniden muhill-i âsâyiş ba'zı teşebbüsât ve harekâtta bulunduğu mezkûr kā'immakāmlıktan bildirildiğinden derhâl keyfiyetten diğer şifreli telgrafnâme ile 'arz edildiği üzere cihet-i 'askeriye ma'lûmâtdâr edilmiş ve emr-i sâmî vechle fırka kumandanlığıyla her vakt olduğu gibi bu kerre de tevhîd ve teşrîk-i mesâ'î olunarak tedâbîr-i mâni'a ittihâzıyla yeniden bir hâdise-i âsâyiş-şikenânenin vukū'una imkân bırakılmamasına sarf-ı mâ-hasal ve sa'y-ı makderet kılınacağı dahi bedîhî idüği ma'rûzdur.

Sıra nu. 37

BOA., BEO., nu. 345.166, lef: 12/3

Bâb-ı 'âlî
Dâhiliye Nezâreti
Kalem-i Mahsûs

Karesi Mutasarrıflığı'ndan alınan 22 Teşrîn-i sânî sene [1]335 târîhli şifreli telgrafnâmenin sûretidir.

282 محسوس

Ahmed Anzavur ve rüfekâsından Kadîr ve Nûrî'nin yeniden köyleri dolaşarak tervîc-i emelleri içün kuvvet toplamağa teşebbüs ettikleri ve nezdinde kalan şakîlarla yağmagerliğe koyulacakları ve âsâyişi mümkün olduğu kadar ihlâl ve âhâlî-i mutî'ayı bîzâr edecekleri kuvây-ı 'askeriyenin bunların ta'kîbine şiddetle devâmı te'mîn buyurularak yeniden ihdâs-ı teşkîlât etmelerine meydân bırakılmaması ehemmiyetle 'arz olunur.

Bandırma Kā'immakāmlığı'ndan Ahmed Anzavur Bey'in teşebbüsât-ı ahîresi hakkında alınan 20 Teşrîn-i sânî sene [1]335 târîhli şifreli telgrafnâme sûretinin berây-ı ma'lûmât bâlâya nakl edildiği ve bu bâbda Altmışbirinci Fırka Kumandanlığı'na da teblîgât îfâ kılındığı ma'rûzdur.

Sıra nu. 38

BOA., BEO., nu. 345.166, lef: 13

Bâb-ı 'âlî
Dâhiliye Nezâreti
Kalem-i Mahsûs
8467
208

Huzûr-ı sâmî-i hazret-i Sadaret-penâhîye

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir.

Dağılan Ahmed Anzavur Bey çetesi efrâdının aglebiyetle Çerkes olmasına binâ'en Biga'daki Çerkes köylerine tahassun ile fırsat zuhûrunda Biga'ya hücûm eylemeleri mahsûs[283] bulunduğundan bahsle her türlü ihtimâlâta karşı bin nefer kadar eşhâsın teslîhi içün livâdan silâh ve cebhâne celbi Biga Kuvây-ı Milliye Re'îsi tarafından taleb ve ricâ ve cevâba intizâr olunmakta bulunduğu mahallî kā'immakāmlığından iş'âr olunması üzerine cevâben yazılan telgrafnâme sûretinin nakliyle istifsârı hâvî Kal'a-i Sultâniye Mutasarrıflığı Vekâleti'nden alınan telgrafnâmenin sûreti leffen takdîm kılındı. Vekâlet-i mezkûre tarafından kā'immakāmlığa cevâben çekilen telgrafnâmede serd ve ityân olunan mülâhazât ve mütâla'ât musîb görülerek keyfiyet Harbiye Nezâret-i celîlesine de iş'âr edilmiş olmağla ol bâbda emr ü fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî 29 Safer sene [1]338
ve
23 Teşrîn-i sânî sene [1]335

Dâhiliye Nâzırı
Bende
Mehmed Şerîf

283 محسوس

Sıra nu. 39

BOA., BEO., nu. 345.166, lef: 13/1

Bâb-ı 'âlî
Dâhiliye Nezâreti
Kalem-i Mahsûs

Kal'a-i Sultâniye Mutasarrıflığı'ndan alınan 21 Teşrîn-i sânî sene [13]35 târîhli şifre telgrafnâmenin sûretidir.

Hissiyâta binâ'en Manyas ve Susığırlık cihetlerindeki vukū'âttan hasbe'l-civâriye Biga'nın müte'essir olabilmesi ihtimâlini irâ'e ile 17 Teşrîn-i sânî sene [13]35 târîhinde kā'immakāmlıktan ba'zı îzâhât taleb edilmekle berâber fevka'l-'âde müteyakkız ve müdebbir bulunulması lüzûmu izbâr olunmuş ve 'aynı târîhte gelen cevâbın hulâsasında her türlü ihtimâlâta karşı tedâbîr-i tahaffuziye ve takayyüdât-ı mü'essire ittihâz olunduğu bildirilmiş idi. Kā'immakāmlıktan bu gece alınan şifrede dağılan Anzavur Ahmed çetesi efrâdının aglebiyetle Çerkes olmasına binâ'en Biga'daki Çerkes köylerine tahassun ile fırsat zuhûrunda Biga'ya hücûm eylemeleri mahsûs[284] bulunduğundan bahsle her türlü ihtimâlâta karşı bin nefer kadar eşhâsın teslîhi livâdan silâh ve cebhâne celbi Biga Kuvây-ı Milliye Re'îsi tarafından taleb ve ricâ ve cevâba intizâr olunmakta olduğu iş'âr edilmekle cevâben yazılan şifre sûreti zîre derc olundu. İcâbının 'âcilen îfâ ve emr ü inbâsına müsâ'ade buyurulması ma'rûzdur.

Sûret

C[evâb]. 20 Teşrîn-i sânî sene [13]35 [ve] 17 Teşrîn-i sânî sene [13]35 şifreli telgrafnâme-i cevâbînîzde her türlü ihtimâlâta karşı tedâbîr-i mü'essire ittihâz olunduğu bildirildiği hâlde şimdi bin neferin teslîhi hakkındaki teklîf mûcib-i ta'accübdür. İngilizlerin merkez-i işgâli olan Kal'a'da[285] eşhâsı teslîhe 'â'id bir mütâla'anın şüyû'u bile hatırlı bir keyfiyettir. Ma'amâfih esliha ve cebhânenin kâffesine ma'lûm olduğu üzere İngilizler tarafından vaz'-ı yed edildiğinden burada öyle şeylerin nâm ve nişânı yoktur. Yalnız tahattur olunmak îcâb eder ki kazâya bidâyet-i muvâsalat-ı vâlâları sıralarında Çerkeslerle Türkler beyninde bir hâdise-i mü'ellime vukū'una ramak kalmıştı. Kazâ Çerkeslerinin eşkıyâya mu'âvenet ve yataklık edecek-

[284] محسوس

[285] Metindeki Kal'a, Kal'a-i Sultâniye'nin kısaltılmış biçimidir. Burası, günümüzdeki Çanakkale'dir.

lerine ihtimâl verilemediği gibi kendilerine karşı harekete hâzırlanmak da oldukça uyutulmuş bir fitneyi uyandırmak kabîlinden olur. Keyfiyet Bâb-ı 'alî'ye 'arz edilmiştir. Makâm-ı livânın 17 Teşrîn-i sânî sene [13]35 şifre telgrafındaki ahkâmına tevfîk-ı hareket olunması evvelâ Kuvây-ı Milliye Re'isi'nin hüviyeti hakkında 'âcilen ma'lûmât i'tâsı.

Sıra nu. 40

BOA., BEO., nu. 345.166, lef: 14

Bâb-ı 'âlî
Dâhiliye Nezâreti
Kalem-i Mahsûs
8472
212

Mahrem.

Huzûr-ı sâmî-i cenâb-ı Sadâret-penâhîye

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir ki,

23 Teşrîn-i sânî sene [1]335 târîhli ve 8467 numaralı tezkire-i çâkerîye zeyldir.

Susığırlık Nâhiyesi Müdîri'nin siyâk-ı iş'ârâtına nazaran kendisinin Ahmed Anzavur Bey'le fi'ilen müşterek olduğu anlaşıldığı gibi muslihâne teşebbüsâtla maksadından vâz geçmeyen ve bu husûsta ısrâr eyleyen Ahmed Anzavur'un harekât-ı vâkı'asında devâmı hükûmetin za'fını mûcib olacağı ve bu hâlden bi'l-hâssa Yunanlıların istifâde ederek Balıkesir ve havâlîsine tecâvüzâtta bulunmaları melhûz olduğu Harbiye Nezâret-i celîlesinden iş'âr olunması üzerine müdîr-i mûmâileyhin teşebbüsât ve harekât-ı mebhûs-ı 'anhâda dahl ve iştirâki olup olmadığı Karesi Mutasarrıflığı'ndan sorulmuş ve Ahmed Anzavur teşebbüsâtında yine ısrar ettiği takdîrde işin daha ziyâde peydây-ı vahâmet etmesine meydân bırakılmayarak âsâyiş-i livânın bir ân evvel takrîri içün cihet-i 'askeriye ile bi'l-ittihâd tedâbîr-i mâni'a ittihâzı 'ilâveten tavsiye olunmuş idi. Bu kerre cevâben gelip sûretleri leffen takdîm kılınan iki kıt'a telgrafnâmede Susığırlık Nâhiyesi Müdîri Hüseyin Efendi'nin teşebbüsât ve harekât-ı vâkı'a ile iştirâki mahsûs[286] olmadığı ve Ahmed Anzavur Bey'e gelince mûmâileyhin ve

[286] محسس

rüfekâsının Bandırma Kazâsı dâhilinde yeniden muhill-i âsâyiş ba'zı teşebbüsâtta bulundukları kā'immakāmlıktan bildirilmesi üzerine fırka kumandanlığı bi'l-müzâkere tedâbîr-i mâni'a ittihâzıyla yeniden bir hâdisenin vukū'una meydân verilmemesine çalışılacağı dermiyân kılınmış ve tebliğ-i sâbık vechle cihet-i 'askeriye ile bi'l-ittihâd ihlâl-i âsâyişe mütecâsir olacakları hakkında ta'kībât-ı şedîde icrâsiyle sükûn ve huzûru muhil ahvâle kat'en imkân bırakılmaması zımnında mutasarrıflığa cevâben vesâyâ îfâ olunduğu gibi Harbiye Nezâret-i celîlesine iş'âr-ı keyfiyet kılınmış olmağla ol bâbda emr ü fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî 1 Rebî'ü'l-evvel sene [1]338
ve
fî 24 Teşrîn-i sânî sene [1]335

Dâhiliye Nâzırı nâmına
Münteşâr
Bende
Keşfî[287]

Sıra nu. 41

BOA., BEO., nu. 345.166, lef:15

Bâb-ı 'âlî
Dâhiliye Nezâreti
Kalem-i Mahsûs
8476
216

Mahrem.

Huzûr-ı sâmî-i cenâb-ı Sadâret-penâhîye

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir.

Bugünkü târîhli diğer tezkire-i çâkerîye zeyldir.

Ahmed Anzavur'un ma'iyetindeki kuvvetle Gönen merkez kazâsı dâ'ire-i hükûmetini ve telgrafhânesini işgāl ettiği ve me'mûrîn-i mahalliyenin el-yevm nerede olduklarının bilinemediği Bandırma Kā'immakāmlığı'ndan iş'âr olunduğundan ve makine başına celb edilen mûmâileyhe

[287] Devlet Şûrâsı Kâtipliği, Bursa Valiliği ve Dahiliye Nezâreti Müsteşarlığı'nda bulunmuş olan Ahmet Keşfî için bk. Kâmil Erdeha, *Millî Mücadelede Vilâyetler ve Valiler*, İstanbul 1975, s. 344-48.

vesâyâ ve nasâ'ih-i lâzime icrâ edilmiş ise de teşebbüsâtında musır olduğu anlaşıldığından bahs ile bu bâbda tedâbîr-i lâzime ittihâz ve icrâsı içün Bandırma'da bulunan Ondördüncü Kolordu Kumandanlığı'yla Balıkesir'deki Altmışbirinci Fırka Kumandanlığı'na iş'âratta bulunulduğu Karesi Mutasarrıflığı'ndan telgrafla bildirilmiş ve Harbiye Nezâret-i celîlesine izbâr-ı keyfiyet olunduğu gibi cihet-i 'askeriye ile müttehiden tedâbîr-i lâzime ittihâz ve ta'kîbât-ı şedîde icrâ olunarak bu misillü vakāyi'in 'adem-i tekerrürü esbâbının istihsâli mutasarrıflığa cevâben tavsiye kılınmış olmağla ol bâbda emr ü ferman hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî 1 Rebî'ü'l-evvel sene [1]338 — Dâhiliye Nâzırı

ve — Bende

fî 24 Teşrîn-i sânî [1]335 — Mehmed Şerîf

Sıra nu. 42

BOA., BEO., nu. 345.166, lef: 16

Bâb-ı 'âlî
Dâhiliye Nezâreti
Kalem-i Mahsûs
8502
219

Mahrem.

Huzûr-ı sâmî-i cenâb-ı Sadâret-penâhîye

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir ki,

24 Teşrîn-i sânî sene [1]335 târihli ve 8476 numaralı tezkire-i çâkerâneme zeyldir.

Ahmed Anzavur tarafından Gönen Kā'immakāmı'nın tevkîf ve Müdde'î-i 'Umûmî ile Jandarma Kumandanı'nın 'azl edildiği ve hükûmet konağı ve dâ'ire-i 'askeriye ile kasabanın yağma ve habshânenin tahliye olunduğu ve âhâlîden maktûl dahi mevcûd olup ahâlî galeyânda ve hükûmetten mu'âvenet talebinde bulunduğu mahall-i mezkûrdan gelen yolcuların ifâdesine 'atfen Karesi Mutasarrıflığı'ndan şimdi alınan telgrafnâmede bildirilmiş ve şeref ve haysiyet-i hükûmetin muhâfazası ve sükûn ve âsâyi-

şin te'mîni ile berâber ahvâl-i mümâselenin men'-i tekerrürü içün cihet-i 'askeriyece tedâbîr-i lâzime ve mü'essire ittihâzı Harbiye Nezâret-i celîlesine kemâl-i ehemmiyetle yazılmış olmağla ol bâbda emr ü fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî 3 Rebî'ü'l-evvel sene [1]338 — Dâhiliye Nâzırı

ve — Bende

fî 26 Teşrîn-i sânî sene [1]335 — Mehmet Şerîf

Sıra nu. 43

BOA., BEO., nu. 345.166, lef: 16/1

Bâb-ı 'âlî
Dâhiliye Nezâreti
Kâlem-i Mahsûs

Karesi Mutasarrıflığı'ndan vârid olan 23 Teşrîn-i sânî sene [1]335 târîhli ve 12286/962 numaralı tahrîrâtın sûretidir.

Mütekaddim 23 Teşrîn-i sânî sene [1]335 târîhli şifre telgrafnâme-i çâkerâneme lâhikadır.

Gönen merkez kazâsı hükûmetini ve telgrafhânesini ahîren işgâl eden Ahmed Anzavur Bey'le bu mes'ele hakkında başkaca Bandırma Kā'immakāmlığı'yla makine başında cereyân eden muhâbereyi ihtivâ eden telgrafnâmelerin sûretleri meşmûl-i nazar-ı sâmîleri buyurulmak üzere leffen takdîm kılınmağla ol bâbda.

Sıra nu. 44

BOA., BEO., nu. 345.166, lef: 16/2

Bâb-ı 'âlî
Dâhiliye Nezâreti
Kalem-i Mahsûs

Karesi Mutasarrıflığı'nın 26 Teşrîn-i sânî sene [1]335 târîh ve 12286/979 numaralı tahrîrâtı sûretidir.

Ahmed Anzavur Bey'in hakkında bu kerre de Bandırma Kā'immakāmlığı'ndan alınan 25 Teşrîn-i sânî sene [1]335 târîhli şifre telgrafnâme-

nin mahlûl sûreti leffen takdîm ve cihet-i 'askeriyenin dahi Ahmed Bey'in bu bâbdaki harekâtından ma'lûmâtdâr edildiği 'arz olunur. Ol bâbda.

Bandırma Kā'immakāmlığı'nın 25 Teşrîn-i sânî sene [1]335 târîhli şifresi sûretidir.

Ahmed Anzavur elli altmış süvârî ile cum'a ertesi günü Gönen Kazâsı'na dâhil olarak evvelâ hükûmet ve telgrafhâneyi, 'askerî debboyu, dâ'ire-i belediyeyi işgâl ederek bir takım ahâlî-i mutî'ayı darb ve işkence edip bu işkenceden müte'essiren Gönenli 'Alî Hoca vefât ettiği ve Belediye Re'îsi Tevfîk Efendi de kendisine ta'arruz edileceğini anlayarak firâr ettiği ve Gönen Jandarma Kumandanı Mülâzım-ı evvel Ziyâ Efendi[288] ve me'mûrîn-i sâ'ire de taht-ı tevkîfe alındıklarını ve merkûm 'avenesini tezyîd ederek Gönenli Berzekoğlu[?] Hacı Tahsîn ve Lâz Mustafa Efendilerin manifatura mağazalarıyla sâ'ir mağazaları yağma ettikleri ve geceleri hâne be-hâne dolaşan 'avenesi para ve mücevherât ve zî-kıymet eşyâ cem' ve iddihâr etmekte oldukları ve el-yevm eşkıyânın kuvveti yüzelli veyâ ikiyüz râddesinde bulunduğu teşkîlâtını tezyîd ve tevsî' etmek içün ne içeriden dışarıya ne de taşradan kasaba dâhiline hiç bir ferdin duhûl ve hurûcuna mâni' oldukları ve kasaba-i mezkûrenin el-yevm taht-ı tehlikede bulunduğu cihetle eşkıyâdan tahlîsi ve tathîri elzem bulunduğundan tedâbîr-i serî'a ittihâzı jandarma kumandanlığından verilen müzekkire üzerine 'arz olunur.

Sıra nu. 45

BOA., BEO., nu. 345.166, lef: 17

Bâb-ı 'âlî
Dâhiliye Nezâreti
Kalem-i Mahsûs
8513
227

Huzûr-ı sâmî-i cenâb-ı Sadâret-penâhîye

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir.

26 Teşrîn-i sânî sene [13]35 târîh ve 219/8502 numaralı tezkire-i çâkerîye zeyldir.

[288] Mülâzım-ı evvel Ziya (Şahan) Efendi, jandarma albaylığından emekli oldu. Fazla bilgi için bk. Özer,*a.e.*, s. 57 vd.

Gönen'in Ahmed Anzavur tarafından işgâl olunduğu ve orduya mu'âvenet olmak üzere Kuvây-ı Milliye'den birkaç yüz efrâdın bi't-teslîh hudûd-ı kazâya gönderilmesi Ondördüncü Kolordu Kumandanlığı'ndan Biga Kuvây-ı Milliyesi'ne bildirilmesiyle kuvây-ı mezkûre tarafından istihzârâtta bulunulmakta olduğu iş'âr-ı mahallîye 'atfen Kal'a-i Sultâniye Mutasarrıflığı'ndan bâ-telgrafnâme iş'âr edilmiş ve Harbiye Nezâret-i celîlesine de ma'lûmât verilmiş olmağla ol bâbda emr ü fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî [5] Rebî'ü'l-evvel sene [1]338
ve
fî 28 Teşrîn-i sânî sene [1]335

Dâhiliye Nâzırı nâmına
Müsteşâr
Bende
Keşfî

Sıra nu. 46

BOA., BEO., nu. 345.166, lef: 18

Bâb-ı 'âlî
Dâhiliye Nezâreti
Kalem-i Mahsûs
8536
238

Mahrem.

Huzûr-ı sâmî-i cenâb-ı Sadâret-penâhîye

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir.

27 Teşrîn-i sânî [13]35 târîhli ve 8513/227 numaralı tezkire-i çâkerîye zeyldir.

Anzavur'un Gönen ve Manyas cihetlerinden topladığı kuvvetlerle Biga Kazâsı'ndaki Çerkesleri müstashiben Biga'ya hücûm ederek Kara Hasan[289] çetesini urmak emelinde olduğunun Altmışbirinci Kolordu Kuman-

[289] Kara Hasan, eşkıyalık yaparken affedildi. Biga'daki Kuvây-ı Milliye hareketini destekledi. Ancak zaman zaman kanundışı işlere yeltenince Köprülülü Hamdi Bey tarafından öldürtüldü. Fazla bilgi için bk. Güven, *a.e.*, s. 16 vd.; Özer, *a.e.*, s. 68 vd.; İğdemir, *a.e.*, s. 72-73, 82-85.

danlığı'nın orduya vâki' olan iş'ârıyla te'eyyüd eylediği ve mezkûr ordu kumandanlığının talebi üzerine mahallî ahz-ı 'asker şu'besi vâsıtasıyla Kuvây-ı Milliye'den ikiyüz neferin bi't-teslîh kazâ hudûduna gönderildiği ve Anzavur'un ilkâ'âtiyle Çerkeslerle Türkler beyninde beliren husûmet izâle edildikten başka Çerkeslerle kazâyı muhâfaza ve lede'l-hâce mukâvemet husûsunda ittihâd husûle geldiği ve Biga'da ayrıca kuvvet bulundurulmakta olduğu sebk eden istîzâha cevâben Biga Kā'immakāmlığı'ndan iş'âr ve mahallî jandarmasının livâdan takviyesi lüzumu 'ilâveten izbâr olunduğu Kal'a-i Sultâniye Mutasarrıflığı'ndan bu kerre bildirilmiş ve ahz-ı 'asker şu'besi vesâtetiyle Kuvây-ı Milliye'den ikiyüz neferin teslîh ve sevkı hakkındaki ordu kumandanlığının talebi câlib-i dikkat görülerek Harbiye Nezâret-i celîlesine iş'âr-ı keyfiyet edilmiş olmağla ol bâbda emr ü fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî 7 Rebî'ü'l-evvel sene [1]338
ve
fî 30 Teşrîn-i sânî sene [1]335

Dâhiliye Nâzırı
Bende
Mehmed Şerîf

Sıra nu. 47

BOA., BEO., nu. 345.166, lef: 19

Bâb-ı 'âlî
Dâhiliye Nezâreti
Kalem-i Mahsûs
8555
249

Huzûr-ı sâmî-i hazret-i Sadâret-penâhîye

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir.

30 Teşrîn-i sânî sene [1]335 târîhli ve 8536 numaralı tezkire-i çâkerîye zeyldir.

Gönen merkez kazâsı dâ'ire-i hükûmetini ve telgrafhânesini işgâl eden Ahmed Anzavur Bey'le ve bu mes'ele hakkında Bandırma Kā'immakāmlığı'yla makine başında cereyân eden muhâberâtı hâvî Karesi Mutasarrıflı-

ğı'ndan alınan tahrîrât ile melfûflarının sûretleri Gönen Kazâsı'nın sûret-i işgâlini mutazammın olarak mezkûr kā'immakāmlıktan çekilip mutasarrıflıktan ahîren ba-tahrîrât gönderilen telgrafnâme sûretiyle berâber leffen takdîm kılınmış olmağla ol bâbda emr ü fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî 7 Rebî'ü'l-evvel sene [1]338
ve
fî 1 Kânûn-ı evvel sene [1]335

Dâhiliye Nâzırı nâmına
Müsteşâr
Bende
Keşfî

Sıra nu. 48

BOA., BEO., nu. 345.166, lef: 19/1

Bâb-ı 'âlî
Dâhiliye Nezâreti
Kalem-i Mahsûs

Bandırma'da bulunan Mülkiye Müfettişliği'nden alınan fî 1 Kânûn-ı evvel sene [13]35 târîhli telgrafnâmenin sûretidir.

Dün Kirmasti civarında Anzavur ile Kuvây-ı Ta'kîbiye arasında vāki' müsâdemede mûmâileyh ile rüfekāsından ve eşkıyâ ve eşirrây-ı meşhûreden Şâh İsmâ'îl'in maktûl olduğu bugün kolordu kumandanlığından bildirildiği ve netîce hakkında henüz haber verilmediği.

Karesi Mutasarrıflığı'ndan alınan fî 1 Kânûn-ı evvel sene [13]35 târîhli telgrafnâme sûretidir.

Kirmasti Kazâsı'nda Balıkesir Ta'kîb Müfrezesi ile Ahmed Anzavur arasında vukū' bulan müsâdemede Ahmed Bey'in mühim hempâlarından Şâh İsmâ'îl'in meyyiten istîsâl ve diğer rüfekāsından Sagîr ile birkaç kişinin de mecrûhen ve hayyen derdest edildikleri Livâ Jandarma Alay Kumandanlığı'nın ifâdesine 'atfen ma'rûzdur.

Sıra nu. 49

BOA., BEO., nu. 345.166, lef: 20

Bâb-ı 'âlî
Dâhiliye Nezâreti
Kalem-i Mahsûs
8556
248

Mahrem.

Huzûr-ı sâmî-i cenâb-ı Sadâret-penâhîye

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir.

30 Teşrîn-i sânî sene [13]35 târîh ve 8536 numaralı tezkire-i çâkerâneme zeyldir.

Hatların kırıklığından dolayı Bandırma ile muhâbereyi te'mînen ordu kumandanlığının talebi vechle Biga ile Gönen arasında jandarmadan muhâbere postası te'sîs ve Bayramiç cihetlerinde münhezim olan Ahmed Anzavur'u ta'kîb eden kuvvete iltihāk içün kazâ hudûdunda müctemi' Biga kuvvetlerinin hareketleri iş'âr edildiği gibi 'avenesinin dağıldığından merkūmun firârına meydân verilmemesi zımnında sevâhilin taht-ı tarassudda bulundurulması da Biga Kā'immakāmlığı'nın mürâca'atı üzerine îcâb edenlere teblîğ kılındığı Kal'a-i Sultâniye Mutasarrıflığı'ndan bu kerre bildirilmiş olmağla ol bâbda emr ü fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî 9 Rebî'ü'l-evvel sene [1]338 — Dâhiliye Nâzırı

ve — Bende

fî 2 Kânûn-ı evvel sene [1]335 — Mehmed Şerîf

Sıra nu. 50

BOA., BEO., nu. 345.166, lef: 21

Bâb-ı 'âlî

Dâhiliye Nezâreti
Kalem-i Mahsûs
8571
1858

Huzûr-ı 'âlî-i hazret-i Sadâret-penâhîye

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir.

Evvelki gün Kirmasti civârında Anzavur ile Kuvây-ı Ta'kîbiye arasında vâki' olan müsâdemede mûmâileyh rüfekâsından ve eşkıyây-ı meşhûreden Şâh İsmâ'îl'in maktûl olduğu kolordu kumandanlığından bildirildiğine dâ'ir Bandırma'da bulunan Mülkiye Müfettişliği'nden ve 'aynı ma'lûmâtı hâvî Karesi Mutasarrıflığı'ndan alınan telgrafnâmelerin sûretleri manzûr-ı sâmî-i fahîmâneleri olmak üzere leffen takdîm kılındı. Ol bâbda emr ü fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî 9 Rebî'ü'l-evvel sene [1]338 — Dâhiliye Nâzırı

ve — Bende

fî 2 Kânûn-ı evvel sene [1]335 — Mehmed Şerîf

Sıra nu. 51

BOA., BEO., nu. 345.166, lef: 21/1

Bâb-ı 'âlî
Dâhiliye Nezâreti
Kalem-i Mahsûs

Bandırma Kā'immakāmlığı'ndan alınan telgrafnâme sûretidir.

Ahmed Anzavur Gönen'e girmiş, hükûmeti ve telgrafı işgâl etmiş ve hattâ hükûmeti yağma etmiştir. Şimdi makine başında bulunuyor, buraya bir telgraf yazıyor. 'Aynen 'arz etmek üzere makine başına teşrîf buyurulması ma'rûzdur.

Bandırma Kā'immakāmı
Şevkī

Bandırma Kā'immakāmlığı'na verilen cevâb

C[evâb]. Anzavur Ahmed Bey'in telgrafını kolordu kumandanına irâ'e ediniz. Cihet-i 'askeriyece tedâbîr-i tenkîliye ittihâz olunacağı tabî'idir. Zât-ı vâlânızda muhâfaza-i emn ü âsâyişe sarf-ı mâ-hasal gayret etmekle berâber bu bâbda peyderpey ma'lûmât i'tâ ve Gönen Kā'immakāmı'nın da el-yevm nerede bulunduğunu tahkîk ve iş'âr ediniz.

Mutasarrıf
Rızâ

Ahmed Anzavur Bey tarafından çekilip makine başında alınan telgraf sûretidir[289a].

Bir aya karîb Karesi havâlîsinde ne fikre ve ne maksada mebnî dolaştığımı ve Karesi'ye gelmek ârzûsunda bulunduğumu mufassal raporla Da'vâ Vekîli Sa'îd Bey vâsıtasıyla ve telgrafla 'arz etmiştim. Bunların vusûl bulup bulmadığını lütfen anlatınız.

Ahmed Anzavur

Ahmed Anzavur Bey'e verilen cevâb

Sa'îd Bey raporunuzu 'aynen getiremediğinden me'âlen bildirdi. Dâhiliye Nezâret-i celîlesine keyfiyetin tekmîl safahâtını 'arz ediyorum. Alınan cevâblarda islâm ve dîn kardeşlerimiz arasında beyhûde sefk-i dimâya mahal bırakılmayarak hod-be-hod teşebbüs ettiğiniz şu hareketten ferâgat olunmasının ve bu hâlin devâmı ma'âz-Allah âsâyişsizlik bahânesiyle buraların da ecnebî işgâli altına alınmasına sebeb olabileceğinin taraf-ı behiyelerine teblîğini emr buyuruyorlar. Ana tevfîk-ı hareketle muhill-i sükûn ve âsâyiş-i ahvâle meydân verilmemesini bendeniz de bi'l-hâssa ricâ ederim efendim.

Mutasarrıf
Rızâ

Sıra nu. 52

BOA., BEO., nu. 345.166, lef: 21/2

Bâb-ı 'âlî
Dâhiliye Nezâreti
Kalem-i Mahsûs

— Ahmed Anzavur Bey'den alınan telgrafnâme —

İslâm ve dîn kardeşlerimiz arasında onbir seneden beri kan döküp Sultân Hamîd gibi bir pâdişâhı kemâl-i hakâretle tahttan indirip[290] Bulgar

[289a] Anzavurun bu telgrafının bir sureti için bk. GKA., K. 2.482, D. 87-8, F. 12/16.

[290] 1909 yılında, II. Abdülhamit'in tahttan indirilmesi kastedilmektedir.

eşkıyâlarını o pâdişâha mahsûs olan saraylarda yatırıp bunca senelik hânedânın ziynet-i nisvâniyelerini gasb eden islâmiyetin en 'adüvvü olan Bulgar Hükûmeti'nin yapmayacağı fecâyi'i ve muhârebeyi yapan İttihâdcıların selefinizin fermânını yırtıp kemâl-i hakâretle i'âde ettiklerini pek â'lâ bildiğiniz hâlde el-ân onların esîri olarak orada bulunduğunuz 'umûm sancak ahâlîsince ma'lûmdur. Binâ'en'aleyh Sa'îd Bey'le gönderdiğim raporda 'arz ettiğim vechle Hâlid Bey'in köşkünde toplanan hâ'inleri çıkarıp anların yerine raporumda isimleri beyân olunan eşrâfın orada ikâme edilmesini bütün ahâlî-i mazlûme ifâdesiyle 'arz eder olmadığı takdîrde Cenâb-ı Hakk'ın lütf ü keremiyle o 'adâleti Kuvve-i Muhammedi[291] îfa edecektir. Cevâbına intizâr olunur.

İzmit Mutasarrıf-ı Sâbıkı
Ahmed Anzavur

Ahmed Anzavur Bey'e verilen cevâb sûretidir.

Bugün cevâben keşîde eylediğim telgrafnâme-i ahîre lâhikadır.

Beyândan müstağnî olduğu üzere bendeniz burada halîfe-i zî-şânımızın vekîli ve hükûmet-i seniyenin mümessiliyim. Başka hiç bir kuvvetin esîri olmadığım gibi hiç bir tarafa ser-fürû' edecek fitratta değilim. Binâ'en'aleyh bu bâbdaki kanâ'atinizin tashîhini ricâ ederim.

Mutasarrıf

Rızâ

Sıra nu. 53

BOA., BEO., 345.166, lef: 21/3[291a]

Bâb-ı 'âlî
Dâhiliye Nezâreti
Kalem-i Mahsûs

Ahmed Anzavur Bey tarafından Bandırma Kā'immakāmlığı'na çekilip mezkûr kā'immakāmlıktan bir sûreti telgrafla verilen telgrafnâmenin sûretidir.

[291] Bu ibare, metinde Kuvvet-i Muhammedî biçimindedir.

[291a] Bu belgenin bir başka sureti için bk. GKA., K. 2.482, D. 87-8, F. 12/14-15.

Birkaç haftadan beri bu havâlîde dolaşıyorum. Maksad Yunan işgâli nâmı vesîlesiyle Balıkesir'de toplanan bir takım İttihâdcıların başlarına toplamış oldukları eşkıyâları kasaba ve nâhiyelere göndererek cebren para almak vermeyenleri habs ve işkence ve hattâ katl ve kurşuna dizmek gibi ve sevgili pâdişâhımızın fermânıyla gönderilen mutasarrıfları kemâl-i hakâretle i'âde etmek, Yunanîler geliyor diyerek İzmir havâlîndeki ahâlî-i ma'sûmeyi birçok silâh endahtı ile firâr ettirdikten sonra mâllarını gasb etmek hicret ve yola çıktıkları vakt üzerlerindeki eşyâ ve nükûdları almak gibi hilkat-ı Âdem'den bu âna kadar vukū' bulmayan cinâyetlerin bu gürûh-ı esâfilden artık tahammül edilemeyecek bir hâle gelen halkın rü'esâları tarafından da'vet edilerek Karesi Livâsı'na geldim. Ve bütün memleket peygamber vekîlinin etrâfında toplanarak şu mülk ve milleti ve islâmiyeti onbir seneden beri zîr ü zeber eden bu İttihâd cem'iyeti ellerinden halâs edilmek üzere Cenâb-ı Hakk'a [ve] rûhâniyet-i peygamberîye sığınaraktan hareket eden bu mü'minlere karşı toplar, mitralyözler kolordu kumandanı tarafından isti'mâl edilerek ve ba'zı köylere mermî düşürerek mitralyöz kurşunlarıyla köy halkının sabî ve sıbyânlarını nereye kaçıracağını bilemeyerek dağlarda feryâd ü figân ederek bırakan kolordu kumandanı yirmidört sâ'at zarfında o mevki'i terk etmedikten sonra Cenâb-ı Hakk'a sığınan Kuvve-i Muhammed[292] ile geleceğimi ve şimdiye kadar Enver'in[293] parasıyla o hâ'inin şu millet-i islâmiyeye yapmak istediği fenâlık cümlemizce ma'lûmdur. Şimdiye kadar Bandırma'daki İttihâdcıların oradaki harekâtına karşı bizi men' eden Hânedân-ı Saltanat-ı 'Osmâniye'den efendi hazretlerinin orada bulunmasıdır. Bu ifâdelerimi müşârünileyh hazretlerine 'arz ediniz ve bu hâllerin sevgili pâdişâhımıza 'arz etmesini bütün etrâf-ı şehriyâriyelerinde toplanan ahâlî-i mazlûme tarafından istirhâm ediyorlar. Zât-ı 'âlîleri de bu hâle mâni' olmak içün büyük bir fa'aliyette bulunduğunuzu işitiyorum. Bu niyet-i ma'sûmeye ve dîndârâneye karşı hiç bir kuvvetin te'sîr etmeyeceğini kat'iyen anlayarak vâz geçilmesini ve yâhûd iltihâk etmekliğinizi da'vet eder ve Kara Reşîdler, Uzun Çakırlar'ın oradaki kâşâneleri yakın bir zamânda bomba ile yıkılacağını o millet-i ma'sûme Allah'ın lütf ü keremiyle yakın vaktte görecektir.

[292] Bu ibare, metinde Kuvvet-i Muhammed olarak yazılıdır.

[293] Enver Paşa (1881-1922), İttihat ve Terakki'nin önde gelen simalarındandır. Harbiye Nâzırlığı ve Başkumandan Vekilliği görevlerinde bulundu.

Sıra nu. 54

BOA., BEO., nu. 345.166, lef: 22

Bâb-ı 'âlî
Dâhiliye Nezâreti
Kalem-i Mahsûs
8575
254

Huzûr-ı sâmî-i hazret-i Sadâret-penâhîye

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir.

2 Kânûn-ı evvel sene [1]335 târîhli ve 8556 numaralı tezkire-i çâkerîye zeyldir.

Kuvây-ı Milliye ve 'asker müfrezeleri tarafından ihâta edilmiş olan Ahmed Anzavur ile rüfekâsından Çerkes Şâh İsmâ'îl'in vukū' bulan müsâdeme netîcesinde maktûl oldukları rivâyet edilmiş ise de sıhhatı tahakkuk etmediğine ve merkūmun rüfekâsıyla berâber perîşân bir sûrette firâr ederek ta'kīb olunmakta bulunduğuna dâ'ir Hudâvendigâr Vilâyeti'nden bugün alınan 2 Kânûn-ı evvel [1]335 târîhli telgrafnâmenin sûreti manzûr-ı sâmî-i fahîmâneleri olmak üzere leffen takdîm kılınmış ve vilâyetin şu iş'ârı Harbiye Nâzırı paşa hazretleri tarafından da şifâhen te'yîd edilmiş olmağla ol bâbda emr ü fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî 10 Rebî'ü'l-evvel sene [1]338 — Dâhiliye Nâzırı

ve — Bende

fî 3 Kânûn-ı evvel sene [1]335 — Mehmed Şerîf

Sıra nu. 55

BOA., BEO., nu. 345.166, lef: 22/1

Bâb-ı 'âlî
Dâhiliye Nezâreti
Kalem-i Mahsûs

Hudâvendigâr Vilâyeti'nden alınan 2 Kânûn-ı evvel sene [1]335 târîhli telgrafnâme sûretidir.

Bir müddettir maksad-ı ma'lûm üzerine başlarına bir takım efrâd-ı cedîde toplayarak Balıkesir Sancağı dâhilinde dolaşmakta olan ma'hûd Çerkes Ahmed Anzavur'un ahîren Kirmasti Kazâsı'na girmesi üzerine o taraftan gelen Kuvây-ı Milliye müfrezesiyle Kirmasti'deki 'asker müfrezesi evvelki gün merkûmu ihâta ederek vâki' olan müsâdemede Anzavur ile rüfekâsından Çerkes Şâh İsmâ'îl'in maktûl oldukları hikâye olunmuş ise de sıhhatı tahakkuk etmediği ve fakat merkûmun rüfekâsıyla berâber perîşân bir sûrette firâr ederek ta'kîb olunmakta bulunduğu ma'rûzdur.

Sıra nu. 56

BOA., BEO., nu. 345.166, lef: 23

Erkân-ı Harbiye-i 'Umûmiye Dâ'iresi
Şu'be
1
Numara

Harbiye Nâzırı Cemâl Paşa tarafından

Huzûr-ı ma'âlî-mevfûr-ı cenâb-ı Sadâret-penâhîye

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir ki,

Ondördüncü Kolordu'dan mevrûd rapor sûreti huzûr-ı fahîmânelerine 'arz olunur. Ahmed Anzavur'un nâm-ı nâmî-i hazret-i pâdişâhî ile icrââtine me'mûr olduğunu işâ'a ederek icrây-ı hıyânet etmesi ve İstanbul'da münteşir ba'zı gazetelerin bu husûsta yazdığı makālâtın bu işâ'ati takviye etmesi halk nazarında sû'-i te'sîri mûcib olacağı bî-iştibâh görülmekle hükûmet-i mülkiyece işbu işâ'âtin resmen tekzîb ve i'lânını ricâ ederim. Ol bâbda emr ü fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî 13 Rebî'ü'l-evvel sene [1]338 — Harbiye Nâzırı

ve — Cemâl

fî 7 Kânûn-ı evvel sene [1]335

Sıra nu. 57

BOA., BEO., nu. 345.166, lef: 23/1

Mahrem ve zâta mahsûs. Bandırma

593 30/11/[13]35

"Sûret"

Harbiye Nezâret-i celîlesine

Balıkesir Mutasarrıfı Rızâ Beyefendi hakkında 61[.] Fırka Kumandanlığı'ndan mevrûd şifre 'aynen zîrde 'arz edilmiştir. Fırka kumandanlığının mütâla'âtına 'âcizleri de tamâmen iştirâk eder ve mutasarrıflığın bir tekzîb-i resmîde olsun bulunmamasını pek ziyâde şâyân-ı dikkat ve hayret ve te'essüf bulurum. Mutasarrıf Rızâ Beyefendi'nin hakkında Anzavur hâdisesi vesîlesiyle 18/11/[13]35 târîh ve 957 numaralı şifre telgrafnâme-i 'âcizîde de ba'zı ma'rûzâtta bulunmuş idim. Bu şerâ'it dâhilinde mezkûr mutasarrıfın kolordum mıntıkasında devâm-ı istihdâmını fâ'ideden ziyâde muzır 'addeder ve evvelce bu mıntıkada pek nâmûskârâne ve mukdimâne îfây-ı vazîfe ederek 'umûmun teveccüh ve muhabbetini celb ve hükûmetin şeref ve haysiyetini muhâfaza etmiş ve müdâfa'a-i vatan husûsunda ilk 'azm-i millîyi uyandırmış bulunan Mutasarrıf-ı Sâbık Hilmî Bey'in tekrâr ta'yînine ve her hâlde gerek Dâhiliye Nezâreti gerekse Balıkesir Mutasarrıflığı'nca Anzavur'un beyânâtı hakkında resmî bir tekzîbnâme neşrine delâlet-i celîlelerini ehemmiyetle 'arz ve istirhâm eylerim.

14 [.] K[olordu] Kumandanı
Yûsuf 'İzzet

"Sûret" 25578

28/11/[13]35

Anzavur Ahmed şimdiye kadar gezdiği yerlerde zât-ı şâhâne nâmına icrââte me'mûr olduğunu ve bunun içün yedinde fermân mevcûd bulunduğunu i'lân ve işâ'a ile Susığırlık'ta topçu ve nakliye efrâdını terhîs cür'etinde bulunmuş idi. Merkûmun yaptıklarının cezâsı kısmen verilmektedir. Ancak hükûmete tecâvüz, mahbûsları tahliye, ma'sûm ahâlînin mâlını yağma eden bu adamın zât-ı şâhâne nâmına hareket ettiğini i'lân eylediği hâlde hükûmet-i mülkiyenin bunu fi'ilen tekzîb etmek üzere el-ân kat'î bir icrââtte bulunmayarak Susığırlık hâdisesinden sonra nasîhatle yo-

la getirilmesi ve Gönen'e girdikten sonra bile Balıkesir Mutasarrıfı Rızâ Bey'in makine başında kendisiyle bendeniz, zât-ı 'âlîniz ta'bîrleri ile muhâbereye tenezzül etmesi vekîli olduğu zât-ı akdes-i hazret-i pâdişâhîye bir bühtân ve mümessili bulunduğu hükûmetin şerefine girândır. Îfây-ı muktezâsı menût-ı re'y-i sâmîleridir.

61[.] Fırka Kumandanı

Mîralay

Kâzım

Sıra nu. 58

BOA., BEO., nu. 345.166, lef: 24

'Adliye ve Mezâhib Nezâreti

'Umûr-ı Cezâ'iye Müdîriyeti

'Aded

2673

327

Huzûr-ı sâmî-i cenâb-ı Sadâret-penâhîye

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir.

Anzavur Ahmed'in ma'iyetinde üçyüz kadar Çerkes olduğu hâlde Gönen'e ta'arruz edip hükûmet konağını basarak mahkeme kapılarını şikest ve mahbûsları tahliye ve evrâk-ı mahkemeyi perîşân ve emânet dâ'iresindeki eşyây-ı emîriyeyi kâmilen yağma eylediği ve bu sebebden dolayı Teşrîn-i sânînin yirmiikisinden beri mesdûd olan mahkemenin Kânûn-ı evvelin ikisinde küşâd edildiği Karesi Livâsı Müdde'î-i 'Umûmîliği'nin iş'ârına 'atfen Dersa'âdet İstînâf Müdde'î-i 'Umûmîliği'nden izbâr kılınmış olmağla ol bâbda emr ü fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî 17 Rebî'ü'l-evvel sene [1]338

ve

fî 9 Kânûn-ı evvel sene [1]335

'Adliye Nâzırı

Mustafa Nûrî

Sıra nu. 59

BOA., BEO., nu. 345.166, lef: 25

Bâb-ı 'âlî
Dâhiliye Nezâreti
Kalem-i Mahsûs
8772
300

Mahrem.

Huzûr-ı sâmî-i cenâb-ı Sadâret-penâhîye

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir.

24 Kânûn-ı evvel sene [13]35 târîhli ve 299/8766 numaralı tezkire-i çâkerîye zeyldir.

Gönen cihetinde ictimâ' etmiş olan eşhâs-ı müselleha Ahmed Paşa[294] tarafından icrâ edilen nasâyihin te'sîriyle hânelerine 'avdet ettiklerine ve Anzavur'un 'avenesinden derdest olunan üç şakînın ifâdesine göre Anzavur'un beş kadar 'avenesiyle Yunanlılara iltihâk etmek üzere Balıkesir tarafına firâr eylediği anlaşılıp kendisinin derdesti içün lâzım gelenlere ta'lîmât-ı mukteziye i'tâ kılınmış olduğuna dâ'ir Karesi Mutasarrıflığı Vekâleti'nden bu kerre alınan telgrafnâmenin sûreti manzûr-ı sâmî-i fahîmâneleri olmak üzere leffen takdîm kılınmış merkûmun Yunanlılara iltihâk edememesi zımnında ittihâz olunan tedâbîr netîcesinden ma'lûmât verilmesi vekâlet-i mezkûreye cevâben teblîğ olunmuş olmağla ol bâbda emr ü fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî 2 Rebî'ü'l-âhır sene [1]338 — Dâhiliye Nâzırı
ve — Bende
fî 25 Kânûn-ı evvel sene [1]335 — Mehmed Şerîf

[294] Ahmet Fevzi Paşa (1871-1947), İstanbul Muhafızlığı ve Harbiye Nezâreti Müsteşarlığı vazifelerinde bulundu. Fazla bilgi için Berzeg, *a.e.*, c. II, s. 58-60.

Sıra nu. 60

BOA., BEO., nu. 345.166, lef: 25/1

Bâb-ı 'âlî
Dâhiliye Nezâreti
Kalem-i Mahsûs

Karesi Mutasarrıflığı'nın 24 Kânûn-ı evvel sene [1]335 târîhli şifresi sûretidir.

C[evâb] Kânûn-ı evvel sene [1]335 şifreye.

Gönen cihetinde ictimâ' etmiş olan eşhâs-ı müsellehanın Mîrlivâ Ahmed Paşa tarafından edilen nasâyihin te'sîriyle 'avdetlerini müte'âkıb ma'iyetinde ancak yedi sekiz kişi kalan sakī Anzavur'un efrâd-ı ma'iyetinden derdest olunan üç şakînın ifâdesine nazaran Anzavur'un beş kadar 'avenesiyle Yunanlılara iltihâk etmek üzere Balıkesir tarafına firâr ettiği anlaşılması üzerine derdesti içün îcâb eden mahallerde tertîbât-ı lâzime alınmış ise de henüz izi bulunamamış ve merkûmun Yunanlılara ilticâsına meydân verilmemesi içün İvrindi ve Soma ve Akhisar mıntıkaları kumandanlıklarına ta'lîmât verilmiş olduğu Altmışbirinci Fırka Kumandanlığı'ndan ifâde kılınmış ve livâca da tedâbîr-i lâzime ittihâz edilmiş bulunduğu ma'rûzdur.

Sıra nu. 61

BOA., BEO., nu. 345.166, lef: 26

Bâb-ı 'âlî
Dâhiliye Nezâreti
Kalem-i Mahsûs
8797
308

Huzûr-ı sâmî-i cenâb-ı Sadâret-penâhîye

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir.

25 Kânûn-ı evvel sene [13]35 târîhli ve 8772/300 numaralı tezkire-i çâkerîye zeyldir.

Ahmed Anzavur'un Yunanîlere ilticâsına meydân verilmemek üzere kolorduca tedâbîr-i lâzime ittihâz olunduğu ve merkûmun dört refîkı ile

Susığırlık dâhilinde görülüp ta'kîbâta devâm edilmekte bulunduğu Karesi Mutasarrıflığı Vekâleti'nden cevâben bildirilmiş olduğu gibi ahîren alınan telgrafnâmede de Ahmed Anzavur'un onaltı nefer hempâsıyla şehr-i hâlin yirmibeşinci günü sabahleyin Manyas dâhilinden geçtiği haber alınması üzerine kendisiyle rüfekâsının tenkîlleri içün tedâbîr-i lâzime ittihâz olunmakla berâber fırka ve kolordu kumandanlıklarına da ma'lûmât i'tâ kılındığı ve mîr-i merkûmun 'avenesinden ve Kirmasti hâdisesinin fâ'illerinden bulunan Dâvud çetesinin Kebsud Nâhiyesi'nin Bektaşlar Karyesi Geçidi'nden bi'l-mürûr Kirmasti'nin Soğucak karyesi istikâmetine doğru sarktığı ta'kîb müfrezesinin iş'ârıyla te'eyyüd etmesine binâ'en mütekâbil ta'kîbât icrâ olunmak üzere keyfiyetin Hudâvendigâr Vilâyeti'ne teblîği lüzûmu ityân kılınmış ve mûcebince vilâyet-i mezkûreye vesâyâ îfâ edildiği gibi Harbiye Nezâret-i celîlesine de ma'lûmât verilmiş olmağla ol bâbda emr ü fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî 6 Rebî'ü'l-âhır sene [1]338 — Dâhiliye Nâzırı

ve — Bende

fî 29 Kânûn-ı evvel sene [1]335 — Mehmed Şerîf

Sıra nu. 62

BOA., BEO., nu.345.166, lef: 27

Hulâsa

Dâhiliye Tezkiresi

Ahmed Anzavur Bey'in ma'iyetinde Şâh İsmâ'îl ve Kadîr ve Dâvud ve Canbazlı Hakkı ve Elkesenin Nûrî çeteleri de olduğu hâlde bunlar ile müfreze-i 'askeriye arasında vukū' bulan müsâdemede çete efrâdından yirmi kişi maktûl düşerek diğerlerinin münhezimen firâr eyledikleri ve maktûlîn miyânında eşirrâdan Kâzım Bey ile Boğazköylü Kemâle'd-dîn'in ve Susığırlıklı Tâhir'in bulunduğu ve esnây-ı firârda Göbel civârında yirmi kişilik bir müfreze-i 'askeriyenin pususuna uğrayarak orada da bir maktûl ve iki mecrûh verdiği ve ayrıca üç kişi de hayyen elde edildiği ve müte'arrızların öteye beriye dağılarak el-yevm hiç bir vukū'ât olmadığı Karesi Mutasarrıflığı'ndan Dâhiliye Nezâret-i celîlesine vârid olup sûretleri bâ-tezkire tevdî' buyurulan telgrafnâmelerde izbâr kılınmaktadır.

Sıra nu. 63

BOA., BEO., nu. 345.286

Sadâret-i 'Uzmâ Mektûbî Kalemi

16 Rebî'ü'l-evvel sene [1]338
10 Kânûn-ı evvel sene [1]335

Harbiye Nezâret-i celîlesine,

Gönen harekâtı içün Bandırma'ya gelen Biga Kuvây-ı Milliye efrâdının yolda Şâh İsmâ'îl'in zevcesine 'â'id çiftlikten ve Çerkes Hasan'dan gasb ettikleri bârgîrleri i'âdeden imtinâ' etmekte olmaları Çerkesler arasında tecemmü'âtı ve galeyânı intâc eylediği ve hükûmetçe bu işin halline muvaffak olunamaz ise bir mes'ele daha zuhûrundan endîşe edilmekte olduğu gibi Gönen'e müteveccihen hareketleri haber verilen bu kuvvetin yolda Çerkesler ile müsâdemesi ihtimâli bulunduğu ve Gönen hükûmetinin Bandırma'dan tahrîk edilen kuvvet tarafından bi'l-istirdâd me'mûrîn-i hükûmetin vazîfelerine başladıkları Bandırma'da bulunan mülkiye müfettişinin iş'ârına 'atfen Dâhiliye Nezâret-i celîlesinden bâ-tezkire izbâr olunmuş ve sûret-i iş'âr câlib-i nazar-ı dikkat bulunmuş olmağla nezâret-i celîlelerince de îcâb-ı hâlin 'âcilen îfâsına himmet.

Bâ-işâret-i 'aliye.

Sıra nu. 64

BOA., BEO., nu. 345.286, lef: [1]

Erkân-ı Harbiye-i 'Umûmiye Dâ'iresi

Şu'be

1

Numara

6660

Gâyet mahrem.

Harbiye Nâzırı Cemâl Paşa tarafından.

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir ki,

Beyne'l-müslimîn kan dökülmesine ve memleket âsâyişinin büsbütün fenâ bir hâl kesb etmesine meydân verilmemek içün Ahmed Anzavur'un

ma'iyetiyle Susığırlık'tan Demirkapı'ya hareketinden sonra mes'elenin muslihâne bir sûrette hal edilmesi husûsunda Dâhiliye Nezâret-i celîlesinin mütâla'ası muvâfık görülerek ol sûretle teblîgât îfâ edilmişti. Buna cevâben Ondördüncü Kolordu'dan mevrûd şifre sûreti pek ziyâde câlib-i nazar-ı dikkat görülmekle huzûr-ı fahîmânelerine takdîm kılınmıştır. Ol bâbda emr ü fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî 26 Safer sene [1]338 — Harbiye Nâzırı

ve — Cemâl

fî 20 Teşrîn-i sânî sene [1]335

Sıra nu. 65

BOA., BEO., nu. 345.286, lef: [2][295]

Erkân-ı Harbiye-i 'Umûmiye Dâ'iresi

Şu'be

1

Numara

6641

Sûret

Soma'dan:

Harbiye Nezâreti'ne

C[evâb] Erkân-ı Harbiye Birinci Şu'be 15 numara fî 15 Teşrîn-i sânî sene [13]35 târîhli emr-i telgrafı:

1 — Ahmed Anzavur nâm şakînın mutlakā Dersa'âdet'te pek yüksek mehâfilin birisi tarafından müretteb mukābil bir hareket-i ihtilâliye ve siyâsiyenin fedâkâr âleti olduğu tahakkuk etmiştir. Son def'a fî 12 Teşrîn-i sânî sene [1]335 günü Susığırlığı'na geldiği vakt buradaki topları kendilerine aldıktan sonra 'askerin kendisine iltihāk ettiğinden ve İttihâdcı manevrası olan Kuvây-ı Milliye 'aleyhine yürümeğe başladığından ve buna da muvaffak olacağından bahsle keyfiyetin ol sûretle zât-ı akdes-i hazret-i pâ-

[295] Bu belgenin bir başka yayını için bk. *Harp Tarihi Vesikaları Dergisi*, nu. 11, Vesika nu. 272.

dişâhîye 'arzını yazdığı bir telgrafla Dâhiliye Nâzırı Şerîf Paşa hazretlerinden ricâ etmiştir ve bu mel'ûn adam ahâlîye karşı beyânâtta zât-ı hazret-i pâdişâhî cânibinden me'mûren gönderildiğini söylemek sûretiyle ahâlîyi iğfâle çalışmaktadır.

2 — Ahmed Anzavur'u tarîk-ı insâfa da'vet etmek ve beyne'l-islâm sefk-i dimâya meydân vermemek içün göstermiş olduğum i'tidâli [Balı]kesir[296] Redd-i İlhâk Hey'et-i Merkeziyesi tarafından yapılan teşebbüsât-ı samîmiye bi'l-'akis kendisine bu ikinci def'aki hareketi icrâ içün vakt kazandırmıştır. Fi'l-hakîka Teşrîn-i sânî mebâdisindeki birinci Susığırlık hâdisesinden sonra beyne'l-islâm mukāteleyi intâc etmemek ve bu hareketlerden düşmanlarımızın istifâdesine mâni' olmak için sûret-i mahsûsada Ahmed Anzavur'a bir zât gönderilmiş ve bu bâbda birçok vesâ'ık ve delâ'il de irâ'e edilerek bu hareketlerin vatana ihânetten başka bir şey' olmadığı îzâh edilmiş ve buna mukābil iğfâl olunmuş olduğu ve bu hareketlerden artık kat'iyen ferāgat ettiğini ve cebhede bir kumanda der'uhde edeceğini ifâde etmesi üzerine bu husûsâtı lâyıkıyla tesbît ve karârlaştırmak üzere ta'kībattan sarf-ı nazar olunmuş idiyse de gönderilen ikinci hey'ete mülâkī olmayarak bu def'aki teşebbüsât-ı hâ'inânede bulunmağa ictisar etmiştir. Artık fikr ü maksadını hükûmet-i hâzıranın siyâset-i dâhiliye ve hâriciyesine karşı tamâmen hilâfgîr olduğunda zerre kadar şübhe bırakmamış[297] ve orduyu infisâha uğratmak meb'ûsân intihâbına mâni' olmak ve vatan müdâfa'asından başka bir endîşesi olmayan Kuvây-ı Milliye'yi dağıtmak üzere bi'l-fi'il kıyâm ve ihtilâlde bulunmuş ve bu def'a kendi 'aleyhine sevk edilen 'askerî müfrezelerimize de müsellehan mukābele ve mukāvemet eylemiştir.

3 — Binâ'en'aleyh, Ahmed Anzavur'un gerek şahsî gerekse efkâr-ı le'îmânesi ancak şiddetle tedmîr ve te'dîbe lâyıktır ve etrâfa tevessü'e pek ziyâde müsta'id olan bu nev' hareketler de bidâyetlerinde şiddetle bertaraf edilmediği takdîrde ma'âz-Allah-ı te'alâ tasavvur edilemeyecek derecede vahîm netâyic zuhûra geleceğini kemâl-i ehemmiyetle 'arz eylerim.

Fî 17 Teşrîn-i sânî sene [1]335 Ondördüncü Kolordu Kumandanı

Vürûdu fî 18 minhü. Mîrlivâ

Yûsuf 'İzzet

[296] Bu kelime, metinde كسر biçiminde geçmektedir.

[297] Bu kelime, metinde bırakmış biçimindedir.

Sıra nu. 66

BOA., BEO., nu. 345.286, lef: [3]

Bâb-ı 'âlî
Dâhiliye Nezâreti
Kalem-i Mahsûs
8592
259

Huzûr-ı sâmî-i cenâb-ı Sadâret-penâhîye

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir.

Gönen harekâtı içün Bandırma'ya gelen Biga Kuvây-ı Milliye efrâdının yolda Şâh İsmâ'îl'in zevcesine 'â'id çiftlikten ve Çerkes Hasan'dan gasb ettikleri bârgîrleri Bandırma Kā'immakāmlığı'nın teşebbüsâtına rağmen i'âdeden imtinâ' etmekte olmaları Çerkesler arasında tecemmü'âtı ve galeyânı intâc eylediği Erdek Kā'immakāmlığı'nın iş'ârından ve Manyas'ta bulunup Anzavur'un harekâtına iştirâkten bugüne kadar ictinâb etmiş bulunan eşkıyây-ı meşhûre-i müste'meneden Şevket Bey tarafından Bandırma Kā'immakāmlığı'na çekilen telgrafnâme ve mündericâtından anlaşılmakta ve hükûmetçe bu işin halline muvaffak olunamadığı takdîrde ikinci bir mes'elenin zuhûrundan endîşe edilmekte olduğu ve Gönen'e mütevecciheh hareket ettikleri haber verilen bu kuvvetin yolda Çerkeslerle müsâdemeleri ihtimâli dermiyân kılınmakta bulunduğu ve Anzavur tarafından işgâl edilmiş olan Gönen hükûmetinin Bandırma'dan tahrîk edilen kuvvet tarafından istirdâd edilerek me'mûrîn-i hükûmetin vazîfelerine başladıkları Bandırma'da bulunan Mülkiye Müfettişliği'nden bildirilmiş ve Harbiye Nezâret-i celîlesine de iş'âr-ı keyfiyet olunmuştur. Ol bâbda emr ü fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî [11] Rebî'ü'l-evvel sene [1]338
ve
fî 5 Kânûn-ı evvel sene [1]335

Dâhiliye Nâzırı
Bende
Mehmed Şerîf

Sıra nu. 67

BOA., BEO., nu. 345.286, lef: [4]

Bâb-ı 'âlî
Dâhiliye Nezâreti
Kalem-i Mahsûs
8682
282

Mahremdir.

Huzûr-ı sâmî-i hazret-i Sadâret-penâhîye

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir.

Ahmed Anzavur'un altmış kadar 'avenesiyle Gönen'in Sızı karyesi civârında olduğu istihbâr edilmesi üzerine mûmâileyhe karşı Gönen'deki nizâmiye kuvvetiyle Kuvây-ı Milliye sevk edilmiş ise de Biga'dan gelen ve yegâne müstesnâ bir hâl ve vaz'iyet olmak üzere hükûmetin ve kolordunun hattâ Müdâfa'a-i Milliye Karesi Hey'et-i Merkeziyesi'nin hükm ü nüfûzu hâricinde 'addedilen Subhî ve Kara Hasan nâmlarındaki eşkıyây-ı kadîme kumandasında bulunan seksen kişilik Kuvve-i Milliye mûmâileyh Anzavur'un 'aleyhine hareket edeceği yerde ba'zı hâdisât-ı sâbıkanın intikāmını almak fikr ü maksadıyla Çerkes köylerine giderek yağmagerliğe başladıkları ve Çerkeslerle bu çete arasında ve bu çeteyi tazyîk eden diğer bir Arnavud milis kuvveti beyninde müsâdeme vukū' bularak netîcesi henüz mechûl bulunduğu ve Gönen'den Anzavur 'aleyhine hareket ettirilmiş olan kuvvetin de Kara Hasan çetesi ile birleşerek müsâdemeye tutuştuğu ve bu sûretle Gönen havâlisinde Türklük ve Çerkeslik mes'elesinin pek hâd bir şekl aldığı anlaşıldığına dâ'ir Ondördüncü Kolordu Kumandanlığı'ndan alınıp Harbiye Nezâret-i celîlesinden bâ-tezkire gönderilen telgrafnâmelerin sûretleriyle nezâret-i müşârünileyhâdan cevâben yazılan emrnâmenin sûreti manzûr-ı sâmî-i fahîmâneleri olmak üzere leffen takdîm kılınmıştır. Anzavur mes'elenin bidâyet-i tahaddüsünden beri sebk eden iş'ârât-ı mütevâliye-i çâkerânemle de sâbit olduğu üzere makām-ı nezâret-i 'âcizîye bu vak'anın tevsî'-i dâ'ire-i sirâyet edememesi içün bir taraftan her türlü tedâbîr-i leyyine ve muslihâneye teşebbüs edilmesi tarîkı tercîh ve ihtiyâr olunmağla berâber diğer taraftan da her türlü ihtimâle binâ'en kuvây-ı 'askeriyenin mu'âvenetine de mürâca'at edilmiş olduğu hâlde mahallî kumandanı sefk-i dimâya mahal kalmayarak vak'anın

önüne geçilmesi ve tevessü' etmemesi hakkındaki makām-ı nezâretin hâl ve zamâna muvâfık olan şu tedbîrini nokta-i nazarına mutâbık görmeyip işi şekl-i aslîsinden çıkarmış ve Türklük ve Çerkeslik mes'elesi hâline inkılâbına sebeb[iyet] vermiştir ve Harbiye Nâzırı paşa hazretlerinin emrnâmesi sûretinde de muharrer olduğu üzere gayr-ı mes'ûl olan ve intikām hırsıyla hareket eden kuvvetlerin de bu işe teşrîki hâdisenin bu şekle girmesine bâ'is, müstakil olmak i'tibâriyle pek ziyâde şâyân-ı te'essüf olduğu misillü hiç bir hükm ü nüfûz altında bulunmayan Subhî ve Kara Hasan çetesi gibi kuvvetlerin derhâl dağıtılması ve hükûmetin kudret ve bîtaraflığını bugün halka ihsâs edecek sûrette hareket olunması dahi münâsib görünmüştür. Mes'ele şu şekli aldıktan sonra nasâyih icrâsı sûretiyle işin men'-i tevessü'üne çalıştığını bildiren kumandanın orada hiç bir vechle muvaffak olamayacağı anlaşıldığından bir ân evvel tebdîliyle yerine muktedir bir zâtın ta'yîn ve i'zâmı nezâret-i müşârünileyhâya yazıldığı gibi Karesi Mutasarrıflığı Vekâleti'ne de vesâyây-ı lâzime îfâ kılınmıştır. Ol bâbda emr ü fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî 21 Rebî'ü'l-evvel sene [1]338 — Dâhiliye Nâzırı

ve — Bende

fî 14 Kânûn-ı evvel sene [1]335 — Mehmed Şerîf

Sıra nu. 68

BOA., BEO., nu. 345.286, lef:[5]
Bâb-ı 'âlî
Dâhiliye Nezâreti
Kalem-i Mahsûs

14 [.] K[olordu] Kumandanlığı'ndan Harbiye Nezâret-i celîlesine çekilen 7/8 Kânûn-ı evvel sene [13]35 târîhli telgrafnâmenin sûretidir.

Ahmed Anzavur ma'iyetinde altmış kadar 'avenesiyle dünkü 6/12/[13]35 günü Gönen'in Sızı karyesi civârında olduğu istihbâr edilmiş ve 'aleyhine Gönen'deki nizâmiye kuvvetiyle Kuvây-ı Milliye hareket etmiş olmağla berâber Biga'dan gelen ve kendisini şimdiye kadar yegâne müstesnâ bir hâl ve vaz'iyet olmak üzere hükûmetin ve kolordunun ve hattâ Karesi Müdâfa'a-i Milliye Hey'et-i Merkeziyesi'nin hükm ü nüfûzu hâricinde 'addedilen Subhî ve Kara Hasan nâm eşkıyây-ı kadîme kumandasında bulunan seksen kişilik bir kuvve-i milliye Anzavur 'aleyhine hareket edece-

ğine sâbıkan cereyân etmiş olan ba'zı hâdisât-ı mü'essifenin intikāmını almak fikr ü maksadını ta'kîb ile Çerkes köyleri 'aleyhine hareket ve ba'zı yağmagerliğe mübâşeret etmesi ve gerek kolorduca ve Gönen hükûmetince gerekse ba'zı Çerkes rü'esâsınca te'lîf-i beyn içün edilen mesâ'î-i mükerrereye rağmen münferid harekât-ı temerrüdkâranesinde devâm etmesi üzerine bugün Çerkeslerle bu çete arasında ve bu çeteyi tazyîk eden diğer bir Arnavud milis kuvveti ile şâyân-ı te'essüf bir müsâdeme vukū'a gelmiş ve bu müsâdeme bugün akşama kadar devâm etmiş ve netîcesi henüz mechûl bulunmuştur. Gönen'den Anzavur 'aleyhine hareket ettirilen nizâmiye kuvveti de ma'a't-te'essüf sevk-ı vukū'âtla Kara Hasan çetesiyle birlikte Çerkeslerle müsâdemeye tutuşmuş olduğunu şimdi Gönen'den gelen kolordu emr zâbitleri vâsıtasıyla haberdâr oldum. Bu sûretle Gönen havâlîsinde Anzavur mes'elesinden daha ziyâde mühim olarak Türk ve Çerkeslik mes'elesi pek hâd bir şekl almıştır. Bu hâle serî'ân mâni' olmak üzere Kirmasti'de bulunan nizâmiye piyâde alayı yarın arabalarla Bandırma'ya hareketine emr verdim ve bu kuvvet muvâsalat edince buradan da kâbil-i tasarruf kuvvetlerle Gönen'e i'zâm ederek her iki tarafı tefrîka ve yerlerine i'âdeye çalışacağım ve şimdi de Gönen'le ayrıca nasâyih icrâsı sûretiyle bu işe mâni' olmak içün muhâbere etmekteyim. Vukū'âtı ve safahâtı ve icrââtimi muntazaman 'arz edeceğim ma'rûzdur.

7/8 Kânûn-ı evvel sene [13]35

14. K[olordu] Kumandanı
Yûsuf 'İzzet

Sıra nu. 69

BOA., BEO., nu. 345.286, lef: [6]

Bâb-ı 'âlî
Dâhiliye Nezâreti
Kalem-i Mahsûs

14. K[olordu][298] Kumandanlığı'ndan Harbiye Nezâreti'ne çekilen 8 Kânûn-ı evvel sene [13]35 târîhli telgrafnâmenin sûretidir.

1 — 7 Kânûn-ı evvel sene [13]35 sâ'at 11. Sonra da makine başında Gönen'den nizâmiye müfrezesinden aldığım bir raporda Yortan civârında-

[298] Bu ibare, metinde 12. Kolordu olarak geçmektedir ki bu askerî birlik Konya'da bulunmaktadır. Bk. [Atatürk], *a.e.*, c. III, s. 1.558, 1.559, 1.646, 1.647.

ki müsâdemenin altı sâ'at devâm ettiği ve nizâmiyeden yalnız bir neferin mecrûh olduğu Biga ve Balya müfreze-i milliyelerinin Biga istikâmetinde gittikleri bildirilmiş ve şimdilik mes'elenin had devresini geçirmiş olduğu anlaşılmıştır.

2 — Balıkesir'de Altmışbirinci Fırka Kumandanı ile makine başında icrâ edilen muhâbere netîcesinde Balıkesir'e gelmiş olan Ahmed Fevzî Paşa hazretlerinin Çerkeslere nasîhat etmek üzere Manyas havâlîsine gideceği bildirilmiştir.

3 — Yarın Bandırma'dan arabalarla Gönen'e bir mikdâr nizâmiye kuvveti ile cebhâne gönderileceği ve Çerkes-Türk hâdisesinin bastırılması hakkında ayrıca tedâbir ittihâz olunmakta olduğu ma'rûzdur.

Sıra nu. 70

BOA., BEO., nu. 345.286, lef: [7]

Bâb-ı 'âlî
Dâhiliye Nezâreti
Kalem-i Mahsûs

Harbiye Nezâret-i celîlesinden 14. K[olordu]. Kumandanlığı'na[299] yazılan şifrenin sûretidir.

C[evâb] 7/12/[13]35 târîhli şifreye.

Mes'elenin nihâyet Türklük, Çerkeslik mes'elesi hâline inkılâbı ve gayr-ı mes'ûl ve intikâm hissiyle hareket eden kuvvetlerin keyfe mâ yeşâ' hareketleri önüne geçilmemiş olmasından fevka'l-'âde müte'essir oldum. Hiç bir emri dinlemeyen Subhî ve Kara Hasan çetesi gibi gayr-ı mes'ûl kuvvetlerin derhâl dağıtılmasını ve hükûmetin kudret ve bîtaraflığını bütün halka ihsâs edecek sûrette hareket olunmasının te'mînini ricâ ederim.

Sıra nu. 71

BOA., BEO., nu. 345.500

Sadâret-i 'Uzmâ Mektûbî Kalemi

28 Rebî'ü'l-evvel sene [1]338
22 Kânûn-ı evvel sene [1]335

[299] Bu kelime, metinde Kumandanlığa biçiminde geçmektedir.

Şifre

Karesi'de Hûrşîd Paşa[300] hazretlerine,

C[evâb] 17 ve 18 Kânûn-ı evvel sene [13]35

Anzavur Ahmed'le mütâreke 'akdine dâ'ir Dâhiliye Nezâret-i celîlesinden Karesi Mutasarrıflığı'na bir gûne iş'âr vâki' olmayıp nezâret-i müşârünileyhâdan mezkûr mutasarrıflığa yazılan telgrafnâme livâca her türlü tedâbîre tevessül olunarak ve îcâbı hâlinde berây-ı nasîhat zevât-ı münâsibe i'zâm edilerek maddenin iktisâb etmek isti'dâdında bulunduğu şekl-i mühimmin mülâyimâne ve muslihâne bir sûrette tesviyesi esbâbının te'mîni zemîninde olduğu anlaşılmıştır.

İrâde-i 'aliye-i Sadâret-penâhî mûcibince.

İmzâlı beyâzı Harbiye şifresiyle yazılmak üzere taraf-ı sâmî-i hazret-i müsteşârîden Harbiye Dâ'iresi'ne li-ecli'l-irsâl Evrâk Müdîriyet-i 'aliyesine tevdî' buyurulmuştur.

Fî 22/23 Kânûn-ı evvel sene [1]335

Sıra nu. 72

BOA., BEO., nu. 345.500, lef: [1]
Bâb-ı 'âlî
Dâhiliye Nezâreti
Kalem-i Mahsûs
8751
297

— Mahremâne —

Huzûr-ı sâmî-i cenâb-ı Sadâret-penâhîye

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir.

Hey'et-i Teftîşiye Re'îsi Ferik Hûrşîd Paşa hazretleriyle rüfekâsı tarafından makâm-ı sâmî-i Sadâret-penâhîlerine keşîde edilip taraf-ı çâkerâneme havâle buyurulan 17 ve 18 Kânûn-ı evvel sene [1]335 târîhli iki telgrafnâmede Anzavur Ahmed'le mütâreke 'akdi ve nasîhat ile teskîn edilmesi

[300] Hurşit Paşa (1854-1934), Harbiye Nâzırlığı ve Bahriye Nâzırlığı Vekilliği'nde bulundu. Hatıralarını yayınladı. Fazla bilgi için bk. Berzeg, *a.e.*, c. II, s. 55-56.

makām-ı 'âcizîden Balıkesir Mutasarrıflığı'na 14 Kânûn-ı evvel sene [1]335 târihinde telgrafla iş'âr kılınmış olduğu ve hâlbuki taraf-ı 'âlî-i fahîmânelerinden şifâhen i'tâ buyurulan emre ve hey'etin Balıkesir ve Bandırma'da icrâ eylediği tahkîkâta göre Anzavur ve 'avenesinin müte'addid def'alar hükûmete ve 'askere müsellehan ta'arruz ederek tarafeynce telefâtı mû'cib olan ef'âl ve harekâtının vâzıhan 'isyân şeklinde görüldüğü ve ahâlîye selâm-ı şâhânenin hîn-i teblîğinde dahi o yolda idâre-i lisân olunduğu beyânıyla bu bâbda bir karâr-ı kat'î ittihaz ve teblîği ve Karesi Sancağı'na da evsâf-ı mukteziyeyi hâ'iz bir mutasarrıfın serî'an ta'yîn ve i'zâmı lüzûmu bildirilmektedir. 14 Kânun-ı evvel sene [1]335 târîhli ve 8682 numaralı tezkire-i çâkerânemle bertafsîl izbâr olunduğu vechle Anzavur mes'elesinin bidâyet-i tahaddüsünde gerçi makāmı 'âcizîce bu vak'anın tevsî'-i dâ'ire-i sirâyet edememesi içün her türlü tedâbîr-i leyyine ve muslihâneye teşebbüs edilmesi tarîkı tercîh ve ihtiyâr olunmuş ise de diğer taraftan da her türlü ihtimâle binâ'en kuvây-ı 'askeriyenin dahi mu'âvenetine mürâca'at edilmiş idi. Ancak hâdisenin henüz tevessü' etmeden bastırılması ve bu yüzden sefk-i dimâya mahal bırakılmaması gibi bir maksad-ı ihtiyâkârîden münba'is ve hâl ve zamâna muvâfık olan makām-ı nezâretin şu tedbîri mahallî cihet-i 'askeriyesince her nasılsa kendi nokta-i nazarlarına muvâfık görülmemiş ve sûreti evvelce mütekaddim Ondördüncü Kolordu Kumandanlığı'nın telgrafnâmeleriyle Harbiye Nazırı paşa hazretlerinin ol bâbdaki emrnâmesinde sarâhaten muharrer olduğu üzere gayr-ı mes'ûl olan ve intikām hissiyle hareket eden kuvvetlerin de ta'kîbâta iştirâkleri sûretiyle hâdisenin tevessü'üne ve işin şekl-i aslîsinden çıkarılarak Gönen havâlîsinde Türklük ve Çerkeslik mes'elesinin tahaddüsüne sebeb[iyet] verilmiştir. Makām-ı çâkerîden Karesi Mutasarrıflığı'na yazıldığı müşârünileyhümâ tarafından bildirilen telgrafnâmede Anzavur Ahmed'le mütâreke 'akdine dâ'ir bir gûnâ iş'âr vāki' olmadığı gibi mevzû'-i bahs olan şey Ahmed Anzavur işi değil yeni bir şekl iktisâb etmiş olan Türklük ve Çerkeslik mes'elesi olmasına ve kumandanlığın sâlifü'z-zikr telgrafnâmelerinin birinde nasâyih icrâsı tarîkıyla vak'anın daha ziyâde tevessü' edememesi içün Gönen ile muhâbere edilmekte bulunduğu ityân olunmasına nazaran livâca da her türlü tedâbîre tevessül olunarak ve îcâbı hâlinde berây-ı nasîhat zevât-ı münâsibe i'zâm edilerek işin ya'ni Türklük ve Çerkeslik mes'elesinin bir sûret-i mülâyimâne ve muslihânede tesviyesi esbâbının te'mini tavsiye olunmuştur. Hâl böyle iken siyāk-ı iş'âr ve mürâca'attan şu teblîgâtın sûret-i diğerle tefsîr edildiği anlaşıldığından Hûrşîd Paşa hazretleriyle Karesi Mutasarrıflığı Vekâleti'ne telgrafla tavzîh-i keyfiyet edilmiştir.

Ma'a-hazâ Karesi'de bulunan Mülkiye Müfettişi Yûsuf Ziyâ Bey'den bu kerre alınıp sûreti leffen takdîm kılınan telgrafnâmede Anzavur'un mevkûf bulunan 'avenesinin serbest bırakılmaları hakkında kolordu kumandanlığından Gönen'deki müfreze kumandanına emr verildiği anlaşılması üzerine müşârünileyh ile hemân icrâ olunan mülâkâtta o havâlîye gitmiş olan Ahmed Fevzî Paşa'nın talebi üzerine mevcûd galeyânın teskîni içün ba'zı şürût tahtında bu yolda emr verilmeğe lüzûm görüldüğü ve ancak maznûnîn-i merkûmenin münferiden ta'kîb ve tenkîl edileceği cevâbı alınmağla berâber bir ân evvel harekât-ı 'isyâniyenin kal'i ve ahkâm-ı kânûniyenin hükûmetçe tatbîk ve kumandanlıkça da icrâ edileceği yolunda beyânâtta bulunan ve mutasarrıf vâsıtasıyla mezkûr emrden haberdâr edilen Hûrşîd Paşa dahi kumandanlığın mütâla'asını tasvîb etmiş ise de Ayvalıdere müsâdemesinin Çerkeslerin 'umûmuna sû'-i te'sîr ettiğinden bahs ile bu sıralarda bir fenâlık vukū'u muhakkak olduğu ve Ahmed Fevzî Paşa'nın Gönen'de icrâ ettiği nasâyihin hüsn-i te'sîr hasıl etmediği ve galeyân gittikçe tezâyüd etmekte olduğundan tedâbîr-i lâzime ittihâzı hakkında mezkûr müsâdemede 'usâtı idare edip Fevzî Paşa'nın nasîhatı üzerine karyesine 'avdet eden Şevket Bey tarafından kazâya bir telgraf çekilmesi emr-i mezkûrun 'adem-i isâbetini göstermekte ve şu icrâât ile Hûrşîd Paşa'nın beyânâtı arasında da tezâd ve mübâyenet görülmekte olduğu beyânıyla ahvâl ve vakāyi'in yalnız makām-ı livâca ta'kîb ve idâresi müstelzim-i muhassenât olacağı dermiyân kılınmış ve livây-ı mezkûr mutasarrıflığına intihâb olunan Kudüs Mutasarrıf-ı Sâbıkı 'İzzet Bey'in icrây-ı me'mûriyeti husûsuna irâde-i seniye-i cenâb-ı hilâfet-penâhî şeref-müte'allık buyurulduğu bi't-tahkîk anlaşılıp kendisinin bir gün evvel 'azîmeti esbâbı ihzâr edilmekte bulunmuş olmağla ol bâbda emr ü fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî 29 Rebî'ü'l-evvel sene [1]338
ve
fî 22 Kânûn-ı evvel sene [1]335

Dâhiliye Nâzırı
Bende
Mehmed Şerîf

Sıra nu. 73

BOA., BEO., nu. 345.500, lef: [2]

Bâb-ı 'âlî
Dâhiliye Nezâreti
Kalem-i Mahsûs

Karesi'de bulunan Mülkiye Müfettişi Yûsuf Ziyâ Bey'den alınan 17 Kânûn-ı evvel sene [1]335 târîhli telgrafnâmenin sûretidir.

Ayvalıdere müsâdemesinden sonra bir âhşâm geç vakt Gönen'e giden bir İngiliz zâbitinin Anzavur'un İngiltere para ve teşvîkıyla hareket ettiğine dâ'ir Bandırma'da işittiği haberin oralarca ma'lûm olup olmadığını ve bu hareket hakkındaki kanâ'at-i mahalliyenin neden 'ibâret bulunduğunu istîzâh ederek harekât-ı mezkûrenin şakâvet-i 'âdiye olarak tanınmasından başka kanâ'at bulunmadığı ma'lûmâtını aldığı ve sabâh pek erkence infikâk ettiği kā'immakām bey tarafından beyân edilmiştir. El-yevm Anzavur'un izi mutasarrıf ve kolordu kumandanlığınca gā'ib olmuş 'addedilmekte ise de Kuvây-ı Milliye'ce bu zanna i'tibâr edilmeyip sûret-i husûsiyede ta'kīb olunmaktadır. Anzavur'un mevkûf bulunan 'avenesinin serbest bırakılmaları hakkında kolordu kumandanlığından Gönen'deki müfreze kumandanına emr verilmiş olduğu kā'immakām vekîlinin makām-ı livâdan vāki' olan istîzânından anlaşılması üzerine müşârünileyh ile hemân icrâ edilen mülâkātta o havâlîye gitmiş olan Ahmed Fevzî Paşa'nın talebi üzerine mevcûd galeyânın teskîni içün ba'zı şürût tahtında bu yolda emr vermeğe lüzûm görüldüğü ve ancak maznûnîn-i merkūmenin münferiden ta'kīb ve tenkîl ettirileceği cevâbı alınmakla berâber bir ân evvel harekât-ı 'isyâniyenin kal'i ve ahkâm-ı kānûniyenin hükûmetçe tatbīk ve kumandanlıkça da icrâ edileceği yolunda beyânatta bulunan mutasarrıf vâsıtasıyla mezkûr emrden haberdâr edilen Hûrşîd Paşa da kumandanlığın mütâla'asını tasvîb etmişlerse de Ayvalıdere müsâdemesinin Çerkeslerin 'umûmuna sû'-i te'sîr ettiğinden bu sıralarda bir fenâlık vukū'u muhakkak olduğu Ahmed Fevzî Paşa Gönen'de icrâ ettiği nasâyihin hüsn-i te'sîr hâsıl etmediği ve galeyân gittikçe tezâyüd etmekte olduğundan tedâbîr-i lâzime ittihâzı ve mezkûr müsâdemede 'usâtı idâre edip Fevzî Paşa'nın nasîhatı üzerine karyesine 'avdet eden Şevket Bey tarafından kazâya telgrafnâme ile iş'âr olunduğuna dâ'ir Bandırma Kā'immakāmlığı'ndan şimdi alınan telgrafnâme emr-i mezkûrun 'adem-i isâbetini göstermekte ve şu icrâât ile Hurşîd Paşa tarafından vukū' bulan beyânât arasındaki tezâddan beyânât-ı mezkûrenin ciddiyet ve kat'iyeti hakkında hâsıl olan ihtisâsâta sû'-i

te'sîr edeceğini nazar-ı dikkatten tutmamak muktezî bulunmaktadır. Sükûn-ı tâm hâsıl olmadığı hâlde Anzavur'un izinin gā'ib olması hasebiyle müsâdeme vukū'a gelmemesi harekâtın hitâma erişmesi demek olamayacağından ahvâl ve vakāyi'in müte'addid makāmât yerine ancak makām-ı livâca ta'kīb ve idâresinin (zıhrında) lüzûm ve ehemmiyeti ve bu husûsun makām-ı livâda evsâf-ı mukteziyeyi hâ'iz bir asîlin bulunmasıyla te'mîn edilebileceği müstagnî-i 'arz ve îzâh bulunmağla îfây-ı muktezâsı.

Sıra nu. 74

BOA., BEO., nu. 345.500, lef: [3]

Bâb-ı 'âlî
Dâhiliye Nezâreti
Kalem-i Mahsûs
8766
299

Huzûr-ı sâmî-i hazret-i Sadâret-penâhîye

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir.

22 Kânûn-ı evvel [1]335 târîhli ve 8751 numaralı tezkire-i çâkerîye zeyldir.

Karesi Mutasarrıflığı Vekâleti'nden bu kerre alınıp sûreti leffen takdîm kılınan telgrafnâmede Anzavur Ahmed'le mütâreke 'akdine dâ'ir makām-ı 'âcizîden bir iş'âr vuku' bulmadığı te'yîd edilmekle berâber mevzû'-i bahs olan 14 Kânûn-ı evvel sene [1]335 târihli telgrafnâme-i 'âcizînin metnindeki mütâreke ta'bîrinin 'alâ-tarîkı'l-hikâye irâd edildiği bildirilmekte ise de evvelce de huzûr-ı sâmî-i fahîmânelerine iş'âr kılındığı üzere böyle bir ta'bîr ne metn-i telgrafnâmede muharrer ne de hikâye tarîkıyla olsun îrâd edilmiş olduğundan bu yolda iş'ârda bulunulması esbâbı anlaşılamamış ve ma'a-hazâ keyfiyet mutasarrıflık vekâletinden tekrâr istîzâh olunduğu gibi Harbiye Nezâret-i celîlesine de ma'lûmât verilmiştir. Ol bâbda emr ü fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî 1 Rebî'u'l-âhır sene [1]338 — Dâhiliye Nâzırı
ve — Bende
fî 24 Kânûn-ı evvel sene [1]335 — Mehmed Şerîf

Sıra nu. 75

BOA., BEO., nu. 345.500, lef: [4]

Bâb-ı 'âlî
Dâhiliye Nezâreti
Kalem-i Mahsûs

Karesi Mutasarrıflığı'ndan vârid olan 22 Kânûn-ı evvel sene [1]335 târîhli şifre telgrafnâmenin sûretidir.

C[evâb] 21 Kânûn-ı evvel sene [13]35

Hûrşîd Paşa hazretlerinin livânın ba'zı mahallerinde mütehaddis harekât-ı mü'essife-i şakāvetkârâne hakkında hükûmet-i seniyenin nokta-i nazarını îzâhen evvelce hükûmet konağı önünde zât-ı hazret-i pâdişâhînin selâm-ı hümâyûnlarını bi't-tebşîr mahzar-ı 'âmmda îrâd buyurdukları ve hüsn-i te'sîr hâsıl eden beyânâtından sonra 17 Kânûn-ı evvel sene [1]335 alınan 14 minhü târîhli telgrafnâme-i nezâret-penâhîleri üzerine beyânât-ı mezkûreye bir şey 'ilâvesine lüzûm görüp görmeyeceklerini te'emmül husûsunda müstelzim-i fevâ'id olur mülâhazasıyla telgrafnâmeyi müşârünileyhe irâ'e etmiştim. Bunun metnindeki mütâreke ta'bîri Harbiye Nezâreti'nde kumandanlığa mütâreke verilmiştir 'ibâresiyle 'alâ-tarîkı'l-hikâye îrâd buyurulmuş olduğundan bunda makām-ı 'âlî-i âsafânelerinin Anzavur'la mütâreke 'akdi hakkında emr verdiği yolunda bendelerince karîne ve telakkī gayr-ı mevcûd bulunmuştur ve mes'elenin sûret-i muslihânede hal ve tesviyesi evvel ve âhır livâca da müstelzim olub îcâb edenlere dâ'imâ bu merkezde teblīgāt îfâ edilegeldiği gibi emr-i sâmîleri vechle kumandanlıkla müttehiden ittihâz-ı tedâbîre tevessül edilmekte bulunduğu ma'rûzdur.

DİZİN*

— A —

Abaza : II, III
'Abdü'l-hamîd (II., Sultân) : Bk. Sultân Hamîd
Ada (Adapazarı) : II, III
Adapazarı (Ayrıca bk. Ada) : I, V
Adapazarı Kā'immakāmlığı : II, IV
'Âdil Bey (Dâhiliye Nâzırı) : XI
'Adliye Nâzırı : 58
'Adliye ve Mezâhib Nezâreti Umûr-ı Cezâ'iye Müdîriyeti : 58
Agob Çeşmesi : 30
Agonya (nâhiye) : IX, X
Ahmed (Çolak, şakî) : 21
Ahmed Fevzî Paşa (Mîrlivâ) : 58, 60, 69, 72, 73
Akçay (karye) : 11
Akhisar : 60
Aksakal (karye) : 21
Akyazı (nâhiye) : I, II, V
'Alemdâr (gazete) : 26
'Alevî (aşiret) : 17
'Alî Fû'âd Paşa : III
'Alî Hoca (Gönenli) : 44
'Alî Rızâ Bey (Karesi Mutasarrıfı) : 51, 52, 57, XI
Allah : 51, 53, 65
Altmışbirinci Fırka Kumandanlığı (Balıkesir'de) : 21, 35, 37, 41, 46, 57, 60, 69, VIII
Ankara : XI
Arnavud milis kuvveti : 67, 68
Arslan Efendi (Geyve Altıncı Dâ'ire Tahsildârı) : II
Arslan (Sabancalı) : V
'Asım Bey (Fırka Kumandanı) : V
a'şâr anbarı : 19
Aydın : 2, 2-A
Ayvalıdere : 72, 73

— B —

Balıkesir (Ayrıca bk. Karesi) : 14, 17, 23, 24, 26, 30, 35, 40, 41, 53, 59, 60, 65, 66, 72, IX,X
Balıkesir Hareket-i Milliye Redd-i İlhâk Hey'eti : 17
Balıkesir Hastahânesi : 30
Balıkesir Jandarma Bölüğü : 9
Balıkesir Kuvây-ı Milliye Hey'et-i Merkeziyesi : 36
Balıkesir Kuvây-ı Milliyesi : 17
Balıkesir Mutasarrıflığı : 23, 57, 72
Balıkesir Müdâfa'a-i Hukûku : 14
Balıkesir Redd-i İlhâk Hey'et-i Merkeziyesi: 65
Balıkesir Sancağı : 55
Balıkesir Ta'kîb Müfrezesi : 48
Balıklıdere (karye) : 29, 30
Balya : 49, IX, X
Balya müfreze-i milliyesi : 69
Bandırma : 17, 19, 21, 28, 40, 41, 48-50, 53, 63, 66, 68, 69, 72, 73, VIII
Bandırma Fırkası : 9
Bandırma Kā'immakāmlığı : 11, 12, 15, 16, 19-21, 36, 37, 40, 41, 43, 44, 47, 51, 53, 66, 73
Bandırma Kazâsı : 36, 40

* Bu dizinin kapsamına, **BELGELER** ve **EKLER** bölümleri dahil edilmiştir. Verilen rakamlar, anılan bölümlerdeki sıra numaralarını göstermektedir. Romen rakamları **EKLER** bölümündeki belgelerin ve diğer rakamlar ise **BELGELER** bölümündeki evrakın sıra numaralarıdır.

Hemen hemen her belgede bulunduğu için *"Bâb-ı 'âlî"*, *"Dâhiliye Nezâreti"* ve *"Kalem-i Mahsûs"* ile *"Ahmed Anzavur Bey"* dizine alınmamıştır.

Bayramiç (karye) : 49
Bekir : II-V
Bektaşlar Karyesi Geçidi : 61
Beyrut : XI
Biga : 38, 39, 46, 49, 66-69, VI-X
Biga ahz-ı 'asker şu'besi : 46
Biga hükûmet binâsı : VIII
Biga Kâ'immakâmlığı : 38, 39, 46, 49
Biga Kuvây-ı Milliye Re'îsi : 38, 39
Biga Kuvây-ı Milliyesi : 45, 63, 66
Biga müfreze-i milliyesi : 69
Biga telgrafhânesi : VIII
Boğazköy : 33, 62
bomba : 8, 9, 53
Bulgar eşkıyâları : 52
Bulgar Hükûmeti : 52
Bursa : VII, VIII

— C —

Canbazlı Hakkı : Bk. Hakkı (Canbazlı)
cebhâne : 38, 39, 66, IX, X
Cemâl Paşa (Harbiye Nâzırı) : 56, 64
Cenâb-ı Hak : 14, 52, 53
General Miln (General Milne) : VII
cihet-i 'askeriye : 20, 21, 26, 36, 40, 42, 51, 72

— Ç —

Çakırcalı : 2, 2-A
Çetmi (aşiret) : 17
Çerkes/Çerkesler : 9, 10, 21, 26, 31, 32, 38, 39, 46, 54, 55, 58, 63, 66-69, 72 73, II, III, VIII, XI
Çerkes Hasan : Bk. Hasan (Çerkes)
Çerkeslik-Türklük meselesi : Bk. Türklük-Çerkeslik meselesi
Çine : 17
Çolak Ahmed : Bk. Ahmed (Çolak)

— D —

Dâhiliye Nâzırı : 8, 10, 15, 17, 18, 20, 22, 26, 38, 40-42, 45-47, 49, 50, 54, 59, 61, 65-67, 72
Dâhiliye Nezâreti Müsteşârı : 40, 45, 47, I
Dâvud (şakî) : 35, 61, 62,
Demirkapı (karye) : 25, 27, 28, 30, 35, 64
Dereköy : 31
Dersa'âdet : 65
Dersa'âdet İstînâf Müddeî'-i 'Umûmîliği : 58
Doğa (karye) : 21
Düzce : II

— E —

Edremid : IX, X
Elkesenin Nûrî : Bk. Nûrî (Elkesenin)
Ellialtıncı Fırka (Bursa'da) : VII
Enver (Paşa) : 53
Erdek Kâ'immakâmlığı : 66
Erkân-ı Harbiye-i 'Umûmiye Dâ'iresi : 56, 64, 65, VII, VIII
esliha : 26, 39
eşkıyâ : 21, 35, 37, 52, 53, 66
eşyây-ı emîriye : 58
Evrâk Müdîriyeti : 71

— F —

Fevzî Paşa (Harbiye Nâzırı) : VII
Fırka Kumandanlığı : 19, 23, 24, 26, 27, 32, 36, 40, 61

— G —

Gâvur İmâm : VIII
Gelibolu Mutasarrıfı : 3
General Milne : Bk. General Miln
Geyve : II
Geyve Altıncı Dâ'iresi : II
Göbel (karye) : 33, 62
Gönen : 8, 9, 17, 40, 42, 43, 45-47, 49, 51, 57-59, 63, 66-69, 72, 73, VIII—X
Gönen 'askerî deposu : 44
Gönen Belediye Re'îsi : 42
Gönen dâ'ire-i 'askeriyesi : 42
Gönen dâ'ire-i belediyesi : 44
Gönen dâ'ire-i hükûmeti : 7, 41, 43, 44, 47, 51, 58
Gönen emânet dâ'iresi : 58
Gönen habshânesi : 42
Gönen hükûmet konağı : 42, 59

Gönen Jandarma Kumandanı : 7, 42
Gönen Kâ'immakāmı/Kā'immakāmlığı : 7-9, 11, 12, 15, 16, 42, 44, 51
Gönen Kâ'immakām Vekîli : 73
Gönen mahkemesi : 58
Gönen Müdde'î-i 'Umûmîsi : 7, 42
Gönen telgrafhânesi : 41, 44, 47, 51
Gönenli 'Alî Hoca : Bk: 'Alî Hoca (Gönenli)

— H —

Hâcim Bey : 17-19
Hakkı (Canbazlı, şakî) : 35
Hakkı Efendi (Mülâzım-ı sânî) : 31
Hâlid Bey'in köşkü : 52
halîfe : III
halîfe vekîli : 52
Hamdî Bey (Köprülülü) : 17
Hamdî Paşa : 17
han : 23
Hânedân-ı Saltanat-ı 'Osmâniye : 53
Harbiye Dâ'iresi : 71
Harbiye Nâzırı : 54, 56, 64, 67, 72, VII
Harbiye Nezâreti : 7, 8, 17, 18, 20-22, 25, 32, 38, 40-42, 45, 46, 54, 55, 57, 61, 63, 65-70, 74, 75, VI, VIII, X
harbiye şifresi : 71
Hasan (Çerkes) : 63, 66
hastahâne : 30
harekât-ı milliye : 9, 12, 16
hayvan koşusu : 9
Hendek (nâhiye) : II, III, V
Hey'et-i Nâsıha : XI
Hey'et-i Tahkîkiye : X
Hey'et-i Teftîşiye : 72
hıristiyân : 19
hilâfet-penâhî : 5, 72
Hilmî (Karesi Mutasarrıfı) : 4-6, 57
Hudâvendigâr Vâlî Vekâleti : 29, 31
Hudâvendigâr Vilâyeti : 54, 61
Hûrşîd Paşa (Ferik, Hey'et-i Teftîşiye Re'îsi) : 71-73, 75
Hüseyin Çavuş : V
Hüseyin Efendi (Susığırlık Nâhiyesi Müdîri): 36, 40

— İ —

İbrâhîm Bey : II
İngiliz/İngilizler : 39, 73, III, VIII
İngiliz İrtibât Zâbitliği : VII
İngiltere : 73
İngiltere Sefîri : 2, 2-A
intihâb-ı meb'ûsân müfettişi : XI
intihâbât : 9, 65
islâm : 12, 14, 19, 53, 65
islâmiyet : 52
İsmâ'îl (Çerkes Şâh, şakî) : 21, 35, 48, 50, 54, 55, 62, 63
İsmâ'îl (Çerkes Şâh, şakî)'in zevcesi : 63, 66
İstanbul : 56, II
İstînâf Müddeî'-i 'Umûmîliği : 58
İttihâd/İttihâdcılar : 52, 53, 65
İvrindi : 60
İzmir : 14, 53
İzmir Müdâfa'a-i Hukûk-ı 'Osmâniye Cem'iyeti : 17
İzmit : II, V
İzmit Mutasarrıfı/Mutasarrıflığı : 3-6, 8-16, 52, I, II, IV, V
'İzzet Bey (Karesi Mutasarrıfı, Kudüs Mutasarrıf-ı Sâbıkı) : 72, IX, X

— J —

jandarma : 21, 30, 33, 35, 49
Jandarma Alay Kumandanlığı : 27, 32, 33
Jandarma Kumandanı : 7
Jandarma Takım Kumandanı : 26

— K —

Kadîr (şakî) : 35, 37, 62
Kal'a (Kal'a-i Sultâniye) : 39
Kal'a-i Sultâniye Mutasarrıflığı : 39, 45, 46, 49
Kal'a-i Sultaniye Mutasarrıflığı Vekâleti : 38
Kâmil Paşa kabinesi : XI
Kandıra : II
Kara Hasan : 67, 68, VIII
Kara Hasan çetesi : 46, 67, 70
Kara Reşîdlerin kâşânesi : 53
Karacabey : 20, 21, 35
karakol : 21
Karesi (Ayrıca bk. Balıkesir) : 14, 27, 51, 71-73, VII, X, XI
Karesi Hareket-i Milliye Hey'et-i Merkeziyesi : 17

Karesi Jandarma Alay Kumandanlığı: 9, 11, 20, 21, 48
Karesi Livâsı : 10, 53, 59
Karesi Livâsı Müddeî-i 'Umûmîliliği : 58
Karesi Mutasarrıfı/Mutasarrıflığı : 4-11, 13-15, 17-22, 24-27, 29, 30, 32-37, 40-44, 47, 48, 50, 51, 60, 62, 71-73, 75, VI, XI
Karesi Mutasarrıflığı Vekâleti : 59, 61, 67, 72, 75
Karesi Müdâfa'a-i Milliye Hey'et-i Merkeziyesi : 67, 68
Karesi Sancağı : 72
Kastamonu : XI
Kâzım Bey (eşirrâdan7 : 33, 62
Kebsud (Kepsut, nâhiye) : 61
Keleş (karye) : 21
Kemâl Bey (Yüzbaşı, Hamdî Paşa Yâveri) : 17
Kemâle'd-dîn (Boğazköylü, eşirrâdan) : 33, 62
Kepekler (karye) : 17, 19
Kepsut : Bk. Kebsud
Kestel (karye) : 19
Keşfî (Dâhiliye Nezâreti Müsteşârı) : 40, 45, 47, I
Kızılkilise (karye) : 21
Kırmasti : 25, 27, 30, 31, 36, 48, 50, 55, 61, 68
Kolordu Kumandanlığı : 48, 50, 51, 53, 61, 68, 73
Kudüs Mutasarrıf-ı Sâbıkı : 72
Kuvây-ı 'Askeriye : 24, 37, 54, 67, 72
Kuvây-ı Milliye : 17-19, 24, 45, 46, 54, 55, 63, 65-68, 73, VIII—X
Kuvây-ı Milliye Mü'essisi ve Müdîrânı : 14
Kuvve-i 'Askeriye : 35, VII
Kuvve-i İnzibâtiye : 8, 9
Kuvve-i Ta'kîbiye : 2, 2-A, 48, 50
Kuvve-i Te'dîbiye : 35
Kuvve-i Zâbıta : VII
Kuvvet-i Muhammed/Muhammedî : 52, 53

— M —

Mahmûd Mâhir (İzmit ve Gelibolu Mutasarrıfı) : 3
makineli tüfenk : VIII
Manyas : 8, 9, 13, 16, 20, 21, 39, 46, 61, 66, 69
Manyas karakolu : 21
Meclis-i Vükelâ : VI
Mehmed Efendi (Mülâzım) : 21
Mehmed Şerîf (Dâhiliye Nâzırı) : 8, 10, 15-18, 20, 22, 38, 41, 42, 46, 49, 50, 54, 59, 61, 65-67, 72, 74
Memâlik-i 'Osmâniye : 14
me'mûrîn-i zâbıta : 8
mevki' kumandanı : 22
mitralyöz : 8, 9, 24, 53
Mustafa Nûrî ('Adliye Nâzırı): 58
Mustafa Efendi (Lâz, Gönenli) : 44
Mustafa Kemâl Paşa : II
Mustafakemalpaşa : Bk. Kirmasti
Müdâfa'a-i Milliye Karesi Hey'et-i Milliyesi: 67
Müdde'î-i 'Umûmî/'Umûmîlik : 7, 58
Mülkiye Müfettişi/Müfettişliği : 48, 50, 63, 66, 72, 73
müslimîn : 64
mütâreke (Mondros) : VIII

— N —

Necîb Bey (Gelibolu Mutasarrıfı) : 3
Nûrî (Elkesenin, şakî) : 35, 37, 62

— O —

obüs topu : 35
Ondördüncü Kolordu Kumandanı/Kumandanlığı (Bandırma'da) : 9, 11, 13, 17, 21, 41, 45, 56, 57, 64, 65, 67-70, 72, VIII
Onikinci Kolordu Kumandanlığı : 298. dipnot
Ordu Kumandanlığı : 46, 49

— P —

pâdişâh/pâdişâhî : 14, 16, 24, 25, 52, 53, 56, 57, 65, 75, II, III
peygamber rûhâniyeti : 53
peygamber vekîli : 52
Pomak : VIII
Pomaklı Türk : VIII

— R —

Rahmî Bey (Nizâmiye Kā'immakāmı) : 31, 32
Rızâ Beyefendi (Karesi Mutasarrıfı) : Bk. 'Alî Rızâ Bey
Rumeli : 36

— S —

Sabanca : II
Sabancalı Arslan : Bk. Arslan, Sabancalı
Sadâret Müsteşârlığı : 71
Sadâret-i 'Uzmâ Mektûbî Kalemi : 5, 7, 63, 71, VI
Sadâret-penâhî : 10, 15, 17, 18, 20, 22, 24, 25, 29, 32, 34, 38, 40-42, 45-47, 49, 50, 54, 56, 58, 59, 61, 66, 67, 71, 72, 74, I, VII, X
Sa'îd Bey (Da'vâ Vekîli) : 51, 52
sanâdîd-i İttihâdiye : 14
Sapanca : Bk. Sabanca
Sızı (karye) : 67, 68
silâh : 38, 39, IX, X
Simav Çayı : 35
Soğucak (karye) : 61
Soma : 60, 65
Subhî (sakī) : 67, 68, 70
Sultân Hamîd (II. 'Abdü'l-hamîd) : 52
Sultânçayırı : 25, 35
Susığırlık (Susurluk) : 17, 19, 23, 26, 29-33, 35, 57, 61, 62, 64, 65
Susığırlık Nâhiyesi Müdîrliği : 23, 24, 26, 36, 39, 40
Susurluk : Bk. Susığırlık

— Ş —

Şâh İsmâ'îl (Çerkes) : Bk. İsmâ'îl (Çerkes Şâh)
Şerîf Paşa (Dahiliye Nâzırı) : Bk. Mehmed Şerîf Paşa
Şevket Bey (eşkıyây-ı müste'meneden) : 66, 72, 73
Şevkī (Bandırma Kā'immakāmı) : 51
Şifre kalemi : X

— T —

Tâhir (Susığırlıklı, eşirrâdan) : 33, 62
Tâhir Bey : V
Tahsîn Efendi : 36
Tahsîn Efendi (Berzekoğlu? Hacı, Gönenli). 44
Ta'kîb Müfrezesi : 48
Talustan Bey (Çerkes) : II, V
Teşkilât-ı Milliye : 14, 26
Tevfîk Efendi (Gönen Belediye Re'îsi) : 44
top : 4, 28-30, 35, 53, 65, VIII—X
top mermîsi : 28
Türk/Türkler : 26, 36, VIII, XI
Türklük-Çerkeslik meselesi : 26, 39, 46, 67-70, 72, XI

— U —

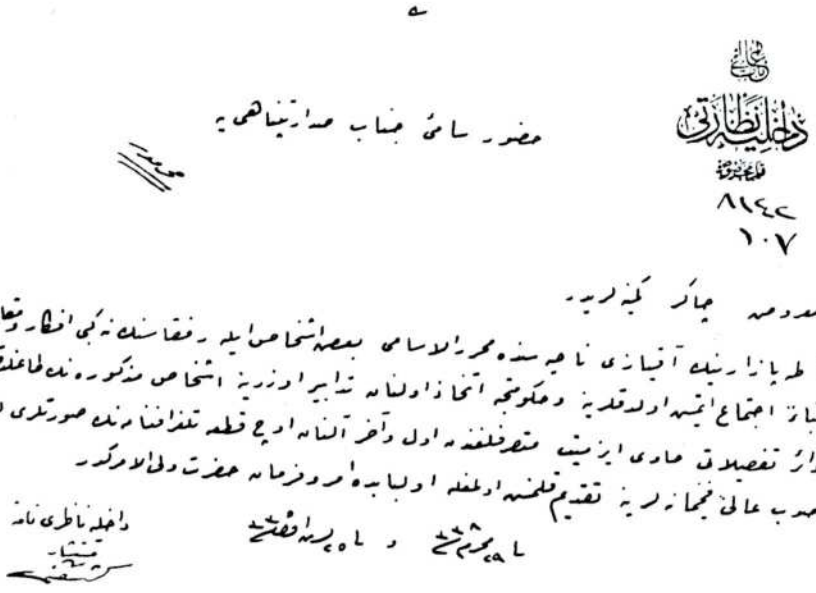
'ulemâ : 25, 27
Uluâbâd (karye) : 21
Uzun Çakırların kâşânesi : 53
Uzuntarla köyleri (İzmit) : II

— Y —

Yenice (karye) : IX, X
Yortan : 69, II
Yunan/Yunanîler/Yunanlılar : 14, 23, 40, 53, 59-61
Yûsuf 'İzzet (Mîrlivâ, 14. Kolordu Kumandanı) : 57, 65, 68, VIII
Yûsuf Ziyâ Bey (Mülkiye Müfettişi) : 72, 73

— Z —

Zekâ'î Efendi (Mülâzım-ı sânî) : 31
Ziyâ (Karesi Mutasarrıfı) : 35
Ziyâ Efendi (Mülâzım-ı evvel, Gönen Jandarma Kumandanı) : 44

Ek I : BOA., BEO., nu. 345. 166, lef: 1.

Ek II : BOA., BEO., nu. 345, 166, lef: 1/1.

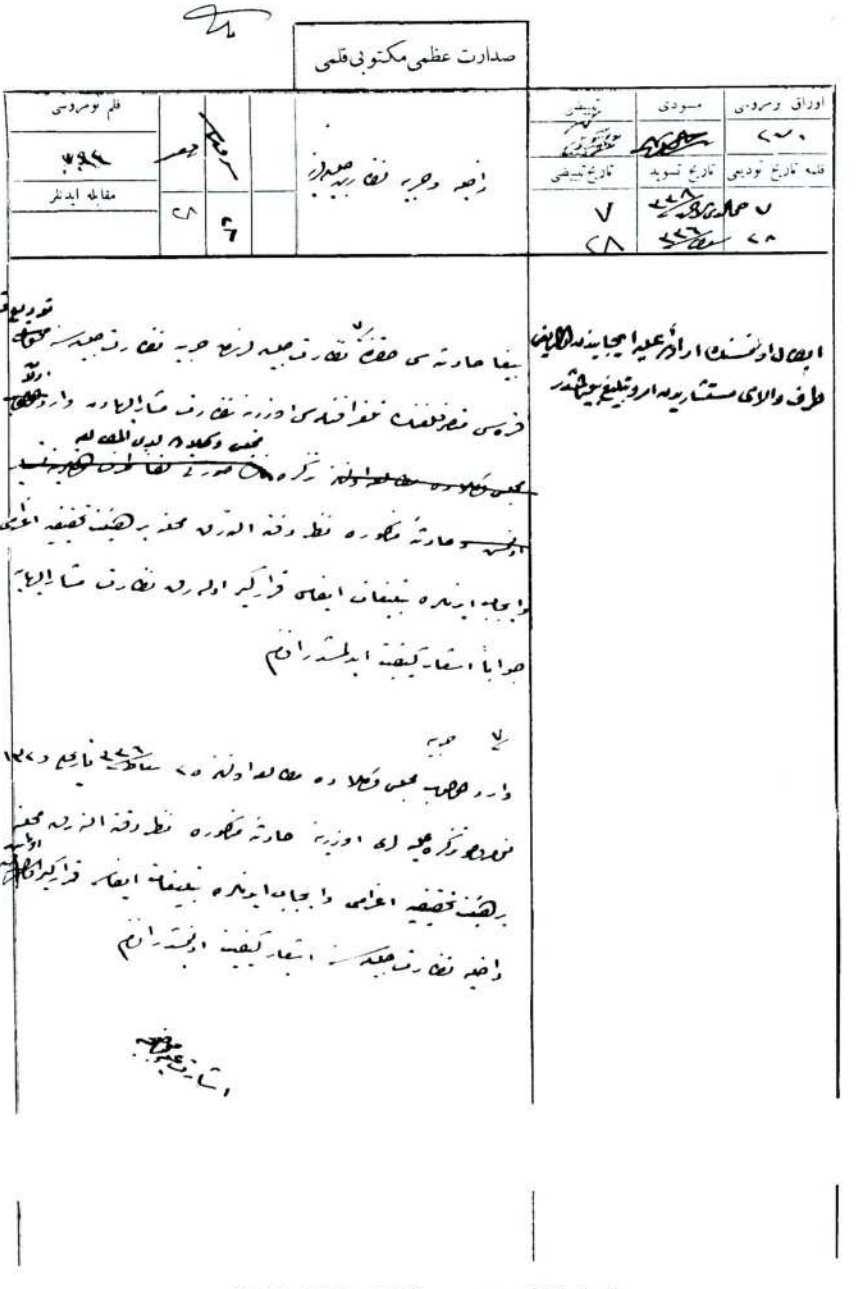
Ek III : BOA., BEO., nu. 345. 166, lef: 1/2.

Ek IV : BOA., BEO., nu. 345. 166, lef: 1/3.

Ek V : BOA., BEO., nu. 345. 166, lef: 1/4.

صدارت عظمی مکتوبی قلمی

اوراق ورودی	مسودی	تبییض
۷۷۰		
قلمه تاریخ تودیعی	تاریخ تسوید	تاریخ تبییضی
۷ محرم ۱۱۷۸		
۷۸		

قلم ورودی				
۷۷۰				
مقابله ایدنلر	۷۸	۷۶		

واجبه وجریه نقارت صیداوز

ایصال اولنمق ارادۀ سنیه اجابه بنا لطف
طرف والای مستشاریه ارسال وتبلیغ قیلنمشدر

Ek VI : BOA., BEO., nu. 345. 166, lef: 28.

Ek VII : BOA., BEO., nu. 345. 166, lef: 29.

عربیه نظارتی

نظارت شعبه‌سی

قلم مخصوص

باندیرمه ده :

هربیه نظارت جلیله سنه

دقیقه ناخیری موجب مسئولیتدر

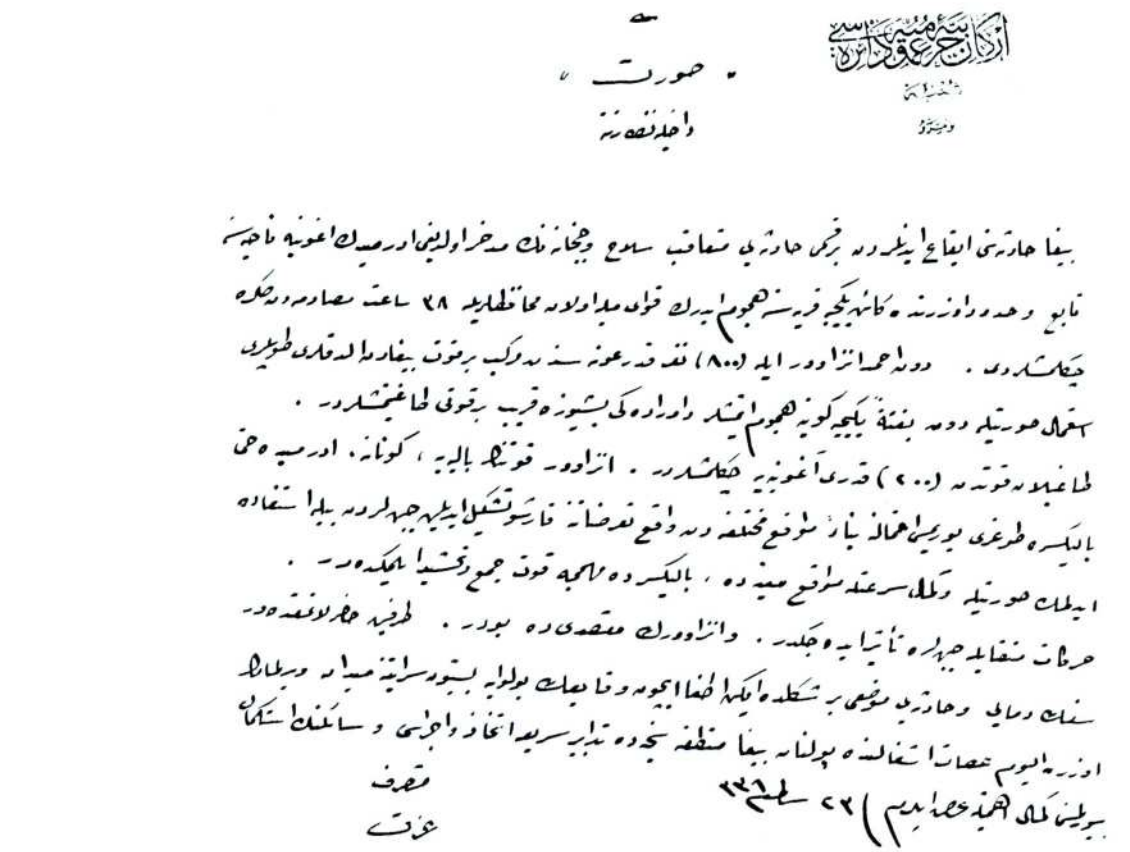
آلمنیه یعنی فرقه قوماندانلغندن بوگیجه یاریسی آلدیغم تلغرافده کاوه امام اسمنده بریسنك احمد آزوالی برلشدیرك اوچ درت یوز قدر مسلح برقوتله بیغا قصبه‌سنه تعرضه واوراده کی اولوز کشیلك نظامیه مفرزه سیله مصادمه ایده‌رك مفرزه نزدیکده کی ایکی ماکنه لی تفنگله بر طرفی وبیغا قصبه‌سنه داخل اولدقدن صکره سلری تخلیه وشرادینه چکلدکلری شرحیله وحکومتمدن تلغرافخانه یی استفسار ایلدیکی وکونیه قصبه‌سنه باندیرمه ده بر مفرزه نك عاجلاً یتشدیرلمسی بلدیرلمشدر. وحالبوکه بیغا ایله تلغراف مخابره‌سی منقطعدر مسئله نك بیغاده قره چه لی نامنده بر اولوك تقریظ توقیفه واتلاف ایلمسندن ویونلك انتقامی آلمق آرزوسندن ایلری کلدیکی وکاوه امام یرینه قاچاق تورك دعوی سنك ده کاملاً تورك اولدیغی وآزاورك معتقده بکرمی اوتوز قدر چرکس بولندیغی آکلاشلمشدر. باندیرمه ده‌کی نظامیه نك آزلغنه بناءً بوراده بر فوت کوندرلمیه جکدر ده قوای ملیه ایله وقوعه حادثه نك برطرف ایدیلمکلینه امیدوار بولنیورم. بوندن باشقه کردلرلواحوال فوق‌العاده یه قارشی بوندن احتیاطلی اولمغه اوزره بوکره کی اللی آلتی قره قوماندانلغنه ده یرلیاده آلاینك ماکنه‌لی تفنگ بولوکلیه ایلك ویرلیجه امر وباندیرمه یه تحریرا ایلك اوزره اخطاریه امر وردم. ولزوم قطعیسی کوردیکم کبی درعقب و مطلقا سوره وتحریرین استدیره حکم بلکه ده بوسوقیاتك ایکنجی لرمشاکه شرائطه مخالف عدالتدر فقط آنلرك بوایستدادی فدارکوسن ترک وهیئت حکومتك اعتنا وآسایشه محکمتك تامین برلازمهٔ غایه ومحتماً حکومتجه وحکمتجه عائد مقدس بر وظیفه واجبه نظر انظارکم سرعتله ۲۲۶۱ شباط

قره - قوماندانی

میرلوا

یوسف عزت

Ek VIII : BOA., BEO., nu. 345. 166, lef: 29/1.

Ek IX : BOA., BEO., nu. 345. 166, lef: 29/2.

Ek X : BOA., BEO., nu. 345. 166, lef: 29/3.

موثوقاً خبر آلنمشدر .

قرەمسی احوالی

قرەمسی متصرف علیرضا بکك داخلیه نظارتجه تبدیل تقرر ایتمشدر . علیرضا بكملتاجمعیت رسومیه اعضاسندن اولوب اوچیوز یکرمی سکز تاریخنده کاملپاشا قاینهسی زمانندہ بیروکه انتخاب میمونان مفتشی صفتیله کیتمش ویوکره عادل بکك زمان نظارتنده دخی آنقره وقسطمونی ولایتلرینه کوندریلن هیئت ناظمهسیاننده کیتدکدن صوکره عادلبك طرفندن قرەمسی متصرفلغنه تعیین ایدلمش ایدی. علیرضا بکك قرەمسی ده وظیفهیه مباشرتندن بری شیمدیه قدر هیچ بر موفقیت کوسترەمدیکی کبی بعض مسائل مهمهنك طلوریله دخی سببیت ویردیکی سویلنمکدهدر . آلمش اولدیغمز معلومات موثوقهیه نظراً بوکون قرەمسی ده چرکسلر ایله تورکلر آراسندہ یعنی آثار برودت مشهود اولمقدهدر. تنظارت بونك ایچون علی سامی اورادن هالدیرمغی تنسیب ایتمش ولوا داخلنده وجوده کلن قاریشقلقلرك اوکنی آلمسی لزومنی ده مذکور قوماندانلغنه امر ایدیلمشدر .

ازدواج متینه :

یولغار صلح ،

Ek XI : *'Alemdâr*, 10 Teşrîn-i sânî 1335/1919, s. 1.